

MÉTSZET

ÉPÍTÉSZET
ÚJDONSÁGOK
RÉSZLETEK
SZERKEZETEK

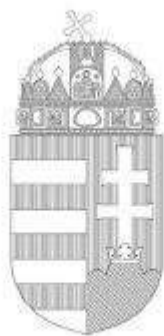
TÉMA: NEMZETI HAUSZMANN TERV
TEREK, FALAK, KAPCSOLATOK
ÚJJÁSZÜLETŐBEN A MÚLT
TÖRTÉNELMI TÁVLATOKAT RENDEZŐ KORTÁRS HASZNÁLAT
VÁROSKÉPI SZAKADÁS
LOVARDA, FŐŐRSÉG, STÖCKL-LÉPCSŐ
HÖLBLING, PRATI, JADOT, PACASSI, HILLEBRANDT
KAMMERHOF, MAHALLESZI, EMBASSY

Ár: 890 Ft

2015/5/október/november

www.metszetlap.hu

MINISZTERELNÖKSÉG

E számunk a
Miniszterelnökség Parlamenti Államtitkárságával
együtműködésben készült.

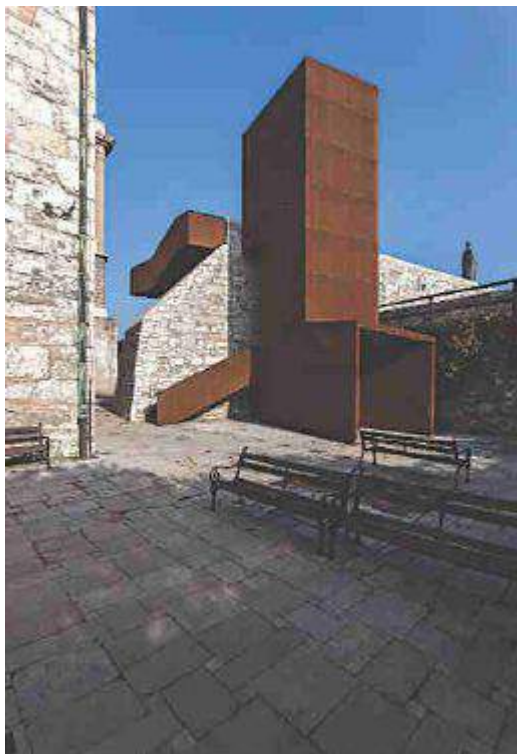

FORSTER
KÖZPONT

VÁRGONDNOKSÁG

NONPROFIT KORLATOLT FELELŐSSÉGŰ TÁRSASÁG

Rendkívüli kiadványt tart a kezében az Olvasó: a *Metszet* 2015/5 száma több szempontból is formabontó. Először is egyetlen témának szenteljük a lapot, mégpedig a Hauszmann Tervnek. A témában szervezett májusi konferencia megmutatta: nagy érdeklődés kíséri szakmai körökben a Budai Vár megújítására tett erőfeszítéseket, és kormányzati oldalról is van hajlandóság, sőt akarat az elképzelések szakmai közönség elé tárására. Már ott kiderült: minél részletesebben válnak ismertté az elképzelések, annál inkább eloszlanak a fenntartások, aggodalmak. Ezért öröndetes, hogy a Miniszterelnökség partner volt abban, hogy mutassuk be a szélesebb szakmai közvéleménynek a hosszú távú terv első lépéseit, a helyzet feltárását, az első elképzeléseket.

Nemcsak azért rendkívüli ez a lapszám, mert egyetlen témát tárgyal, hanem azért is, mert sokat foglalkozik a múlttal és jövővel, azaz nem frissen elkészült épületeket mutat be, hanem egy évszázadokat átölelő hely-„ép-ítés”, a *genius loci* feltámasztására és felvirágoztatására tett kísérletet. Rosszul használt terek, helyet kereső funkciók és üresen ácsorgó foghíjak bőven találhatók a várban, ideje, hogy – rengeteg elvetélt ötlet, tervpályázat, nekibuzdulás után – bölcs és hosszú távra előremutató rendezése megtörténjen. Ennek szakmai albuma készült el – nemzetközi párhuzamokkal kiegészítve.

Azért is rendkívüli nemcsak a lapszám, de az időpont is, mert a Miniszterelnökség építésügyért és építészetért felelős helyettes államtitkára, Füleky Zsolt részletes interjúban fejti ki a teljes szakma megújulására szolgáló terveket, melyeket a közelmúltban kormányhatározat szentesített.

Reméljük, a megerősödő szakmának és a megújuló várnak köszönhetően későbbi számainkban immár megépült, példaszerű épületek bemutatásával térhetünk vissza a témára, és akkor majd nehezebb lesz utolsó oldalunkon a csipkelődéshez témát találni...

C S A N Á D Y P Á L

Kiadja az Artifex Kiadó Kft., 1119 Budapest, Pajkos utca 28. / 36-1-783-1711 / info@artifexkiado.hu / www.tervlap.hu, www.epitesimegoldasok.hu, www.kamaraikepzesek.hu / ISSN 2061-2710 / Terjesztő: Magyar Posta Zrt. / Hirdetésfelvétel, termékek: Berta Ágnes 36-20-396-5671, Sárdy Csaba 36-20-240-7232 / Alapító-főszerkesztő: Szende Árpád / Főszerkesztő, felelős kiadó: Csanády Pál 36-20-312-4514 / Főszerkesztő-helyettes: Katona Vilmos 36-70-236-2075 / Szerkesztő: Dobossy Edit / Szakmai tanácsadók: Csajbók Csaba, Cságoly Ferenc, Vukoszávlyev Zorán, Wesselényi-Garay Andor, Gáspár László, Nagy Sándor, Roth János; Czigány Tamás (Győr), Lengyel István (Debrecen), Patartics Zorán (Pécs), Ripszám János (Siófok) / Lapterv és nyomdai előkészítés: Csányi Tamás, xfergrafika.hu / Nyomda: D-Plus / Olvasószerkesztő: Hudáky Rita / Előfizetés egy évre: 4900 Ft, két évre: 8900 Ft, három évre: 11 900 Ft. Előfizetés kizárólag elektronikusan a *tervlap* építész közösségi portálon keresztül: www.tervlap.hu / Az építészeti alkotásokat bemutató cikkek lektoráltak.

INTERJÚ

- 4 „A viták természetesebbek, de olyan nincs, hogy nem döntünk”
L. Simon László hitelességről, legitimitációról, ideológiai król, harmóniáról

METSZET

- 8 Terek, falak, kapcsolatok
Interjú **Potzner** Ferenc Ybl-díjas építésszel

KÜLHÖN

- 18 Újjászületőben a múlt
26 Történelmi távlatokat rendező kortárs használat ■ Építész: **Hájek, Hradečný, Šépka**

TÉMA: NEMZETI HAUSZMANN TERV

- 32 Városképzés szakadás ■ dr. **Rostás** Péter
38 Lovarda, Főőrség, Stöckl-lépcső ■ Építész: **Potzner** Ferenc
42 Höbbling, Prati, Jadot, Paçassi, Hillebrandt ■ dr. **Farbaky** Péter
46 Anjou-kori városlal 15 méteres szakaszt tárták fel a Budai Várban
Dr. **Magyar** Károlyt, a régészeti kutatások vezetőjét kérdeztük
48 Kammerhof, mahalleszi, embassy ■ **Bencze** Zoltán

ZÖLD ROVAT

- 52 Fenntarthatóság települési léptékben: egy konferencia tanulságai

TERVPÁLYÁZAT

- 54 Bauhaus Múzeum, Dessau

INTERJÚ

- 56 Teljesen újelvek mentén
Interjú **Füleky** Zsolttal, a Miniszterelnökség építészeti és építésügyi helyettes államtitkárával és **Dauner** Mártonnal, az Építésügyi és Hatósági Főosztály vezetőjével.
63 Hauszmann terve és a Nemzeti Hauszmann Terv ■ Kurátorok: Ritoók Pál és Rostás Péter

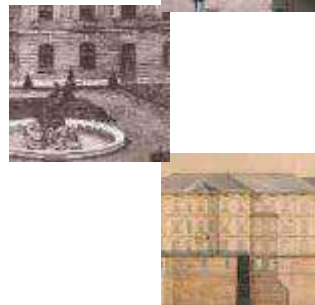
KÖNYV

- 64 Az arányosságról
67 Bede Béla: Gyógyfürdők és gyógyszállók Magyarországon

70 **Tervezők, szerzők**

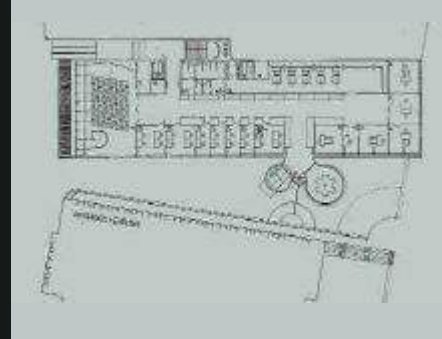
71 **Abstracts in English**

72 **Ciki** ■ Így ne vedd a váradat!

A Metszet kedvezményelfizethető elő
a tervlap.hu/elfizetes oldalon!

Mai szemmel

Budavári Országos Villamos Teherelosztó, Budapest (1972–1979)

Építész: Virág Csaba (1933–2015)

Akkor:

„Gondolom, senki nem veszi dicsekvésnek, hogy a magyar műemlékvédelemnek jó ideje rangja van szerte a világon. Ezt a rangot [...] a műemlék-helyreállítása inkább lemerhető módszereinknek, az esetenként szigorúnak titulált - és történeti szemléletünkre épülő - elveinknek, az ebből következő gyakorlatunknak [köszönhetjük].” E gondolatsorral indítja írását a korszak egyik legelismertebb műemlékes szakembere, Mende Ferenc, amikor a Budai Várba második épületét tervező Virág Csaba teherelosztójához ír (helyzet)értékelést. A hatvanas évek legjobb „kortárs műemlékes” házaik (Farkasdy, Jánossy, Sedlmayr, Gulyás) sikerén már túl vagyunk, a nagyobb turisztikai igényű durva beavatkozások ekkor még nem szakították szét a történeti környezetet. A várplató északi végében, a levéltár miatt elbontott házsor hiátusába épült az országos irányítóközpont, amely léptékében a polgárvárosi hangulathoz igazodott, annak ellenére, hogy közel és távol monumentális épülettömbök sorakoznak. A precíz funkcionista alaprajz hozta a zseniális megoldásokat: az ék alakú telken fennmaradt egy keskenyedő térköz a levéltár mentén, az egykori törtvonalú utcásíkot a saját raszterből adódó épületsík adta ki, a csatlakozó házhoz rendezett lépcsőtér núszerűen visszalépő tömeggel jött létre. Ezek következménye, a kilógó tűzfal különállást deklarált. A kétszintes utcai homlokzat azonban a történeti környezetbe épült új házak egyik legpontosabban illesztett példája a korszakból: a kisebb szomszédhoz alkalmazkodik a felülete, amely szinte történeti arányú, párkánya pedig az utca lejtéséből adódóan alacsonyabb a szomszédjánál. Finom absztrakció az üveghomlokzat profiljainak arányrajzolata által.

Most:

A levéltár monumentális tömbje mellett csendesen visszahúzódik a korszak építéstechnológiájához képest kimagasló minőségben létrejött ház, amely a történeti utcavonalat nagyvonalú modernista gesztussal hátrálépve adja meg, hogy előtérbe kerülhessen a két szomszéd. Az épület utcai homlokzata mesterien történeti arányú. Ezt a vállaltan alkalmazkodó gesztust a levéltár mentén húzódó keskeny közben az épülettömeg felnövekedése és a térbe állított adó-vevő torony szoborszerű eleme ellenpontoszza. Az ipariasabb jellegbe váltó üveghomlokzat a ház metszkét mutatja, a tükröződő felületen a nagy szomszéd historizáló tagozatainak képe köszön vissza. Sajnos e gyalogos köz ma le van zárva, pedig akár közösségi térré is válhatna (például egy új közönség-bejárat (?) ide pozicionálásával). A lenti sétány felőli homlokzat kibillentett homlokzatsíkja már a dekonstruktivizmus felé kacsintgat. Sokak számára neuralgikus pont azonban az utcai oldal. Igen, a tűzfal nem túl elegáns, de a továbbiak épp a ház legsikerültebb részei: a vékony profilozású „fémmunkás” alumínium üvegfal rasztere lehetőleg finoman adja vissza a környezetben látható osztásarányokat, van lábazata és jó magasságban párkányvonala, köztük pedig a két szint tagolása a szomszédságban található ablakok, osztópárkányok történeti arányvonalából rajzolódik fel. A (később újra) főliázott üveg hatása pedig neutrális tárgyat eredményez. A saját korában használt anyagokból épült, korszerű, őszinte és igaz ház nem tagadja önnön funkcionális rendjét, és alkalmazza kora alkotói módszertanát. Mint minden ház a környéken. Csak ez itt absztrakt, kubisztikus és a kontrasztra épít.

Szöveg/fotó: Vukosavljev Zorán PhD

„A VITÁK TERMÉSZETESEK, DE OLYAN NINCS, HOGY NEM DÖNTÜNK”

A régi értékeket meg-
őrizve, azokra építve
új minőséget felmu-
tatni – ezt az alapvető
szemléletet kívánja ér-
vényesíteni a Budai
Vár megújítását célzó
Nemzeti Hauszm ann
Terv. L. Simon László,
a Miniszterelnökség
államtitkára, a Hausz-
mann-bizottság elnö-
ke lapunknak nyilat-
kozva azt is elmondta:
számos kelet-közép-
európai országban
építettek vissza em-
blematikus történelmi
épületeket a rendszer-
váltás óta.

L. Simon László hitelességről, legitimációról, ideológiákról, harmóniáról

A napokban megjelentek a látványtervek az újra felépíteni tervezett palotaőrségi épületről, a Stöckl-lépcsőről. Ezek megint feleleveníthetik azt a vitát, ami az ilyen típusú épületek hitelességéről szól: szabad-e újonnan régi házat építeni? Ön is találkozott ezzel a felvetéssel?

Folyamatosan találkozom, de ez szerintem álvita. Itt ugyanis olyan épületeket építünk fel újra, amelyeket annak idején kifejezetten ideológiai okokból romboltak le, és akik ezt ellenzik, azok gyakran ideológiai okokból teszik ezt. Ugyanők egyáltalán nem ellenzik, ha olyasminek az újjáépítése merül fel, ami ellen nincs ideológiai kifogásuk. Szóval ilyenkor néha ideológiai bunkósbotok kerülnek elő szakmai vitának álcázva.

A Hauszm ann-bizottságon belül nem jelent meg ez a vita?

A Hauszm ann-bizottság tagjai természetesen sok mindenben nem értenek egyet egymással, gyakran nagyon értékes és igényes polémiák zajlanak. Igen, a bizottságban is felmerültek averziók az újjáépítésekkel kapcsolatban. Az egyik tagunk egyenesen azt mondta, hogy a Horthy-korszakot akarjuk itt restaurálni, de a beszélgetés folyamán aztán visszakozott. Ne felejtjük el, hogy a főőrség épületét nem a háború rombolta le, hanem az 1970-es évek elején pusztították el. Azaz a háború után még 26 évig használták, és akkor döntöttek a megsemmisítéséről. Ennek teljesen egyértelműen ideológiai okai voltak, hiszen eközben mondjuk a középkori városfalak, bástyák helyreállításával kapcsolatban senkinek sem volt kifogása. A Rákosi-korszakban egyébként az egész Palota lerombolása is a tervek között szerepelt. Összességében nem a helyreállítás, hanem a jelenkori állapot a hamisítás: a szerves építészeti fejlődésbe való drasztikus beavatkozás eredményét láthatjuk most. Tehát legitim dolog visszatérnünk ahhoz a korábbi állapothoz, ami még a szerves fejlődés eredménye volt. Hasonló megfontolásokból állítottak helyre Kelet-Közép-Európában számos emblematikus épületet a rendszerváltás óta, Tallintól Potzdámgig, Moszkvától Kijevig sorolhatnám a példákat. A dühöngő kommunizmus időszakában jó esetben csak arrébb vonszoltak egy székesegyházat, de jobban

szerették ezeket földig lerombolni. Ezek közül nem egyet újra felépítettek eredeti formájukban Oroszországban és Ukrajnában; majdnem mindegyiket magam is megnéztem.

Mindezek nagyon is méltányolható érvek mellett, hogy kíváncsi vagyok ezek a helyreállítások, illetve „újra felépítések”, de az is felvethető, hogy egyáltalán lehetségesek-e...

A rekonstrukciónál alapvető kritérium a hiteles anyagminőség és látvány, de a kortárs építészet eszközeit is lehet alkalmazni, tehát egyensúly, harmónia szükséges a régi és az új között. Minél régebbre megyünk vissza, annál nehezebb hiteles rekonstrukcióról beszélni, hiszen annál kevésbé tudjuk, hogy egy épület pontosan milyen volt valójában. Ugyanakkor például a diósgyőri vár lovagtermét sikerült feltehetően hitelesen helyreállítani, hiszen a megtalált maradványokból, a korabeli épületszerkesztési szabályok figyelembe vételével sok mindent rekonstruálni lehetett. Hasonló a helyzet Csókakői váránál, ahol visszaépítették a bejárat fölötti tornyot, régi ábrázolások alapján az eredetihez hasonló állapotban. Ezekben az esetekben kérdéses lehet a hitelesség mértéke, de ha szeretnénk, hogy legyenek látogatható váraink, akkor elfogadhatók ezek a kiegészítések, mint ahogy az is, hogy a mi korunk is rajta hagyja a nyomát ezeken az épületeken, mert például mosdókra vagy üvegezett ablakokra nyilvánvalóan szükség van a turisták előtt megnyitott várakban.

Tehát az építészeti emlékek megőrzése nem lehet pusztán konzerválás?

Már csak azért sem, mert ha végletekig visszük a konzerváló szemléletet, akkor a háborús sérüléseket is meg kellene őrizni. A romok konzerválása azért is megkérdőjelezhető, mert csak rendkívül drágán, vagy egyáltalán nem lehet így megmenteni őket a gyors pusztulástól. Tehát ha tényleg meg akarjuk őrizni ezeket az emlékeket az unokáink számára, és érzékeltetni akarjuk, hogy egykor milyenek lehettek, hozzájuk kell nyúlni mai eszközökkel.

A Budai Vár esetében nyilván bővebb dokumentáció alapján történhet az újjáépítés, mint a középkori várak esetében.

Természetesen, itt nem lesz gond a hiteles látvány megteremtése; sok fotó és eredeti terv is a rendelkezésünkre áll. A hitelesség boncolgatása mellett egyébként fontosnak tartok egy másik fogalmat: a legitimációt. Azt a kérdést vetném fel, hogy egy széles körű felhatalmazással rendelkező állami vezetés, amely határozott nemzetpolitikai, társadalompolitikai, kultúrpolitikai elképzelésekkel, jövőképpel rendelkezik, és birtokában van a szükséges erőforrásoknak, a 21. század elején megteheti-e, hogy ezt a vízióját nagyszabású építészeti beruházásokban is megjelenítse, az utókornak továbbörökítse? A

Miért lenne ellentmondásban?

Például a Sándor-palota előtti őrségváltást rendszeresen megtapsolják a turisták... Az örök végül is azért vannak ott, hogy az állam főt őrizzék, illetve hogy a hivatal tekintélyét demonstrálják; ehhez képest a turisták láthatóan show műsornak tekintik a „produkciót”. Tehát a funkciók keveréséből adódhatnak ilyen komikus, kissé méltatlan helyzetek.

Nem hiszem, hogy ez baj lenne, én nem látom problémának, ha megtapsolják az őrségváltást. Nézze, amíg én itt átsétálok a Parlament egyik feléből a másikba – ami eltart vagy öt percig, bármelyik folyosón is megyek –, soha nem tudok úgy végigmenni, hogy ne ütköznék turistacsoportokba. Mondhatjuk, hogy ez a törvényhozás

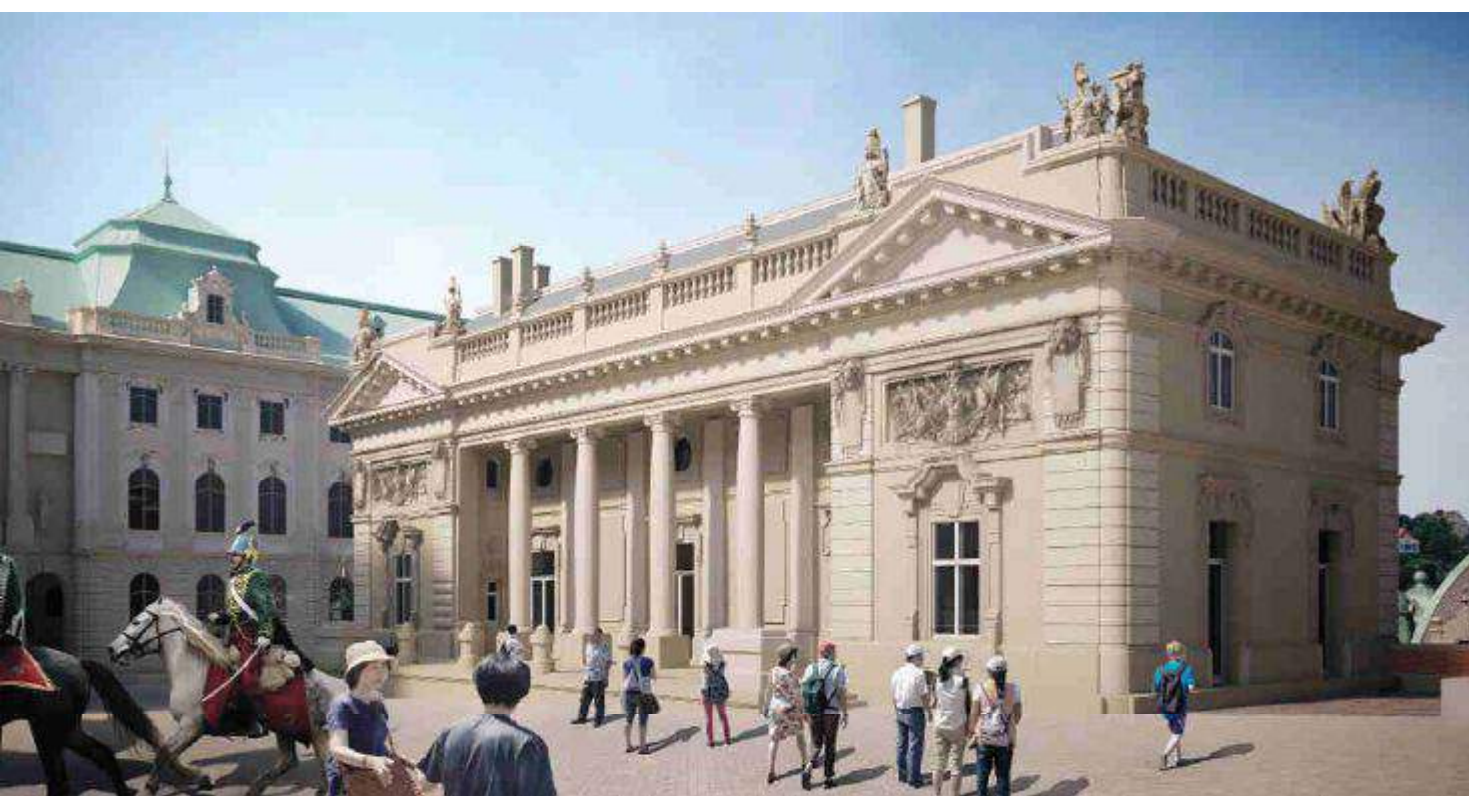
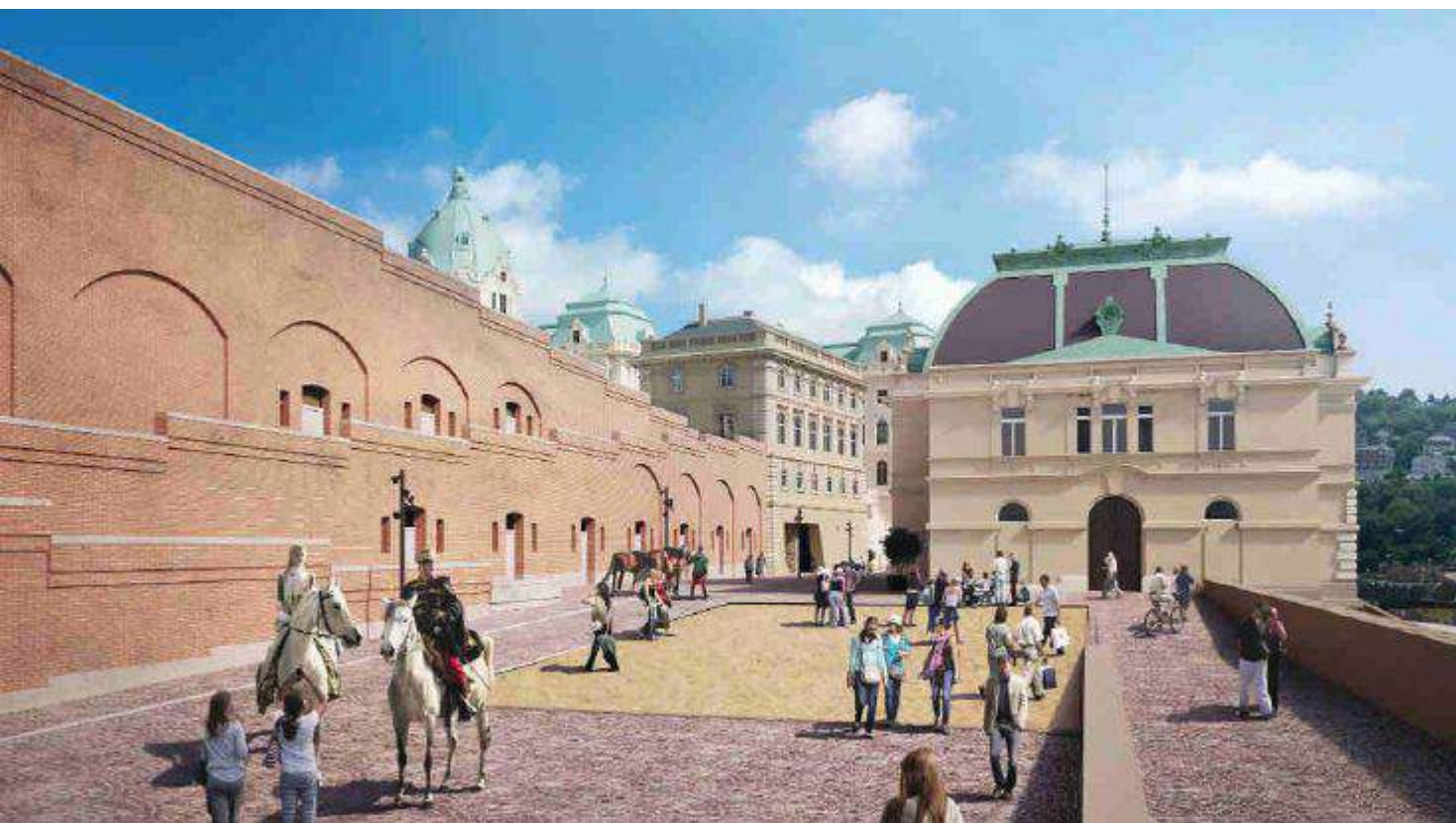

Fotó: Somló Sándor

mi korunkra ugyanis nem annak alapján fognak visszatekinteni, hogy hány nyílászárót cseréltünk ki az intézményekben, hány kátyút tömtünk be az utakon – miközben ezek is fontos feladatok –, hanem az ilyen nagyívű programok alapján. Tehát, mint a Hauszmann-terv elindításából kiderülhetett, a mi kormányunk úgy gondolja, hogy igen, megtehetjük, ez legitim törekvés.

Ezzel a törekvéssel összhangban van az is, hogy a Palota épület-együttesében helyet kapnak majd állami, közjogi funkciók is. Ezeket – mint hangsúlyozni szokták – összhangolják majd a kulturális, turisztikai funkciókkal. Kérdés, hogy lehetséges-e ilyen összhang, nincs-e ellentmondásban a kétféle funkció.

háza, és hogy itt fontos kormányhivatalok működnek, de ez nincs ellentmondásban azzal, hogy a turisták eljönnek, és megnézik az Országházat, mint építészeti és iparművészeti remeket. A minden ősze megrendezett Kulturális Örökség Napjain sok embert vonz, hogy ebben az időszakban bemehetnek bizonyos megnyitott közintézményekbe, és megnézhetik ezeket belülről, de nem ügyfélként, hanem az építészet és kultúra iránt érdeklődő emberként. Hasonló szerepe lesz a Palotában a helyreállított Szent István-teremnek: amikor nem állami reprezentáció céljára használjuk, akkor be lehet menni, körül lehet nézni. Ugyanis az épületek önmagukban is ér-

dekések lehetnek, nem csak azért, mert mondjuk, valamilyen kiállítás van bennük. Utánanézttem: 2014-ben az Országos Széchényi Könyvtár öt kiállításának összesen 5855 látogatója volt, miközben a Palota külső terein ennél naponta több turista sétál. Ma még többnyire csak átsétál, mert valamilyen kiállításra, programra igyekszik, de ha helyreállítjuk a korábbi állapotába, akkor önmagá-

ban is attrakció lesz az épület. Azaz visszatérve a felvetéséhez: szerintem igenis lehet a Palota egyszerre az egykori királyi székhely emléke, mai közjogi funkciók helye és turisztikai látványosság.

Említette, hogy nem a kicserélt nyílászárók és betömött kályúk tudják megőrizni egy politikai kurzus emlékét – miközben sok ilyen feladat van, akárcsak Budai Várban is, és ezek már nem csak a

Palota, hanem a polgárváros területét is érintik. Egy billenő támfal megerősítése, egy beszakadt üreg helyreállítása és az újabb beszakadások megelőzése nem olyan látványos, mint egy-egy történelmi épület helyreállítása, de elengedhetetlenül szükséges ahhoz, hogy műszakilag épségben megmaradjon a Budai Vár egésze. Jut idő és erőforrás ezekre a feladatokra is?

Sok forrás van ilyen célokra is, ha nem is mind az állam kezében összpontosul. A Várnegyedben lévő lakások, múzeumok, vendéglátóhelyek és egyéb épületek állapotának őrzése az önkormányzat, a különböző intézmények és a lakosság feladata. Sok ilyen épületet, homlokzatot újíttattak fel az elmúlt időszakban, a közutak rendezése is az önkormányzat feladatköre. A barlangrendszer felújításáért, megőrzéséért a Duna-Ipoly Nemzeti Park tett sokat, a Várgondnokság a mindennapi működés feltételeit teremti meg.

Építészek nélkül ilyen horderejű kérdésről nem lehet dönteni, és világos, hogy a beruházások rengeteg tervezési munkát igényelnek majd. Sokszor elmondtam, hogy a magyar építésztszadalomban felhalmozódott tudást nagyon sokra értékelem. A rekonstrukciós munkákhoz kapcsolódva teret kapnak az új, kortárs építészeti megoldások is, aminek szép példája volt már a Várkert Bazár felújítása is. Ahogy a miniszterelnök úr is többször elmonda, ez a kormány alapvető szemléletét is nagyon jól kifejezi: a régi értékeket megőrizve, azokra építve új minőséget mutatunk fel. Tehát nagyon számítunk az építészek kreativitására ezen a téren. Eközben látnunk kell: természetes, hogy nem mindenben értünk egyet. Vannak nézeteltérések a különböző szakmák között, de gyakran építészek és építészek között is. Ezek gyakran jó és hasznos viták, de egyszer ezeket le kell zárunk – olyan

Hogyan látja az építészek helyét a Nemzeti Hauszmann Tervben? Lehet aggóató hangokat hallani, hogy vajon elég alkalmuk lesz-e a magyar építészeknek arra, hogy gondolataikkal, munkájukkal hozzájáruljanak a megvalósításhoz, mások viszont, épp ellenkezőleg, úgy látják, túlságosan is uralják az építészek ezt az ügyet más szakmák rovására, és különben is, az építészeti túlfontos dolog ahhoz, hogy építészre lehetne bízni...

A Hauszmann-bizottságban az építészekon kívül vannak művészettörténészek, műemlékvédelmi szakmérnökök, régészek, történészek és persze mellettük ott vannak a politikai döntéshozók képviselői: polgármester, országgyűlési képviselő, államtitkár. Nyilvánvaló, hogy

nincs, hogy nem döntünk. Lehet érvelni a régi épületek visszaépítése mellett és ellen is, de aztán vagy az egyiket vagy a másikat el kell határozunk. És ilyenkor nem „a szakma dönt”, hanem azok, akik erre felhatalmazást kaptak: a felső szintű politikai vezetés.

Bethlenfalvy Gábor

TEREK, FALAK, KAPCSOLATOK

Interjú Potzner Ferenc Ybl-díjas építésszel

1951-es légifelvétel, mely a Palota-
negyed romos állapotát mutatja

A Hauszmann Terv nem a semmiből indult: már évtizedek óta folyik a gondolkodás, tervezés a Budai Vár szerepéről, sebeinek begyógyításáról, tereiről, funkcióiról. Mik a legfontosabb javaslatok, lehetséges feladatok, leg-sürgetőbb változások?

Metszet: A májusi szakmai konferenciákon szokatlan médiaérdek-lődés kísérte a Budai Vár – Nemzeti Hauszmann Terv konferenciát, melyet a Miniszterelnökség vezetésével az MMA és a MÉK szervezett, lapunk közreműködésével. Itt előadásában a szakma elé tárta a legfontosabb javaslatokat. Milyen volt a visszhang?

Meglepő volt, hogy szinte csak pozitív visszajelzések voltak. Sokan odajöttek hozzám az előadás után, és elmondták: nagyon örültek, hogy végre hallhattak konkrét elképzeléseket, láthattak konkrét terveket. Sokan meg-

nyugodtak a szándékokat megismerve, sőt egyet is értettek velünk.

A külföldi előadókól is érkezett reakció?

Az előadásban is kitértem Mester Gábor de Parajd megfigyelésére. Ő a várban járva úgy érezte, a palota nem vált ki „palotaérzést” belőle. Az előadás után beszélgettem vele, és egyetértett a felvázolt fejlesztési irányokkal.

Az előadásból kiderült, hogy Potzner Ferenc nem ma kezdett foglalkozni a várral, tényleg, mikor is?

A várral közel harminc éve foglalkozom. 1986-ban léptem be a Köztibe, és az egyik első munka rögtön egy a várral kapcsolatos pályázat volt. Egy meghívásos pályázatot írtak ki, amelyre Finta József és Vadász György mellett a Köztis Horváth Lajos kapott meghívást. Hor-

Tervek és képek forrása:

Köztizrt, Budapesti Műhely, Garten Stúdió,
ZOA Kft., Főmterv Zrt, Baliga Komél,
Mentartás

Az archív képek és tervek forrásai:

BTM Kiscelli Múzeum, Budapest Főváros
Levéltára, Forster Központ, Iparművészeti
Múzeum,
Alföldy Gábor, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár

váth Lajos pedig maga mellé vett három fiataalt: Pályi Gábort, Bordás Lászlót és engem. Ez volt az első szakmai találkozásom a Budai Várral.

Erről a pályázatról talán nem csak én nem tudtam. Mi volt a téma, és mi valósult meg?

Nem valósult meg belőle semmi, a téma pedig ugyanaz volt, ami a háború óta többször: a Dísz tér és a Szent György tér, e terek térfalai, a Honvéd Főparancsnokság romjának kezelése. Ez a probléma több mint fél évszázada megoldatlan. Rostás Péternek köszönhetően éppen a napokban került a kezembe egy olyan légifelvétel 1947-ből, amely délnyugati irányból készült, és amelyen jól látszik, hogy a Szent György tér nyugati térfala és a Dísz tér lezárása, ha romosan is, de megvan még. A már két és fél éve lebombázott épület struktúrái akkor még – dacolva télen-nyáron a pusztulással – álltak.

Ekkor még helyreállíthatók lettek volna az itteni épületek?

Egyértelműen igen, a helyreállítás helyetti bontás politikai döntés volt.

Ugyanakkor az ötvenes években mégis zajlott nagyarányú rekonstrukció a várban. Mennyiben voltak mások az akkori az elképzelések, mint a maiak?

A bombázások folytán újabb régészeti töredékek is előkerültek: többnyire régi városfalak, védműmaradványok. Az akkori szemlélet a középkort részesítette előnyben, és a régészeti rekonstrukciónak volt prioritásuk.

Bajez? Végül is minél régebbi, annál értékesebb, nem?

Az ötvenes években egyértelmű politikai akarat volt a megelőző kor eltörlése: Ybl Miklós és Hauszmann Alajos palotakörüli és kerti épületeit fokozatosan elkezdték elbontani, hol arra hivatkozva, hogy kell a hely a felvonulási épületeknek, az építkezésnek, hol arra, hogy a középkori rekonstrukció útjában vannak. Konkrétan a Várkert Bazár északi részén, az északi kortinafal lefut az Öntőház udvarig, itt a pengéfal mellett egy lépcsőtoronyban lehetett feljutni a kilátóteraszra. Mivel ez takarta a középkori szövetet, elbontották.

Miért került erre sor? Mi lehetett a háttérben?

A középkori erőrendszerek rekonstrukcióját támogatta a politikai vezetés, mert fel akartak költözni a palotába. Nem akarták, hogy oda könnyedén bejusson bárki, turisták, sétálók. Tehát elsődlegesen a közlekedési kapcsolatokat kellett megszüntetni, illetve teljes ellenőrzés alá vonni.

Nem véletlen tehát, hogy most a közlekedés megnyitása, az átjárhatóság megteremtése az egyik legfontosabb cél. De miként történhetne ez?

Tradicionálisan a gyalogos megközelítés a legáltalánosabb, de szóba kerülhet más is. A háború előtt például a Palota térről (ma Dózsa György tér) feljőve a Karakas Pasa tornyánál is be lehetett jutni a várba, a Stöckl-lép-

csőn és a Csikós udvaron át egészen a legfelső szintig. Az ilyen jellegű utakat lezárták, a feljutási lehetőséget sok helyen megszüntették. Ennek következményeként a vár illetve a palota csak néhány kitüntetett helyen lett megközelíthető, ennek következménye az itt feltorlódó turistaforgalom. Ezt a forgalmat lehetne teríteni. Jó példa erre a Várkert Bazárt mozgólépcsője és többi közlekedési lehetősége a Vízhordó folyosótól a liftekig: naponta emberek százai, ezrei használják, pedig még nem is épült ki minden kapcsolata a környezetével.

Ilyen megközelítés lehetséges lenne a déli oldalon is, nem?

Ez is fontos: a Tabán illetve a Szarvas tér felől valaha egy fasor vezetett a Ferdinánd kapuig, majd egy rámpa az Újvilág kertbe.

Ez számomra ismeretlen, hol van?

A Ferdinánd kapu a Déli Nagy Rondellától nyugatra, a Buzogány torony tövében van, de belépve egy falnak ütközünk, majd oldalt tudunk felkapaszkodni egy gyalogos lépcsőn. Innen a javaslatunk szerint egy kerti rámpán és járművel is az Újvilág kertbe lehetne jutni.

Miért engednék be az autókat?

Ez egy potenciális rendezvényterület, ami a Csikós-udvarral összekötve kiváló közös használatú helyszín lenne színvonalas vásárokról, ünnepi kirakodásokra. Most fent a palota közvetlen környezetét csúfítják a különböző „zsírfesztiválok”.

Több ilyen tengely is hiányzik még?

Igen, a Várbazár északi peremén, az Öntőház lépcső tetején, az Öntőház utca végén a támfalban lévő Ybl-féle lépcsőt meg lehetne nyitni. A török korban átalakított Lőportár mellett, a Savoyai-szobor teraszától délre álló cortinafal előtti, az északi kaputoronyba lépcső telepíthető, mely a keleti felvezető útról a palota körüli felső teraszra ér. Ehhez meg kell nyitni a kaputoronytól északra lévő bejáratot, mely a Keleti Zártudvarra és a Lőportárhoz vezet. Ez 8×8 méteres alapterületű, 11 méter magas, gyönyörű belső tér. Ide már 2008-ban készítettem egy engedélyezési tervet a BTM kávézójának és shopjának elhelyezésére.

A cél csak a fel- és lejutás biztosítása minél több helyen?

Természetesen ezt ki szeretnénk egészíteni a körbejárás lehetőségével (fent a platón) és a sétautakkal (a városfalak tövében). Ez utóbbiakat a kortárs tájépítészeti eszközökkel megformált, mintegy körülforduló parkként képzeljük el, ahogy Steffler István felvázolta a Vár25 tervben. A felső körbejárás a nyugati oldalon, a Tóth Árpád sétányon már megoldott. Északról is, a Bécsi kapu környékén, egészen az Erdélyi bástyáig. Itt most még csak előkészítés zajlik, de a sétautat folytatni kellene, ráadásul a Batthyány térről induló Ilona lépcsővel is kapcsolatot lehetne teremteni. Ezután már csak a Zenetörténeti Múzeum és az Erdődy/Hatvani kastély mögötti át-

kötés volna hátra, ami pár méteres kerttel, átjáróval megoldható. Így lenne teljes a körüljárás.

Mennyi valósult meg ebből a körüljárásból a Várkert Bazárnál?

A keleti falszoros legfelső falán létrehoztunk a falkorona szintjén egy új gyilokjárót, ahova lifttel lehet feljutni. Ezt még be kell kötni a BTM déli bejáratához. Valaha maga a palota is körbejárható volt, egy kert övezte. A régészeti szemlélet jegyében itt a hatvanas években a kertet lemélyítették a középkori szintig, és zártudvarokat hoztak létre a keleti, déli, nyugati oldalon.

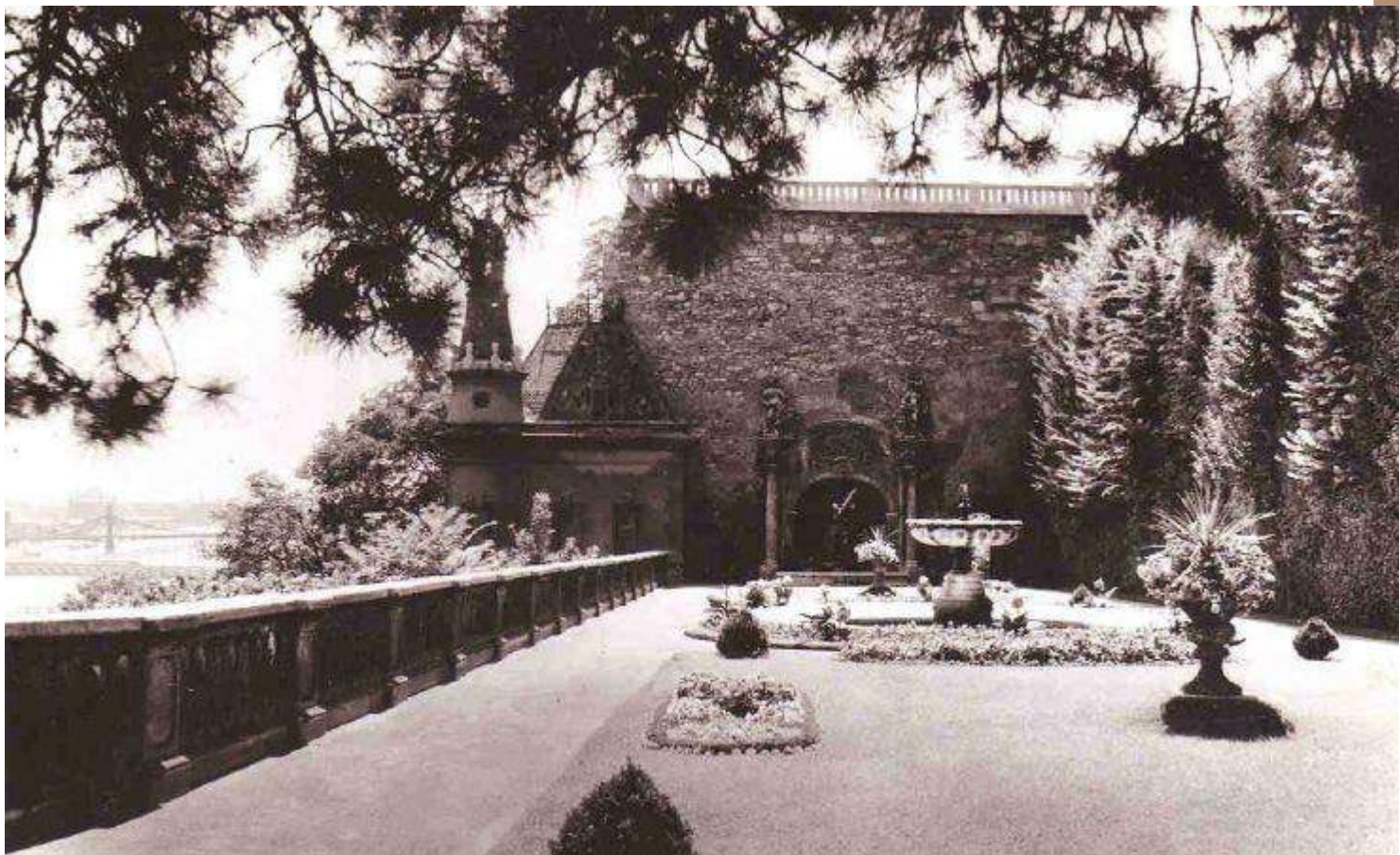
Ezek is újra fellennének töltve?

Nem, a mélyítés megszüntetése nem aktuális. A mélyudvarokba 1960-ban Ormos Imre tervezett egy „egyházi kertet” és egy fűszernövényes „világi kertet”, ide óvakodtunk be a kortenacél felvonókkal, és ez folytatódik kele-

nya mellett jöhessen létre egy új gyalogos közlekedési tengely.

A kapcsolatok újjáteremtésén kívül milyen általános cél fogalmazható meg?

Szomorú, hogy hetven évvel 1945 után jelentős térfalhiányok vannak még a vár szövetében, sok helyen kellene a régi struktúrát helyreállítani. A Szent György térnek hiányzik a nyugati térfala, és sokfelé vannak foghíjak. A Mátyás templomtól délre lévő volt jezsuita telek is üres, csak különféle pavilonok állnak rajta. A Dísz tér délkeleti részén beépítésre vár a volt külügyminisztérium telke. De a legnagyobb hiány kétségtávan a Szent György tér nyugati fala, ahova szintén épület kellene a kavicsivatag helyett. A Honvéd Főparancsnokság épülete is torzó, amit azonban nem tanácsos eredeti méreté-

ten, a Savoyai teraszon. Ezek a hatvanas években létesültek, a kortárs kertépítéssel jelentős alkotásai, viszont szükség lenne a helyreállításukra és a közlekedésbe való bekapcsolásukra, egészen a krisztinavárosi palotaszárnyig (F épület), ahol ismét hiányzik egy feljutási lehetőség a Dózsa György tér felől.

De itt van az Országos Széchenyi Könyvtár lifte, nem?

Igen, azonban a lift érdekében feláldozták az F épület északi szárnyának egy teljes szintjét. Ezt ki kellene váltani. Helyette gyalogos lépcsőt, mozgólépcsőt és lifteket tervezünk, hogy a térszín alatt, a könyvtár északi szár-

nyában megépíteni, hiszen sokan eleve túlméretezettnek tartották. Márai Sándor is ostromozta írásaiban, mint a Várba nem illő „nagy kölöncöt”.

A májusi konferencián L. Simon László államtitkár még távlati célként jelölte meg a térfalak ügyét, ugyanakkor a Szent György tértől délre már döntések születtek.

A Hunyadi udvar déli végén megkezdődik a térfal kiépítése: a Csikós udvaron visszaépül a Hauszmann-féle Lovarda, és újra épül a Főőrség épülete a Mátyás-kúttól nyugatra. Itt, a könyvtári (F) szárnytól északra volt a valamikori hivatali épület, a Stöcklgebäude, feljebb, észak-

A középkerth déli része az Ybl-Hauszmann kiépítés után

ra az udvari istállók, majd a Teleki, illetve később József főhercegi palota. A Csikós udvari lovardát 1950-ben, a Főőrsg épületét 1971-ben bontották le, addig a Köztársasági irodájának adott helyet.

Térjünk rá a funkció kérdésére, hiszen enélkül aligha képzelhető el építészeti tervezés, és ezzel kapcsolatban van a legtöbb bizonytalanság is.

Én is úgy gondolom, hogy ez, sőt ezen belül is a palota funkciója az egyik legfontosabb kérdés. A palota jelenlegi állapotára jellemző, hogy a felújításkor az egyszerűsített formájú, osztás nélküli ablakkal purizált barokk jellegűvé alakították. Történeti enteriőrjei nincsenek, szinte

Ezen kívül szó esett reprezentációs funkciókról.

A Palota A és B szárnya eredetileg erre a célra épült. Fogadóterek, a felső szinten hivatali funkciók és reprezentációs terek voltak itt. Ez célszerűen rekonstruálható.

Apropó termek: itt van a sokat emlegetett Szent István terem?

Nem, az A épületben fogadóterem, a B épületben a bál- és büféterem, a C épületben a Habsburg terem, a D épületben a trónterem, az F épületben pedig a Hunyadi terem volt. A Szent István terem az E és F épület közötti déli összekötő szárnyban volt, az Oroszlános kapuval szemben. Felújítása mellett szól, hogy a korszak iparművészeti remeke, és hogy a közgyűjtemények státuszának

A mozgólépcső a déli kortinafallal a Szélesútról

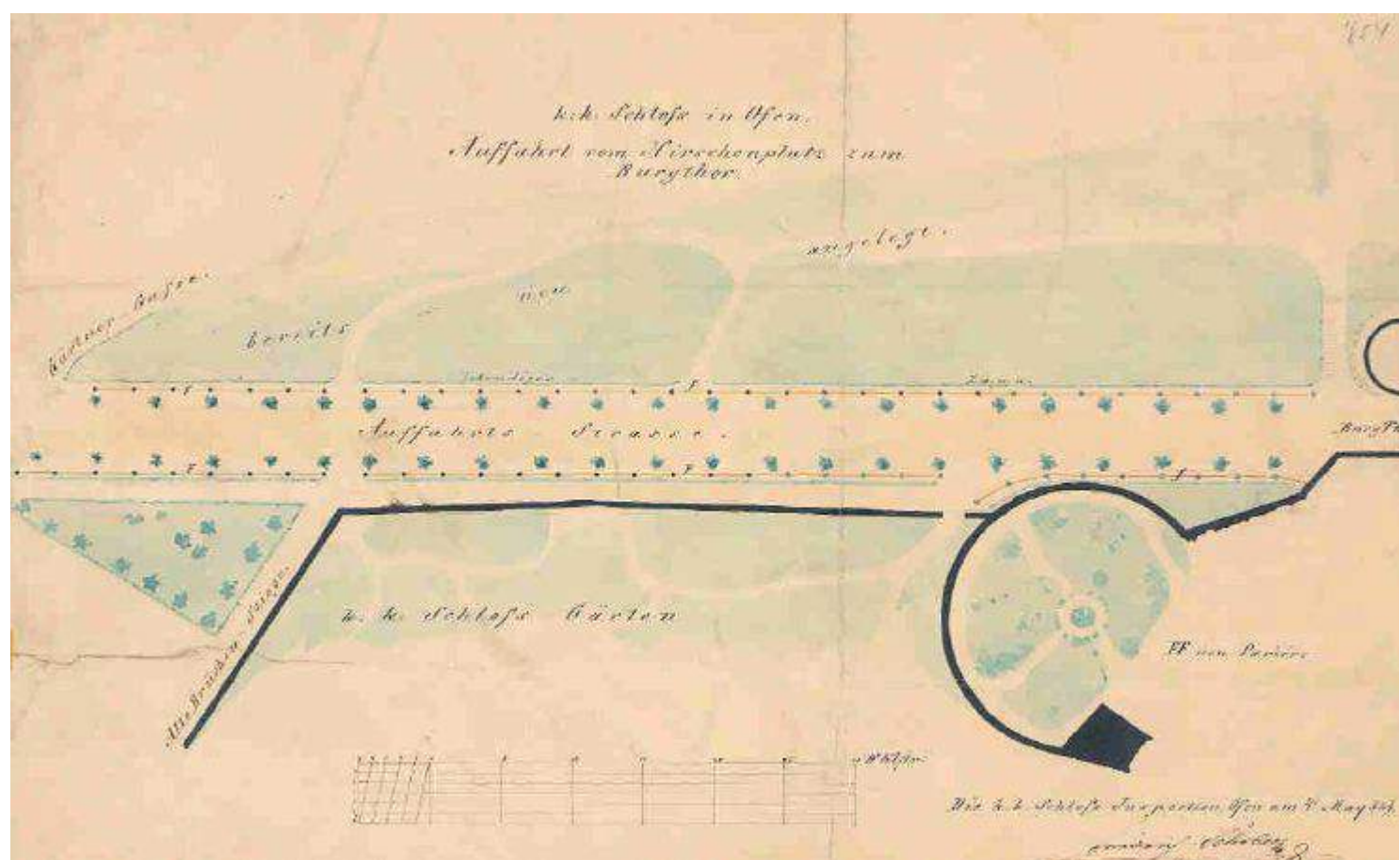
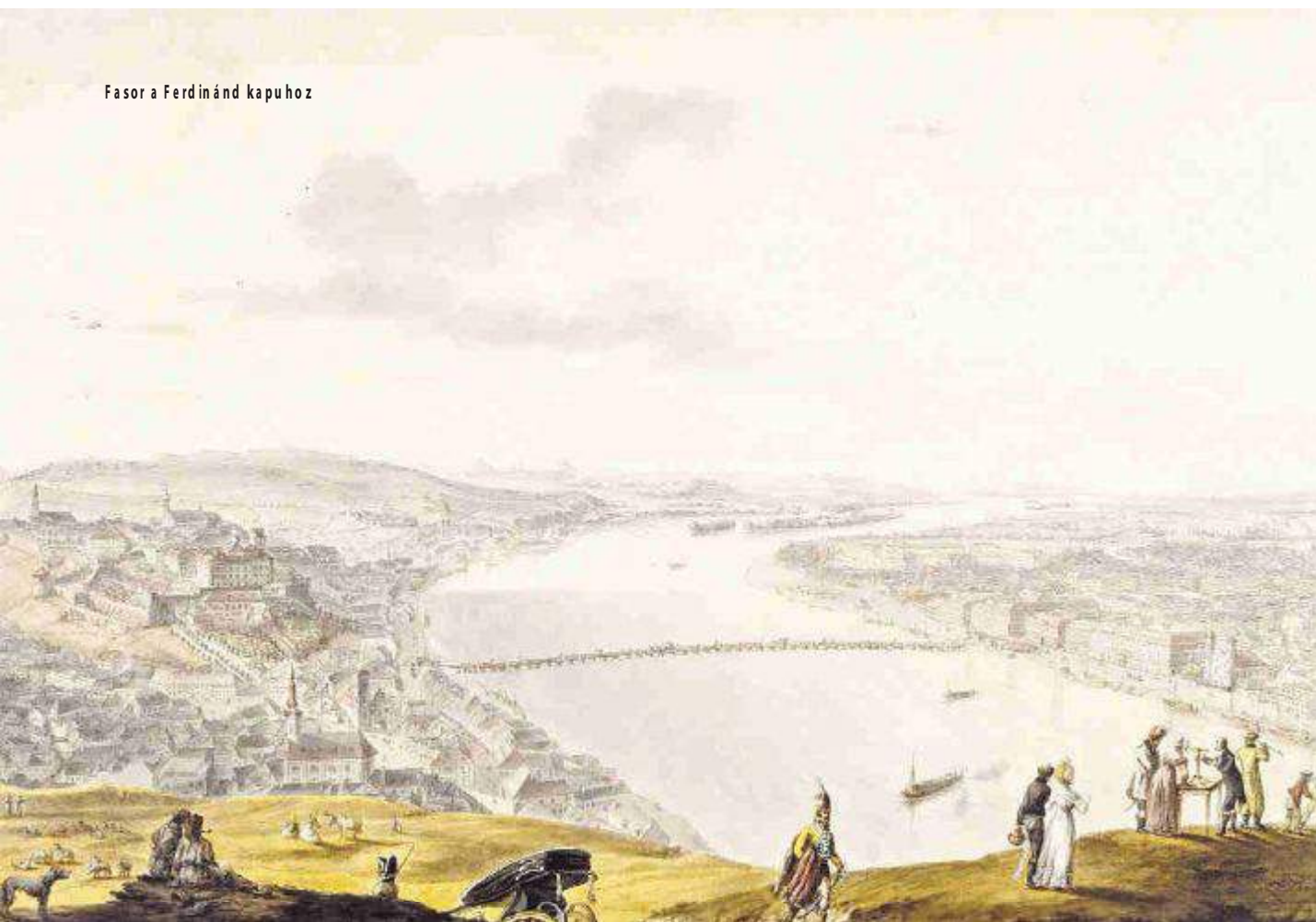
csak díszlet. A Nemzeti Galéria nem ideális arra a funkcióra, amit el kell látnia: a sokablakos térsorok helyett nagy, felülről világított terek lennének kívánatosak. Ezen túl a logisztikai problémák is számosak. A rekonstrukcióra, helyreállításra csak akkor kerülhet sor, ha a jelenleg itt lévő gyűjtemények elhelyezése megnyugtatóan és véglegesen rendeződik. Itteni állandó kiállításaként be lehetne mutatni a palota történetét, a magyar királyság dinasztia-történetét, jog- és államtörténetét.

De palotatörténeti kiállítás most is van a Budapesti Történeti Múzeumban.

A BTM állandó kiállítása és nemrég megnyitott palotatörténeti kiállítása lehetne az alap, de a jelenlegi, lépcsőelőtéri elhelyezés méltatlan.

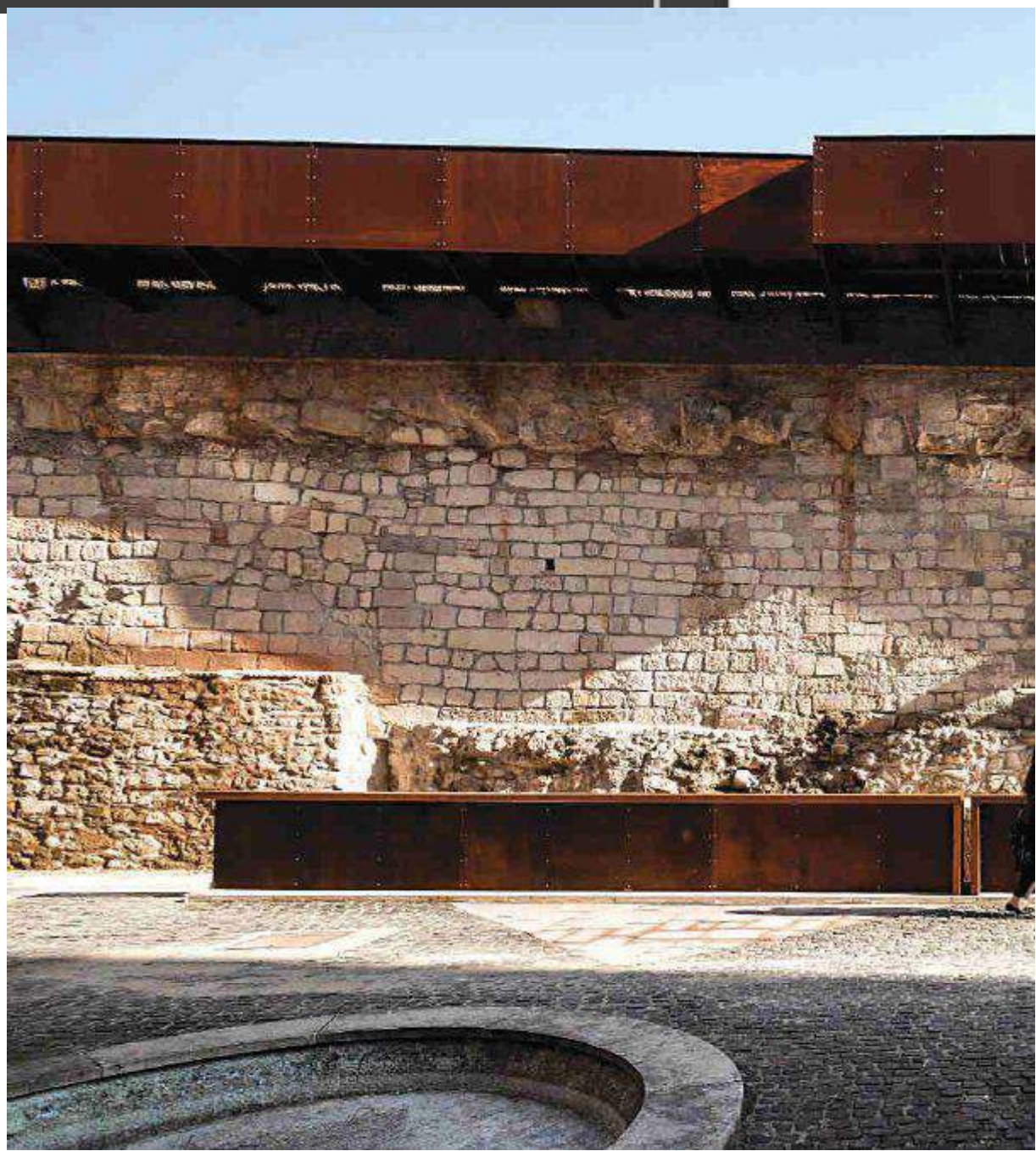
rendezése nélkül is visszaállítható a BTM korlátozott mértékű zavarásával. Ez lehetne a próba, hogy sikerül-e a minőségi faburkolatok, kárpitok, kerámiára felvitt királyportrék újraalkotása. Annál is inkább, hiszen nem nagy épületrészről van szó, amelyben a Szent István terem csak 70 négyzetméter körül van.

Fasor a Ferdinánd kapuhoz

Metszeta Lőportár építészeti
látványtervéből

A gyllokjáró folyosó a keleti
zártudvarról

Tehát nem ez a szintén sokat emlegetett, akár 300 fős fogadásokra is alkalmas terem.

Nem, az a B épületben, a reprezentációs részen volt található, a már emlegetett bál- és büféterem. Összességében az a cél, hogy a palota jelenlegi monokulturális használata helyett az államigazgatás, az állami és magas szintű reprezentáció és a közgyűjtemények együtt használhassák az épületegyüttest. Vegyes funkció kívánatos a Lovarda és a Főőrség épületében is.

Mit fed utóbbiaknál a vegyes funkció, tényleg lesznek lovak is?

A Csikós udvar fejlesztése bevallottan hagyományörző és turisztikai célú. A Várgarázs tetejére visszaépülő Lovarda az egykor volt Spanyol lovasiskolához hasonló komplex lovas élet megvalósítására nem lesz alkalmas, mivel a háttérstállók helyreállításáról nincs szó. Most a cél egy lovas programokra is alkalmas multifunkcionális rendezvényterem, ami hasonlít a bécsi Hofreitschuléhez, ahol a báli szezonban padlót raknak le a lovaglósarnok homokos, fűrészporos padozatára, és bálokat tartanak.

Nem esett szó még az F épület funkciójáról, ami, ha jól tudom, eredetileg is szállásépületnek épült, lakosztályok voltak benne.

Ennek még meg kell találni a funkcióját. Korábban valóban felmerült, hogy szálloda legyen belőle, az Oroszlános udvar alatti két szinten konferenciaközponttal kiegészítve. Jól meg kell gondolni a palotaszárny funkcióját, ugyanis egyedülállóak az adottságai: ez az egyetlen hely, amely a Krisztinaváros, a Dózsa György tér vagy a Palota tér felől is megközelíthető, feltölthető, akár át is járható a plató érintése nélkül. Az alsó szinten a kiszolgáló, fent pedig az elegáns funkciók, terek kerüljenek kialakításra. Ez egy olyan előny, amit ki kell használni.

Ez az épület lezárását jelentené?

Nem, semmiképpen, a rekonstruált lakosztályokat látogathatóvá kell tenni – bármilyen funkciót is kap az épület. A palotában az A épülettől az E épület lakosztályaiig egy tengelyen enfilade-osan kapcsolódtak a terek, amit vissza lehetne állítani. Ezen túlmenően a palota

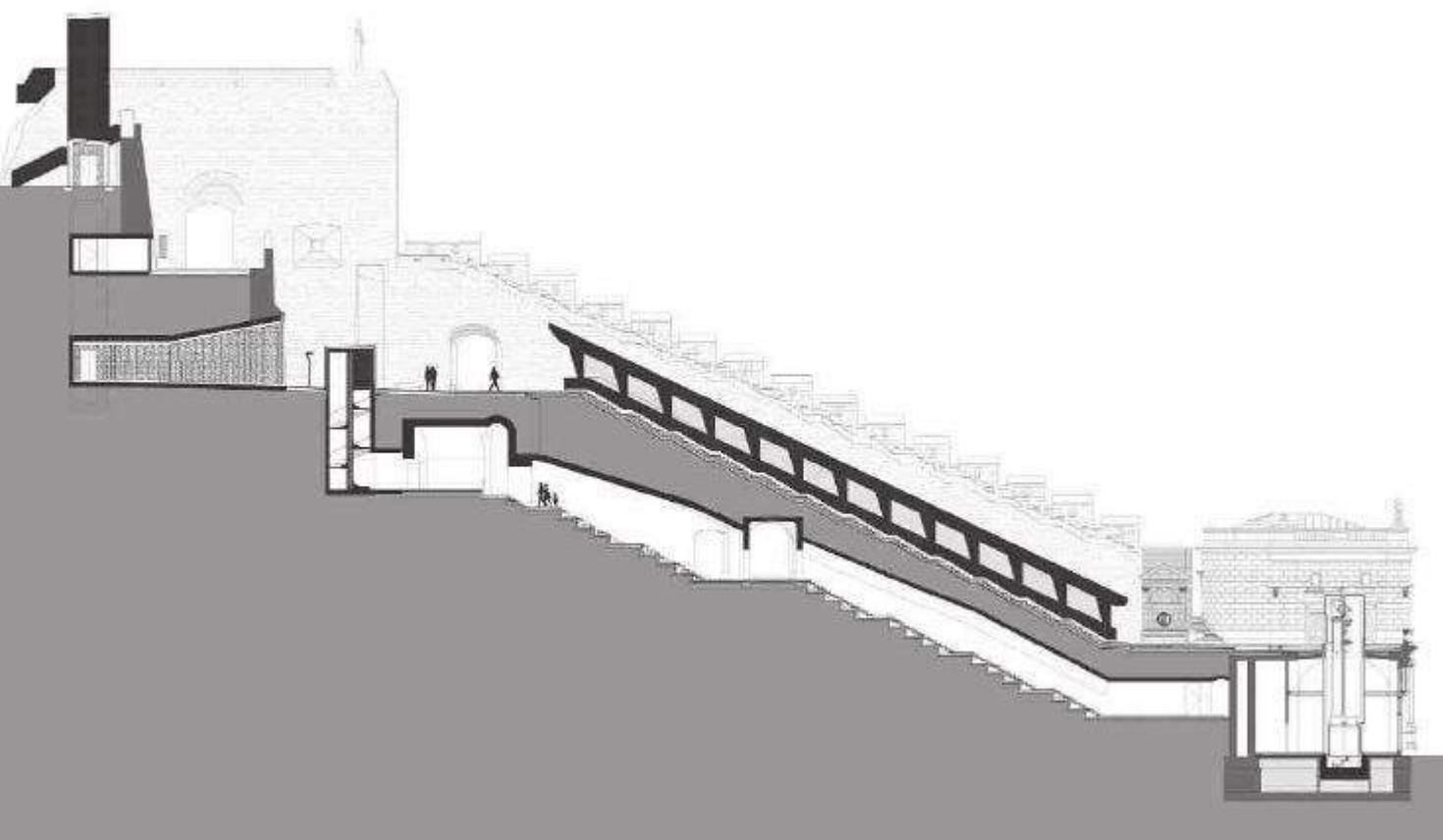

történeti tereit is bejárhatóvá lehetne tenni a Szent István termen át az F épületben lévő lakosztályokig.

Milyen funkciók kerülhetnének a palotán kívüli, további épületekbe?

A Karmelita kolostor funkciója ismert, minisztere lnökségi épület lesz, folyik a kivitelezés. A Szent György tér nyugat térfalára vonatkozóan még folyik az ötletadás: a Nemzeti Galériától kezdve sok minden szóba került. A korábbi Vár25-ös javaslatainkban a Szent György tér mint Nemzeti főtér szerepelt (ellenpontként a Szentháromság térrel mint Polgári főtérrel), amihez az összmagyarságot reprezentáló funkciók tartozhatnának.

a D épület középrizalitjáig helyre lehetne állítani a hauszmanni kerteket, ezt követné dél felé a középkori réteg: a Lőportár, a várkápolna, a gyilokjáró, valamint a középkori zártudvarokban lévő, a palotát körülölelő kortárs kertek. A két cortinafal közötti gyilokjáró alatti „középkert” a palota körüli legrégebbi barokk kert volt, amely mai állapotában is történeti fragmentumokkal teli világ. A középkori és neobarokk rétegeken még az ötvenes években épült, Rákosi-féle menekülő serpentinút is átvezet, a keleti védműelemeket is áttörve. Ez ma is használatban van, mégis kialakítható lenne itt egy gyönyörű barokk kert. Érdekessége a falszoros – vagy

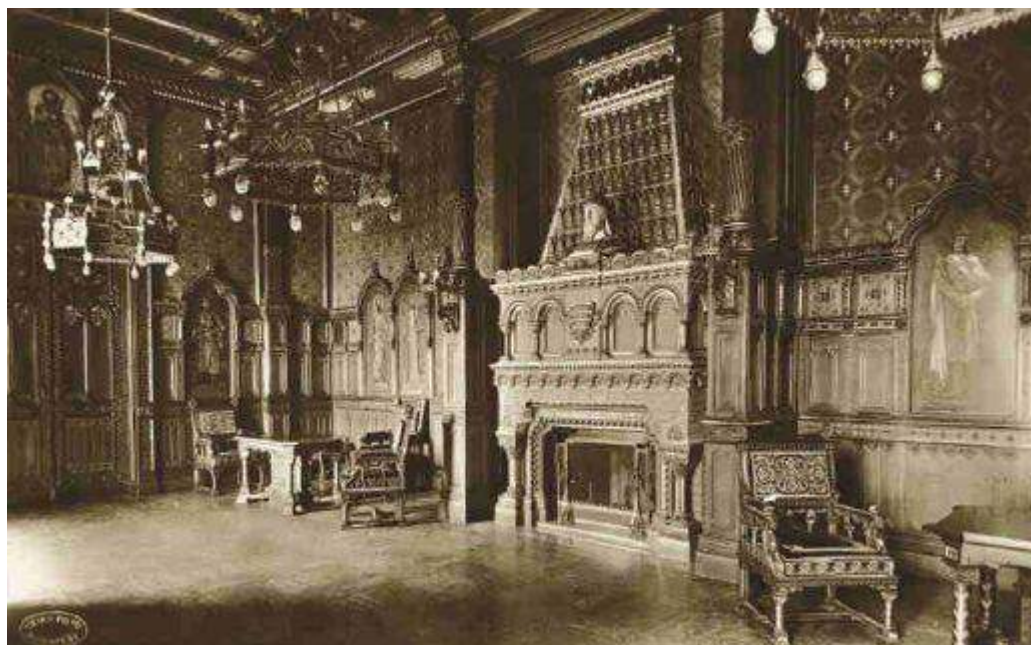
A Víztorony lépcső és kazamata folyosó metszete

Térjünk még kicsit a kertekre: az épületek rekonstrukcióján túlezek visszaállításáról is szó van. A zártkertek helyreállításáról beszéltünk már, másutt inkább átalakítás jön számításba, például az említett Újvilág kertenél?

Az Újvilág kert érdekessége, hogy Pecz Samu építész testvére, Pecz Ármin főkertész ide egy neobarokk kertet tervezett. A királyi kertek revitalizációs tanulmánytervében (2011) ennek a visszaállítását javasoltuk, ma azonban inkább egy egyszerűbb változat mellett tesszük le a voksunkat, ami rendezvényterületnek tenné alkalmassá az Újvilág kertet a Csikós udvarral együtt. A történeti kertek inkább a palota keleti oldalán állíthatók helyre. Régen ezek sem voltak teljesen kővel burkolt felületek, hanem harmonikus, növényi parterre-ekkel kialakított kertek, amit célszerű lenne visszaállítani. Az A épülettől

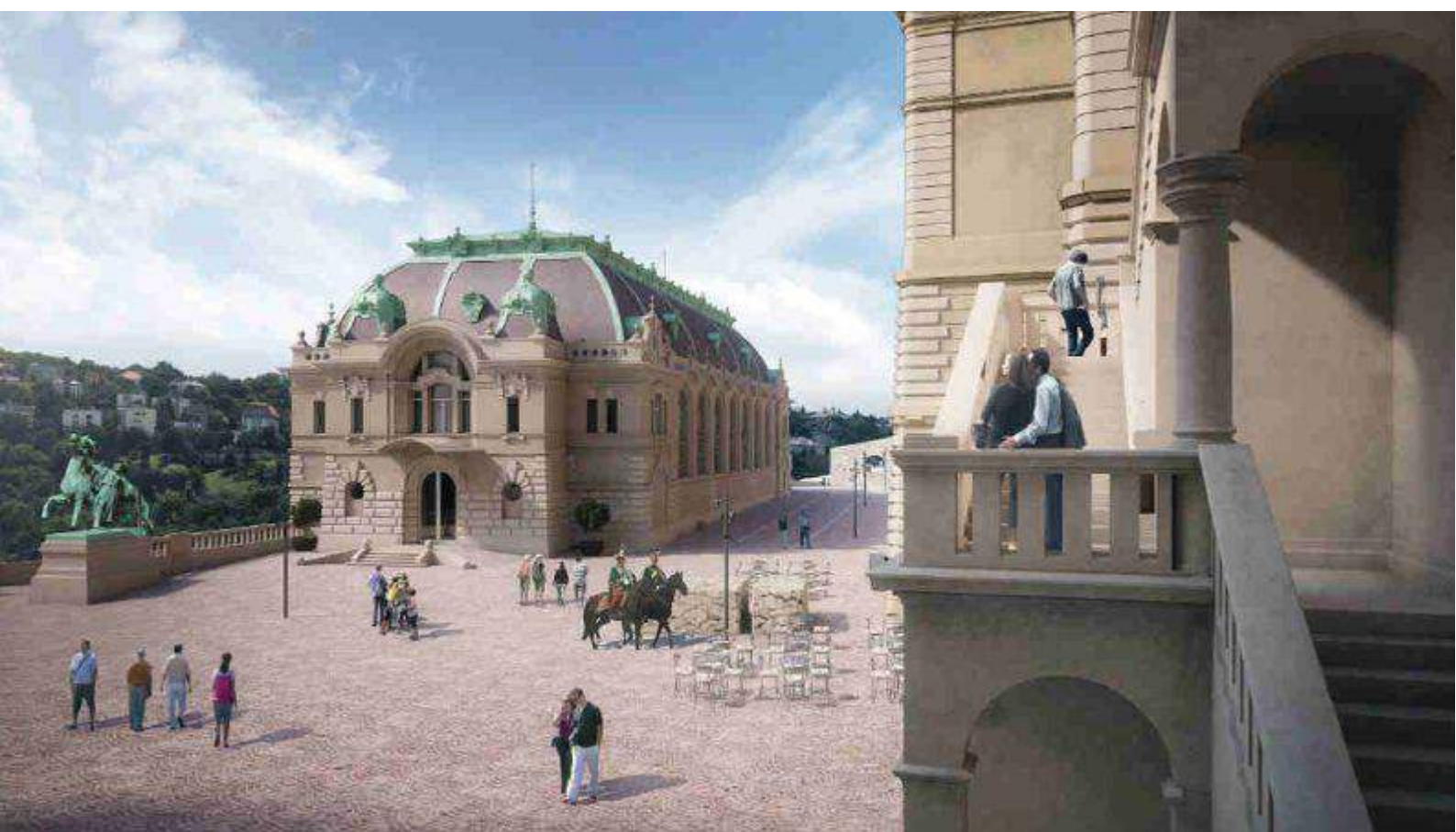
Zwinger – déli falába beépített Fegyvertár (Zeughaus) kapu, melyet még Hauszmann helyzetetett át ide az oromzati szobrával együtt. Erről archív képek is vannak, a kapu ma is látható, restaurálásra vár. A szobrot pótolni kéne, a jelenlegi, oda nem illő ivókút helyett pedig helyre kéne állítani a medencét.

Sok részletből és nagy elemek együtteséből összeálló, komplex feladat a Nemzeti Hauszmann Terv végrehajtása, amely bőven több, mint egy évtizedre szól.

A Szent István terem enteriőre

A Lovarda a Stöckl-lépcsőről nézve

ÚJJÁSZÜLETŐBEN A MÚLT

Rekonstrukciós projektek Németországban

Miközben idehaza szakmai berkekben, az írott és elektronikus sajtóban, közösségi portálokon, politikai fórumokon élénk vita folyik a Nemzeti Hauszmann Tervről, a Múzeumnegyedről, a Budai Vár felújításával kapcsolatos elgondolásokról, addig Németországban már csitulófélben vannak a hasonló vehemenciával folytatott viták az ország nagyvárosaiban zajló páratlan méretű újjáépítési hullámról, illetve a már megkezdett munkálatokról. Berlinben, Frankfurtban, Drezdában Lübeckben és több más német nagyvárosban valóságos rekonstrukciós láz tört ki az elmúlt években, a német sajtó pedig nagy terjedelemben számol be ezekről a projektekről.¹ Mi állhat a jelenség hátterében, milyen főbb beruházásokról van szó? Ezekre a kérdésekre igyekszünk összeállításunkban választ találni.

A folyamatokat a német sajtóban figyelemmel kísérő olvasónak úgy tűnhet, hogy a II. világháború végén porrá és hamuvá bombázott városok történelmi központjai a maguk páratlan értékű templomaival, évszázados favazas házaival, palotaival, múzeumaival napjainkban, 70 évvel a háború befejezése után fénymadárként egymásra élednek újjá.

A drezdai Frauenkirche romjai
1965-ben és az újjáépített
Frauenkirche 2005-ben

Összeállításunkban a német főváros újjáépítési terveit, a már folyamatban lévő rekonstrukciós és felújítási munkálatokat, így például a *Mesterterv – Múzeum-sziget* (Masterplan-Museumsinsel), mindenekeelőtt azonban a szinte eredeti formájában újjáépülő Berlini Kastélyt (Berliner Schloss) vagy új nevén a Humboldt-Fórum-projektet vesszük szemügyre, majd beszámolónk második részében a Majna-parti Frankfurt óvárosának újjászületéséről írunk.

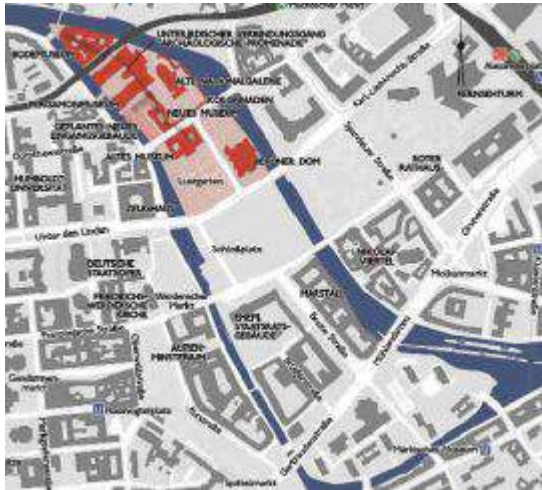
Főleg a berlini megaprojekt szolgálhat tanulsággal a hazai döntéshozók számára az elkövetkező évek nagy rekonstrukciós terveinek a megvalósításánál.

Talán nem haszontalan vizsgálódásunkat Giorgio Agamben olasz filozófus néhány gondolatával kezdeni. A jeles gondolkodó az európai identitás, a hagyományos, rendkívül sokszínű európai életforma rohamos visszaesése, az általános elbizonytalanodás, tanácstalanság fölött érzett aggodalmában egy német napilapnak adott

interjúban a berlini vezetést bírálja, mert Németország vezető európai hatalomként és kimagasló kulturális hagyományai ellenére képtelen olyan Európát kigondolni, olyan időszerű európai gondolatot megfogalmazni, amely kultúránk kivételes változatosságát, ugyanakkor egységét, megtartó erejét kellőképpen kihangsúlyozná. Ehelyett folyvást azt sugallja, hogy minden az euró és a gazdaság körül forog. Agamben szerint számunkra a múlt nem csak kulturális kincs és kiállítási tárgy, muzeá-

lis érték, hanem önazonosságunk alapfeltétele: a lételemünk! Az egység, az összetartó erő korábban a kereszténységben öltött testet, ma ez a közös kultúra lehetne. Európának egész különleges viszonya van saját történelmi tereihez, városaihoz, tájaihoz. Ezekből a kultúrával mélyen átitatott élettételekből áll Európa. És ez minden biznnyal túlélésünk záloga is. Ezért kell megőriznünk minden erőnkkel a sajátos, egyéni életformánkat. Gondoljuk csak el – figyelmeztet Agamben –, a második világháború végén a szövetségesek épp azért bombázták le a német városokat, azért tették azokat a földdel

egyenlővé, mert ezzel le akarták rombolni a németek identitástudatát is. És ez csaknem sikerült is.

Nos, épp napjainkban vagyunk tanúi annak, hogy a németek kezdenek visszatérni a kulturális gyökereikhez: olyan újjáépítési projektekbe fogtak bele, amely nem a múlt skanzenbe zárását jelenti, hanem átélhetővé teszi azt.

Rekonstrukciós projektek

Az 1989/90-es újjágyűlés után a német kulturális kormányzat gőzerővel fogott neki a teljesen vagy részben elpusztult emblemikus műemlék-épületeinek helyreállításához, újjáépítéséhez. Elég itt utalnunk a részben fennmaradt és felújított Reichstag épületére, vagy a teljesen elpusztított és 1994 és 2005 között újjáépített drezdai Frauenkirchére.

A szövetségi kormányzat a legnagyobb gondot és legtöbb pénzt természetesen Berlin történelmi központjában a Spree-sziget, az úgy nevezett Múzeum-sziget újrarendezésére, múzeumépületeinek felújítására, illetve a Berli Kastély teljes rekonstrukciójára fordítja, amely újjáépítve Humboldt Fórumként kulturális célokat fog szolgálni.

A középkorban a Spree-sziget mocsaras terület volt, déli részén alapították Cölln települést, valójában azonban a sziget közepén a választófejedelmek által fokoza-

tosan bővített városi kastély, a Berliner Stadtschloss és az azt övező parkok körül épült ki Berlin városa. Később a porosz királyok alatt a Berli Kastély reprezentatív uralkodói központtá vált. Az 1820-as években kezdték meg a sziget északi részének múzeumokkal történő beépítését, melyet még Wilhelm von Humboldt felügyelt. A 20. század elejéig összesen öt múzeum létesült. A szigetnek ez az északi harmada a tulajdonképpeni Múzeum-sziget a maga öt múzeumával. (Altes Museum, Neues Museum, Alte Nationalgalerie, Bode-Museum, Pergamonmuseum). Az 1870-es évektől kezdődően emlegetik Múzeum-szigetként.

A Múzeum-sziget épületegyüttese Berlin szívében egyedülálló módon reprezentálja az elmúlt 200 év német múzeumépítészét. A Múzeum-sziget kivételes jelentőségét jelzi, hogy a történelmi épületegyüttes 1999-ben megkapta az UNESCO világörökségi helyszíne címet. A megtisztelő elismerés elnyeréséért benyújtott pályázattal egyidőben a Porosz Kulturális Örökség Alapítvány építészeti pályázatot hirdetett Masterplan-Museumsinsel, azaz Mesterterv – Múzeum-sziget néven. A mesterterv kivitelezését egyszerre több építészeti iroda is végzi, ezek munkáját pedig a projektet vezető, londoni székhelyű David Chipperfield Architects építészeti iroda felügyeli. Ugyanez az iroda felel a James Simon Galéria és a területrendezés tervezéséért is.²

A Mesterterv – Múzeum-sziget célja az épületegyüttest alkotó valamennyi múzeum szanálása és korszerűsítése úgy, hogy a technikai színvonal megfeleljen a 21. század követelményeinek. Fontos szempont a felújításnál, hogy az egyes múzeumok építészetiileg is szerves egységet, összefüggő komplexumot képezzenek. Az elgondolás kiötlőinek szeme előtt a párizsi Louvre, a Vatikáni Múzeum, a szentpétervári Ermitázs, illetve a londoni British Museum példája lebeg.

A berli Múzeum-sziget térképe (a pirossal kiemelt rész a tulajdonképpeni Múzeum-sziget)

A Múzeum-sziget látványterve. Elöl a jobb alsó sarokban: a most újjáépülő Berli Kastély és a leendő Humboldt Fórum épülete kupolával. Északi irányba a park túloldalán az Altes Museum, mögötte a Neues Museum, jobbra tőle az Alte Nationalgalerie, a sziget túloldalán, közvetlenül a vízparton, a látogatókat fogadó, újonnan épülő James Simon-Galerie, a mögötte a Pergamonmuseum, végül a sziget északi csücskében a Bode-Museum

Az úgynevezett régészeti sétány
útvonala a látványterven

A szigeten található múzeumok a Porosz Kulturális Örökség Alapítvány részét képezik, az egész projekt kivitelezése az alapítvány által jóváhagyott koncepció alapján történik. A koncepció két legfontosabb szempontja a patinás múzeumépületek jellegzetes arculatának a megőrzése, illetve a 21. század kihívásainak megfelelő technikai színvonal biztosítása.

A múzeumépületek elsősorban régészeti gyűjteményeknek és 19. századi műalkotásoknak adnak otthont. A német újraegyesítést követően elkezdődött a két német állam között megosztott gyűjtemények feltérképezése. A Masterplan-Museumsinsel projekt keretében kerül sor a múzeumi gyűjtemények átrendezésére és új helyszíneken történő közös bemutatására. Tekintettel az egyes múzeumok történeti hátterére, ugyanakkor a régészeti anyagok egymással összefüggő jellegére, a tervezők úgy döntöttek, hogy az épületfelújítással párhuzamosan kialakítanak egy alagsori gyalogsétányt, az úgynevezett régészeti sétányt (archäologische Promenade), amely a múzeumokat összekötve biztosítja a kiállítási anyagok közötti interaktivitást.

Új bejáratot terveznek a sziget egészének, ahol tájékoztató központ, kávézó, boltok, vendéglők és egyéb, rendezvényekre alkalmas helyiségek is helyet kapnak. A most épülő fogadócsarnok lesz egyben a múzeumlátogatók számára az egyes múzeumokhoz elvezető alagsori összekötő út vonal kiindulópontja.

Természetesen valamennyi múzeum külön, az egyes főbejáratokon keresztül is megközelíthető lesz.

A berlini állami múzeumok legfőbbjét felügyelő Porosz Kulturális Örökség Alapítvány viseli gondját az Európán kívüli gyűjteményeknek is. A birtokukban levő hatalmas kiállítási anyag elhelyezése mindig is gondot jelentett számukra. Az Alapítvány javaslatára két további ponttal egészítették ki a Mestertervet, így a felújítások

és a Humboldt Fórum átadása után az Alapítvány birtokában levő teljes anyagot el tudják helyezni a múzeumi negyed egyes intézményeiben.

A Porosz Kulturális Örökség Alapítvány vezetése szerint a Mesterterv kivitelezését követően a berlini Múzeum-sziget lesz a világ legnagyobb összefüggő múzeum-komplexuma. Ezen az egyedülálló kiállítási területen a főhangsúly az egész világ művészeti alkotásainak bemutatására helyeződik. Cél a világkultúrák, a civilizációk közötti kölcsönhatások megismertetése és a párbeszéd elősegítése lesz. Ebbe a koncepcióba szervesen illeszkedik a szinte teljesen újjáépülő Berlini Városi Kastély grandiózus épülete, mely Humboldt Fórum néven fog működni.

Költségek

Eredetileg a Múzeum-sziget épületeinek felújítására és a területrendezésre előírányzott keretösszeg mintegy egy milliárd eurót tett ki. Ez az összeg jelenleg már meghaladja a másfél milliárd eurót. Ebben az összegben nincs benne a Városi Kastély újjáépítési költsége, melyet a fenti projekthez hasonlóan nagyrészt a német állam áll.

Berlini Városi Kastély – Humboldt Fórum

Berlin szívében nemsokára új pompájában lesz látható a 18. században épült monumentális Berlini Kastély (Berliner Schloss) vagy más néven a Berlini Városi Kastély – Berliner Stadtschloss, amely egykor a porosz királyok, később a német császárok rezidenciájaként szolgált. A háborúban ugyan nem pusztult el teljesen, de az NDK idejében a romos épületet felrobbantották, és helyére az úgynevezett Köztársasági Palotát építették. Nem klasszikus értelemben vett (teljes) rekonstrukcióról beszélünk, nem a 18. században épült pompás és hatalmas barokk kastély teljes újjáépítéséről van szó, hanem Berlin fővá-

rosi rangjához méltó kulturális-művészeti és tudományos fórum létesítéséről, azzal a céllal, hogy a 2019-re tervezett megnyitáskor az intézmény teljes mértékben megfeleljen a 21. század kihívásainak. A 2002-es parlamenti határozathozatalkor, illetve később az 2013-as júniusi alapkötetételkor olyan nevet választottak a megszületendő új intézménynek, amely egyszerre fejezi ki a németek kultúra, tudomány és művészetek iránti mély elkötelezettségét, ugyanakkor teljesen nyitott a világra, más, akár távoli kultúrák befogadására és megismertetésére, valamint a kultúrák közötti párbeszédre is. Az intézmény tehát a német klasszika korának két nemzeti elkötelezettségű, ugyanakkor a világra nyitott, nagytekintélyű tudósának, a berlini illetőségű Humboldt testvéreknek a nevét veszi fel. Ők voltak azok akik – mai szóhasználatnál élve – a tudásalapú társadalom megálmodói voltak széles nemzetközi kitekintéssel.

A Városi Kastély újjáépítéséről 2002-ben, illetve 2003-ban született meg a politikai döntés nemzetközi szakértők bevonásával. A parlamenti határozat kimondja, hogy a majdani építészeti pályázatban ragaszkodni kell a barokk homlokzat visszaépítéséhez.

A politikai döntéshozatali procedúra egészen 2007-ig tartott. Az állam mint építtető (Berliner Schloss – Humboldtforum Alapítvány), ekkor már konkrét keretszámokkal rendelkezett az építkezés költségeiről, ezek után ki lehetett írni az építészeti pályázatot. A pályázati kiírás szerint a Berlin szívében levő Fórumnak hozzá kell járulnia a város építészeti újjáalakításához, lehetővé téve a nemzetek és kultúrák közötti párbeszédet, biztosítva a kulturális, tudományos és művészeti teljesítményekhez való hozzáférést minden polgár számára. A bírálóbizottságban összesen 15 szakmabeli tekintély kapott helyet (németek, angolok, olaszok, köztük két berlini illetőségű szakember is). Amikor a pályázat második, döntő szakaszába lépett, 30 pályázó közül a vicenzai Fracon Stella építészeti irodának ítéltek oda az első díjat, mely a projekt megvalósítán kívül 100.000 euró juttatással járt. Eredetileg 2010-ben indult volna be az építkezés, de a pénzügyi válság miatt ez a dátum 2013-ra módosult.

Végül 2013 márciusában megkezdődtek a munkálatok. A kivitelezéssel egy hannoveri építési vállalatot bízták meg. Az állami központi költségvetésből 552 millió eurót különítettek el erre a célra. Berlin a maga részéről 32 millió euróval járul hozzá a projekthez. Költségcsökkentő tényező lehet a Porosz Kulturális Javak Alapítvány Európán kívüli gyűjteményének (Dahlemer Múzeumok) az átköltöztetése, hiszen a gyűjteménynek idáig otthont adó objektumok eladásából származó bevételeket is a Fórum építésére fordítják. További 80 millió euró folyik be közadakozásból, és – a drezdai Frauenkirche újjáépítésekor tapasztalt amerikai hozzájárulásokhoz hasonlóan

– az Egyesült Államokban is adakozási akciót hirdetnek meg. (Külön exponálta magát az ügyben Henry Kissinger, volt amerikai külügyminiszter.)

A hasznosításról már a parlamenti döntéshozatalkor konkrét elképzelések fogalmazódtak meg. A szakértői jelentés ajánlása szerint az újjáépült Berlini Kastélyban egy többfunkciós multikulturális központot kell létrehozni. Ide költöznek a dahlemer Múzeum Európán kívüli gyűjteményei, amelyek az új kulturális központ ország-határokon átívelő koncepciójába nagyon is beleillenek.

Lesz még egy Tudományos Múzeum is, valamint a berlini könyvtárak bizonyos állománya is itt kapna helyet. Egy Agora elnevezésű rendezvényközpont szolgálná a kultúrák közti párbeszédet.

2015. április közepéig aztán az is eldőlt, hogy az új intézmény vezetője ez év októberétől két éves mandátummal Angela Merkel kancellár asszony és Monika Grütters kulturális ügyekért felelős miniszter asszony nagy favoritja, a londoni British Museum jelenlegi igazgatója, a brit Neil MacGregor lesz. Ő fogja – egyelőre két éves mandátummal – főintendánsként felügyelni és összehangolni a berlini Humboldt Fórum vezető testületének a munkáját. (Ő lesz valójában a „primus inter pares” az intendások triumvirátusában).

A Grütters miniszterasszony által már régóta favorizált MacGregor egy olyan intézmény vezetését veszi át, mely igazából még csak papíron létezik. Rá vár a feladat, hogy kivételes tudásával, hatalmas tapasztalatával és nem utolsósorban az egész világra kiterjedő kapcsolati tőkéjével életet lehessen egy nagyszabású koncepcióba, hogy egy gondosan kiöltött elgondolást megtöltsön tartalommal és közben összehangolja a strukturális lépéseket. Vezetésével a berlini Humboldt Fórum Európa szívében olyan kultúrák közvetítő szerepre vállalkozhat a maga páratlan múzeumaival, műgyűjteményeivel, infrastruktúrájával, ami elősegítheti nagyobb régiók, föld-

A James-Simon-Galerie. Ez a most épülő csarnok fogadja majd a világon minden tájáról érkező vendégeket

Andreas Schlüter udvari építész
modellje

részek sőt civilizációk közti párbeszédet. Micsoda izgalmas kihívás – a civilizációk fenyegető összecsapása helyett – a civilizációk közti párbeszédnek helyet adni! Ez egy olyan feladat lehet, amely messze túlmutat egy hagyományos múzeumi ismeretterjesztő program kidolgozásán. Ehhez a többlemunkához, különleges feladathoz kerestek megfelelő embert, s így esett a választás Neil MacGorrra.

A Berlini Kastély 1872-ben
és a Berlini Kastély (a Humboldt
Fórum) látványterve

Szakmai vita

Persze a rekonstrukciós munkálatok megkezdéséig ádáz vita folyt az építészek körében a barokk homlokzat rekonstrukciójáról. Húsz évig tartott a „tradicionalisták” és a „modernisták” között zajló elkeseredett vita az egykori kastély üresen álló területének beépítéséről. Mindkét fél számos érvet vonultatott fel – pro és kontra. A mostanra elkészült nyersfalazott építmény egyértelműen jelzi a modernisták vereségét.³

Megjegyzendő, hogy a (berlini) lakosság körében hosszú ideig inkább az újjáépítést ellenzők táborra volt erősebb. Az is tény viszont, hogy a modern építési elgondolás hívei képtelenek voltak ez idő alatt olyan meggyőző koncepciót letenni az asztalra, a mellyel akárcsak csekély többséget is szerezhettek volna elgondolásuknak.

A traditionalisták számára a nyersfalazott építmény nagy diadal. Az építkezést támogató egyesület elnöke és lobbistája, Wilhelm von Boddien úgy érzi, hogy a győzelem számára, de még inkább Berlin számára gyógyír az eltűnt-elpusztított városkép miatt érzett nosztalgikus fájdalomra. Az újjáépítéssel végre begyógyul a bombázásrombolás ütötte seb, hiszen a 180 méter hosszú és 120 méter széles, monumentális építménybe 65 év után visszatér a kastély. Az a kastély, amelynek reneszánsz elődje már akkor is itt állt, amikor Berlin és Cölln (ma egy városrész neve) még csak kis porfészekek voltak a brandenburgi őrgrófságban. Az a kastély, amelyet Andreas Schlüter építész- és kőfaragó mester 1699 és 1706 között barokk pompába öltöztetett, és amelyet utódja, Johann Friedrich Eosander von Göthe kibővített és átalakított. Az a kastély, amely csak a 19. században vált valódi városi rezidenciává. Történelmi monumentalitásában, küllemében most újjáépülve a választófejedelmekre, királyokra, császárokra, tehát a múlt dicsőségére fogja emlékeztetni a kései utókort. A funkcióját illetően azonban szakít a nemzeti önajánrozással és öncélú nacionalizmussal.

Lehet örülni az újjáépítésnek vagy lehet ellenezni, kérdés viszont, hogy a támogatók ígérete mennyiben valósul meg, miszerint a rekonstrukcióval válik csak igazán láthatóvá, érzékelhetővé a város eredeti struktúrája. Az ellenzők ezt kétségbe vonják. Kétklik, hogy épp ezzel az épülettel domborodik majd ki a Berlint felosztó tengelyek metszéspontja.

Stephan Braunfels építész viszont mindig is támogatója volt a rekonstrukció gondolatának, mert úgy véli, az eredeti külső visszaállítása nem csak egy karakteres barokk homlokzatot kelt életre, hanem a környező épületekkel harmonizáló épületegyüttes része lesz. A dóm, a régi városi múzeum, az arzenál együttesével együtt a régi hangulat újra átélhető lesz.⁴

Ennek ellenére az régi-új épületnek van egy bizonyos „Patyomkin”, azaz megtevesztő jellege. A pályázat nyertese, a Franco Stella vezette vicenzai építésziroda tulajdonképpen lemásolta az eredeti külsőt, tehát a barokk homlokzatot, és a 19. században hozzáépített kupolát. Azzal azonban, hogy a negyedik oldalt, a keleti irányba, tehát a Spree folyóra és egyben a városközpontra néző traktus homlokzatát – amúgy a legrégebbi, nem összefüggő, szabálytalan szerkezetű homlokzati részt – nem építik újjá, hanem egy modern megoldással lezárják, úgy tűnik, mintha a finom tervezést valamilyen erőszak érné.

Ez tűnik a projekt leggyengébb pontjának, és itt még az építkezés szószólói is elbizonytalanodnak. Közülük vannak olyanok, akik az „erőszakkal” lezárt negyedik oldalt nyitva hagyták volna, mintegy a város felé nyitva álló széles kaput, amely minden érdeklődő, látogatót tárt karokkal invitál...

A modernista tábor egyik építészé egyébként sejteni véli a részben politikai döntés mögött húzódó motivációt. Úgy véli, már a 70-es évek óta tetten érhető építész-körökben egy olyan tendencia, amely legszívesebben kiküszöböl az egész 20. századot, és közvetlenül kapcsolódna a 19. századhoz. Emellett úgy látja, hogy a nemzeti érzés egyfajta reneszánszának is tanúi lehetünk az építész szakmában, miközben ott motoszkál az tervezésben egyfajta rossz lekiismeret is a porosz örökséget illetően. Talán ezért költöztetik – amolyan „píszí”-s megoldással, a népek és kultúrák közötti párbeszédet elősegítendő – épp a Porosz Kulturális Örökség Alapítványnak az Európán kívüli gyűjteményét az új épületbe. Ezzel mintegy ellensúlyozni próbálják a nemzeti aspektust. És ezért választották szerinte a fantáziátlan építészeti reprodukciót – egy építészek nélküli építészeti megoldást –, kihasználatlanul hagyva mindazokat a lehetőségeket, amelyek a régi és az új harmonikus összhangját tágabb kontextusba helyezhették volna.

Frankfurti példa

Frankfurt város közgyűlése hosszas huzavona után úgy döntött, hogy a Majna-parti metropolis belvárosában újjáépítik, illetve részleges rekonstrukcióval újjáalakítják az a középkori óváros egy részét.⁵

Németország legnagyobb összefüggő óvárosát a szövetséges légierő a második világháború végén porig bombázta. A középkort idéző több mint 4000 favázas házból összesen egyetlen maradt épen! Az 1944-ig a maga nemében egyedülálló, csaknem teljesen középkori városképet a háború utáni újjáépítés során gyakorlatilag képtelenség lett volna helyreállítani. Az óváros központja az Am Römerberg nevű tér, amely az itt álló 14. századi városházáról (Römer) kapta a nevét. A Römer,

amely a mai napig egykori tulajdonosai, a Römer kereskedőcsalád nevét viseli, tulajdonképpen egy kilenc épületből álló komplexum: benne található a Kaisersaal, azaz a császártér, ahol a császárok megkoronázását követő ünnepi lakoma zajlott. (A középkorban és a kora újkorban Frankfurtban választották a német királyokat, majd később a császárokat is, és itt is koronázták meg őket. A ma is álló székesegyház és a Römert egy favázas házakkal szegélyezett út, a koronázó út kötötte össze.

A háború utáni évtizedekben egészen a hetvenes évek végéig Frankfurt belvárosában is a jellegtelen betonépítmények domináltak/domináltak – egészen napjainkig. Most egy polgári kezdeményezésnek köszönhetően az óváros egy része és a koronázó út újra életre kel, mégpedig régi pompájában.

Sokan eleinte nem is vették komolyan az ötletet, de néhány elszánt frankfurti polgár kezdeményezésének eredményeképpen és a körülmények szerencsés összjátékának köszönhetően idén végül megkezdődtek a újjáépítési munkálatok.

A dóm és a Römer közötti Dom-Römer negyed újjáépítési projektje tehát egy polgári kezdeményezés eredménye. 2006-ban, amikor a belváros ronda, jellegtelen betonépületeit tatarozni kezdték volna, a legnagyobb betonkolosszus, az azbeszttel szennyezett és addig a városi önkormányzat műszaki részlegének otthont adó épület lebontása mellett döntöttek. Ekkor merült fel annak a gondolata, hogy több más itt éktelenkedő, jellegtelen irodaház lebontásával egy viszonylag nagy, üressé váló területen, amely az egykori óváros központja volt, fel lehetne építeni újra a régi házaknak legalább egy részét. Összesen 7000 négyzetméter beépítésére nyílt lehetőség az úgynevezett koronázási út rekonstrukciójával együtt. Itt tehát a városatyák döntése nyomán az óváros néhány régi utcája és tere a maga középkori házaival most újra életre kel. A székesegyház és a Römer közötti utat egy szintre hozzák, az utat szegélyező házakat újjá-

Látványterv: A Humboldt Fórum épülete a James Simon Galéria felől nézve

- 1 Tematikus cikkében a berlini változásokat foglalja össze Geipel, Kaye, et al.: Berliner Wandlungen. *Bauwelt*, vol. 106, no. 19 (2015), pp. 16-33.
- 2 A Museumsinsel komplex átalakítási tervéről lásd Sharr, Adam: Curation consumption. *Architectural review*, vol. 236, no. 1412 (2014), p. 27 és köv.
- 3 Vö. Geipel, Kaye, et al.: *id. mű*, pp. 28-33.
- 4 A rekonstrukciót vezető építész álláspontjáról lásd Kraft, Benedikt: Ich bin ein Berliner. *Baustellenbesuch mit Franco Stella*. *Deutsche Bauzeitschrift*, vol. 63, no. 5 (2015), pp. 12-13.
- 5 Frankfurt belváros újjáépítésével kapcsolatos szakmai próbálkozásokat és vitákat összegzi Sant'aller, Enrico: Imitate und Plagiate: Wiederaufbau der Altstadt in Frankfurt am Main. *Bauwelt*, vol. 102, no. 15-16 (2011), pp. 10-1

Frankfurt belvárosának látképe

építik, és az utat újra járhatóvá teszik. A polgári kezdeményezés szócsöve először egy úgynevezett Tervezési Projekt volt, később a hivatalos, közgyűlési határozat után és egy többlépcsős pályázati kiírás eredményeként a frankfurti székhelyű DomRömer GmbH céget bízta meg az építkezés teljes lebonyolításával. Ez a cég lett a fővállalkozó építtető, az ő elgondolásuk szerint valósul meg a projekt. Konceptiójuk szerint egy régi és új építészeti elemeket és megoldásokat harmonikusan egyesítő

számára nyitott rendezvény- és közösségi központ is, amely egy régészeti parkot fog befedni, kiállítóteremmel, kulturális rendezvényekre alkalmas helyiségekkel.

Érdekes módon a megkérdezettek közül épp a fiatalabb generáció tagjai kifogásolták, hogy miért nem kizárólag a régi vársoképet állították helyre „egy az egyben”. Ők egy teljes középkori rekonstrukciót látnak volna szívesebben. Persze a kivitelezőnek – a belvárosról lévén szó – tekintettel kell lennie bizonyos környezeti adottságokra, műszaki-építészeti előírásokra, a vonatkozó statikai törvényekre is. (Az építési terület alatt húzódik például egy mélygarázs és a frankfurti metró nyomvonalának egy része...). Ezért a régi-új házak először egy betonlapot kapnak, és az első szintig nyúló betonszerkezetre épül majd a rekonstruált, favázas ház. (Régen a ház alapját homokkőtalpazat képezte, ez a technika pedig ma már nem engedélyezett...) Érdekessége a rekonstrukciónak, hogy a régi házhelyek helyrajzi adatai szerint történik az újjáépítés, így sikerül a régi utcák zegzugos jellegét rekonstruálni.

A helyenként tapasztalható fintorgás és a bíráló hangok dacára (túl szűk utcák, sötét lakások stb.) és a horribilis négyzetméterárak ellenére (5000–7500 euró/négyzetméter) a lakások iránti érdeklődés óriási. Az összesen 54 eladó lakásból már most valamennyi elkelt. A teljes rekonstrukció egyébként 2017 végére fejeződik be.

Látványterv Frankfurt belvárosáról

újjáépítéssel lehet az óvárost új életre keltetni. Az elgondolás pozitív visszhangra talált a lakosság körében, bár voltak ellenzői is a tervnek. Az összesen 35 házból 15 eredeti formájában, 20 pedig modern épületként, de középkori stíuselemekkel vegyítve épül fel. Ezzel a történelmi, tehát a régi, illetve a modern, tehát az új harmonikus együttesét teremtik meg, ráadásul úgy, hogy nem pusztán muzeális funkciót fog betölteni, hanem számos lakást is kialakítanak a házakban (mörülbelül 200 ember költözhet majd be az új lakásokba). Akárcsak egykor a történelmi negyedben, kis üzletek, vendéglők, kézművesek műhelyei-boltjai kapnak helyet a festői környezetben. Ezzel az új Dom-Römer negyed eleven, funkcionális létté lesz, sok ember lakóhelye. Lesz egy mindenki

Mindent egybevetve a frankfurti példa meg szívlelendő és elgondolkodtató. Az öntudatos, hagyományaira büszke polgárok akarata végül győzedelmeskedett a fantáziátlan és az egész ötletet tulajdonképpen végig ellenző városvezetéssel szemben. Az a tény, hogy a 35 épültrekonstrukció és a koronázási út vonal újjáépítése is megvalósul, számos szakma legjobbjait mozgatja meg, kézműveseket (fafaragókat, kőfaragókat), művészeket, építészeket lát el igényes munkával. Így például különleges székértelmet igényel számos egykori, a romokból kimen-

tett és megőrzött épületelem összegyűjtése és beépítése a az újonnan épülő régi házakba. Ezt a munkát egész Németország területéről toborzott restaurátorok és egyéb szakemberek fogják végezni. (Többek között egy reneszánsz famunkákra szakosodott vesztfáliai cég). Ők fogják aprómunkával és nagy szakmai hozzáértéssel a favázas házak fiókos-keretes szerkezetét elkészíteni. A mintát jobbra fényképanyag és különböző régi tervrajzok szolgáltatják. Úgy számolnak, hogy egy négyzetméter rekonstrukció 40 órányi fafaragó szakmunkát igényel.

A múlt század húszas éveiben Frankfurtban már volt egy nagy renoválási hullám a 4000 favázas házból álló óvárosban, amikor is a helyi hagyományörző egyesületek a modernista városi építészettel összefogva negyven hektárnyi területet 90 utcával és 1500 házzal szanáltak (renováltak / lebontottak /újjaépítettek). Ezeknek a munkálatoknak fennmaradt a dokumentációs anyaga.

Most, hogy viták zajlanak a teljeskörű és részleges rekonstrukció körül, ez a húszas évekbeli felújítási akció sok hasznos tanulsággal szolgál. A gyakran hangoztatott

érvet, miszerint az, aki újjaépíti vagy újraépíti a régit, egyúttal meghamisítja, semmibe veszi a történelmet – épp a húszas évek példája cáfolja meg. A régi helyreállítása, újjaépítése nem manipulációs szándékot takar, hanem sokkal inkább az önazonosság erősítését és tudatosítását szolgálja egy olyan korban, amikor az élet minden területén a modernizációs törekvések dominálnak. Ezt egyébként pont Frankfurtban látjuk, ahol a proccos, hivalkodó felhőkarcolók uralják a városképet, megfosztva a város polgárait az önazonosságuk részét képező történelmi múlt átélésének a lehetőségétől.

A szóbanforgó projekt ugyanakkor a klasszikus (európai) polgári öntudatot, városi polgári erényeket (a felelős, cselekvő, alkotó ember ideálját) hivatott kihangsúlyozni. Itt egyébként nem főúri palotákat, kastélyokat építenek újja, hanem a kereskedő, kézműves és kifinomult szellemiségű polgár egykori környezetét. Ez egy igazi európai gondolat, amely a régi polgári világra való ráélmés révén erősíti az európai identitástudatot.

Ez az építő-teremtő szellem adta mindig is azt a többletet, ami nélkül az ember hétköznapi csak a szükségletek kielégítésével telnek. A háború utáni nagyvárosokban ez az emberi-polgári dimenzió elsikkadt. Most, mintha egy új szellemiség ébredne Németországban: azt látjuk, hogy néhány elpusztult, egykor reprezentációs célokat szolgáló monumentális épület (Berlinben, Braunschweigenben), vagy történelmi városmagok (Drezda, Potsdam) és most Frankfurt óvárosának egy része újra kinőnek a semmiből.

A Goldene Waage azaz az Arany Mérleg nevű ház az óváros igazi gyöngyszeme (lesz). Ezt a pompás favázas házat Abraham von Hameln fűszerkereskedő építtette 1619-ben magának és családjának. A gyönyörű későreneszánsz épületet az eredeti formájában építik fel. Ennek a háznak fennmaradt néhány eredeti részlete, például homokkő oszlopa, fríze, amelyek újra a helyükre kerülhetnek a bambergi kőfaragók jóvoltából. A kőfaragó és kőműves munkák után az ácsok, fafaragók következnek. Az első emelettől kezdődő favázas szerkezetet pontosan rekonstruálják 500 éves tölgyfagerendákból. Mivel ennél a rekonstrukciónál a ház belsejét is korhűen állítják helyre, a munkálatok elhúzódhatnak, így valószínűleg ez a ház készül el utolsónak 2017 végére.

Derék György

A Goldene Waage azaz az Arany Mérleg nevű ház látványterve

Így nézett ki az Arany Mérleg egy 1935-ös fotón

TÖRTÉNELMI TÁVLATOKAT RENDEZŐ KORTÁRS HASZNÁLAT

Érseki Múzeum, Olomouc, Csehország

A múzeum főbejáratí feltárulása
a kerttel

A káptalan gazdasági épületszékei
az ezredfordulón a komplex
felújítás megkezdésekor

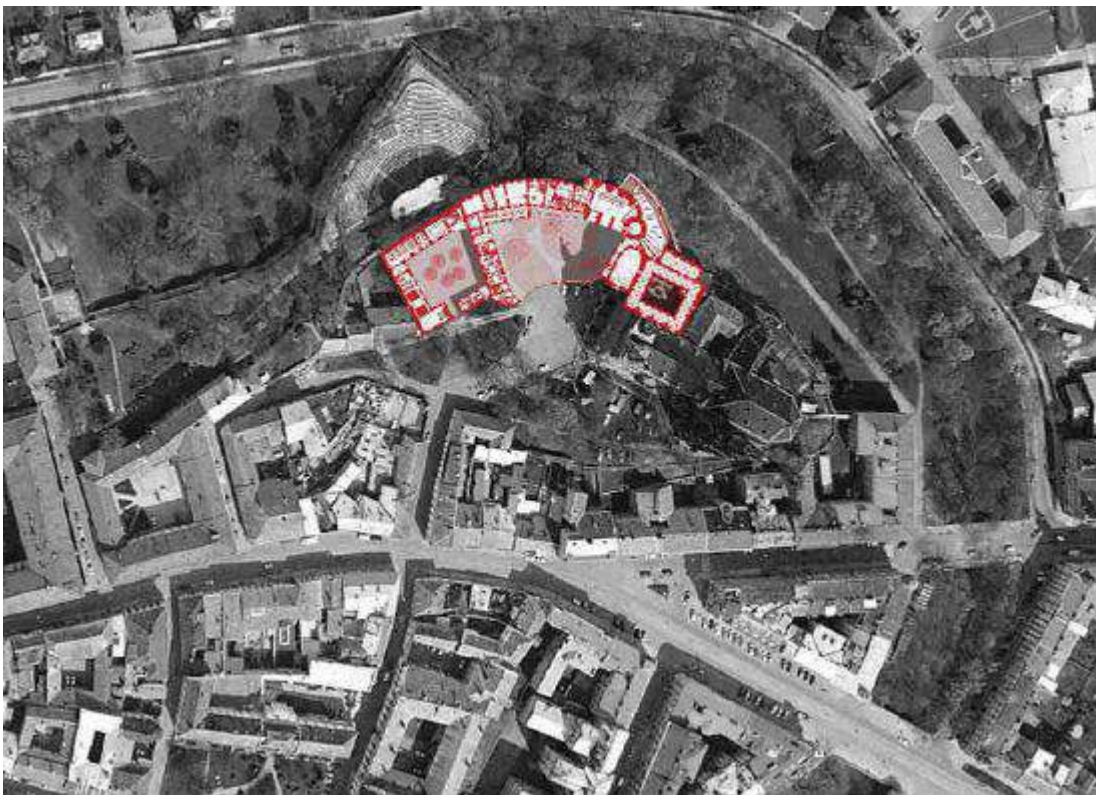

A csehországi Olomouc (Olmütz) városa nem csak a morvák és csehek, de a magyar történeti emlékezet számára is kiemelt jelentőséggel bír – Mátyást itt kiáltotta ki a nemesek egy csoportja cseh királlyá, és e helyhez köthető I. Ferenc József politikai legitimizálása is. A koraközépkor óta püspöki, majd 1777-től érseki ranggal bíró központ alapjai a középkorra vezetnek vissza, hiszen a Přemysl dinasztia alatt kiépített várdomb északi végében foglal helyet. Az épületcsoport jelentős részét magába foglaló érseki múzeum látogatóbarát feltárása középkori, reneszánsz és barokk tereket is érintett. Egységes szemléletű, komplex beavatkozással jött létre a felújítás, mely a korábban össze nem kötött terekhez új közlekedőrendszert adott.

a beépítést folytatva, immár falak mögé bújva, új zárt udvarba csoportosultak. Az érseki rangra emelt székhely reprezentatív, de természetes heterogenitása különböző korszakok építészeti stílusa és építésmínőségeit hordozta egészen az ezredfordulóig, amikor pályázat útján lehetőség nyílt az egységes újrahasznosítására egy minden történeti réteget átfogó szemlélettel megvalósított, feltáró és bemutató építészeti beavatkozás révén.¹

A püspöki palota román kori (és részben a káptalan barokk) részei a rendszerváltást megelőzően már átestek egy jelentősebb feltáráson és szakszerű helyreállításon. A gazdasági szárnyak esetében azonban ez elmaradt, ezért igen lepusztult állapotban voltak az ezredfordulón. A környezet a többször átírt használata miatt – mind a

É p í t é s z :
P e t r H á j e k ,
T o m á š
H r a d e č n ý ,
J a n Š é p k a

A katedrális és a püspöki székhely
reprezentatív épületegyüttese

A kelet-csehországi városka a középkor óta növekvő ranggal bír. Püspöki székhelyként a keresztény nemzetállamiság bástyája – ezen idoszakra tehető ez első erődtett épületszárnyak kiépítése is a romanikára jellemző nehéz falas szerkezetekkel. A királyi várépítkezések hitbéli és hadászati szempontból is biztos alapja a várplató északi vége, melyet megkoronáz a gótikában kiépült Szent Vencel katedrális. Mellette kolostor kerengővel, majd ahhoz délről csatlakozó későgótikus-renaisszansz Keresztelő Szent János kápolnával érnek össze a püspöki székhely építkezései a meredek hegyoldal ívét követve. Hamarosan reprezentatív barokk szárnyal egészül ki a beépítés, court d'honneur formálva, áttört kerítéssel lezárt díszes kerttel fordulva a város felé. A káptalan épületszárnyához közvetlenül csatlakozó gazdasági szárnyak

város felől, mind a hegyoldal mentén – gondatlan összevisszaságot mutat. A fiatal építésziroda alkotói tehát komplex feladat előtt álltak, és nem csak az épület közvetlen kontúrját befolyásoló tervezési határokból kellett gondolkodniuk.²

A gazdasági udvar adja ma is az épületgyüttes működésének hátterét: az egykori istálló, konyha és raktárak tereiben ma irodák, polcos és kompakt raktárak, valamint műhelyek, gépészeti terek húzódnak. Az új funkciók installációszerű dobozai az intenzív térhasználati igény miatt itt markáns hangsúlyt képviselnek, mind a barokk boltozott terek, mind a tetőtér beépítése tekintetében. A kortárs beavatkozás bemutatása nem véletlenül tér ki a kiegészítő terekre: ugyanis a tervezés folyamatában ez a kiszolgáló szárny volt az első átadott ütem,

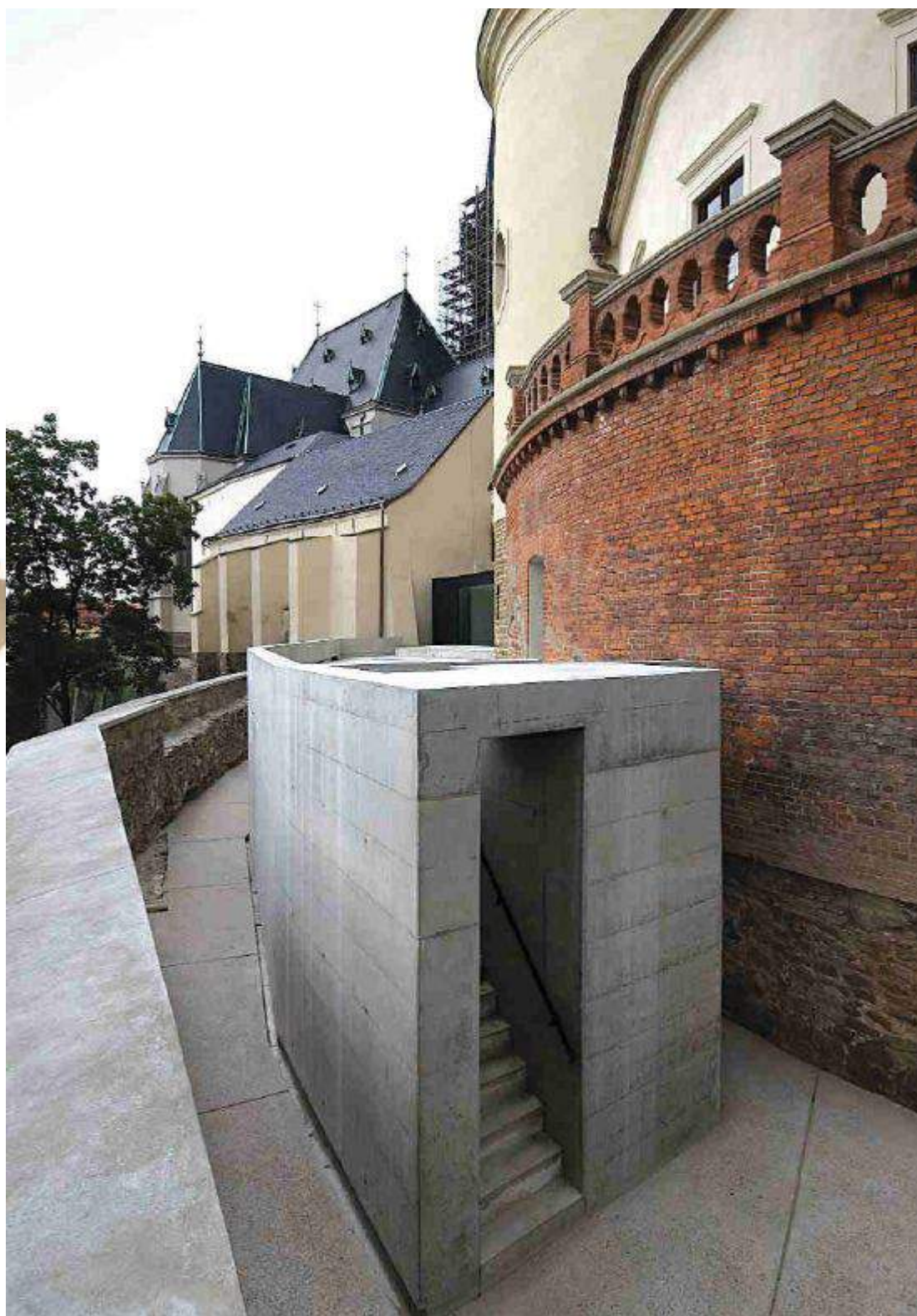

Várlejtő felőli homlokzat – történeti rétegek egymásra épülése

A kerekbástya előtti terasz rejtetten intenzív térbővítésre adott lehetőséget

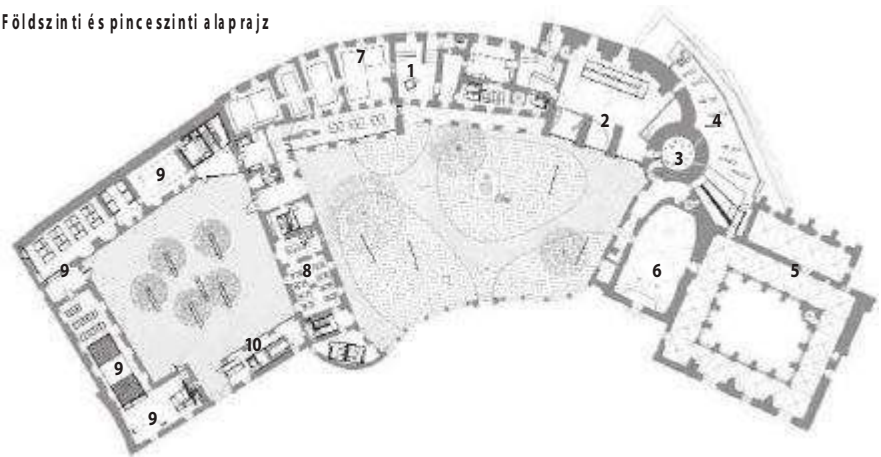
Az építészeti viszonyulás koncepció-moddellje

amely rögtön szembesíthette a valósággal a helyreállítási folyamatban részt vevő összes hivatali, egyházi és civil szervezetet.³ A személyes megérzések és a szakmai nézetek ütköztetését hozta tehát a „kevésbé értékes” épületrészek átalakítása.

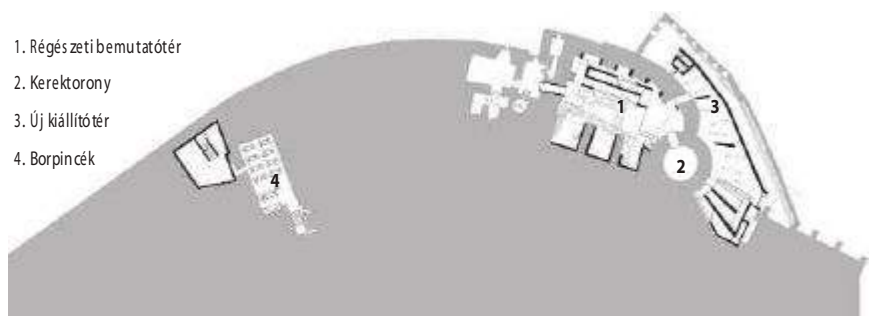
A vita sodra legfőképp a „műemléki tervezés” módszertani vonatkozásait érintette.⁴ Míg a hatvanas években létrehozott beavatkozások (Jan Sokolov tervei szerint) a velencei karta szellemiségét követve⁵ kérdés nélkül elfogadottak voltak, addigra az ezredfordulón már hosszas vita övezte a velencei karta „újraolvasásával”⁶ végzett átalakításokat. A HSH építészei által vállalt, következetes magatartással végigvitt tervezési módszer határozott vonalat húz történeti és kortárs között: nem csak anyaghasználatában, de fizikai relációiban is. Ami új a korábbi óvatosabb beavatkozásokhoz képest: az autenticitás szándéka. Az új funkcionális térelemek (gépszet, mosdók, vertikális közlekedők) installációszerű tárgyként jelennek meg a helyreállított történeti terekben. A régi és új szerkezetek nem érnek össze, ahol a kontaktus mégis szükséges (padló, falátvágások), ott anyaghasználaton és felületminőségen túl (nagyon építészeti) negatív sávok, nűtok biztosítják a csatlakozást.⁷

Földszinti és pincszinti alaprajz

1. Bejárat 2. Kiállítótér 3. Kincstár 4. Kerekterorony alatti terasz 5. Kolostor 6. Kápolna
7. Ideiglenes kiállító terem 8. Kávézó 9. Raktárak 10. Technikai helyiség

1. Régészeti bemutatótér
2. Kerekterorony
3. Új kiállítóter
4. Borpincék

A kortárs beavatkozás a három új anyag (beton, üveg, acél) konzekvens és szigorúan egynemű használata által biztosít jó olvashatóságot régi és új megkülönböztethetőségéhez.

Az új részek egyértelmű építészeti addícióként képviselik a kortárs réteget: a következetes nyersbeton anyaghasználat és a kubusos formák határozottan elkülönülnek a vakolt felületű, ablakos lyuk-architektúrájú tömorfalaktól. Az épülettömegben ezek a kiegészítések csak mérsékelt, egyes területekre koncentrált részletekként jelennek meg, aminek köszönhetően a várplató felőli feltárolásban szinte kizárólagosan uralkodik a történeti megjelenés. A várlejtő felől azonban a várfal statikus tömegeiként, szinte kiegészítésszerűen megjelennek a kortárs részletek. Különleges feszültség vibrál ugyanakkor a belső udvar árkádjainál, ahol a kortárs

elemek térfelületei tűnnek fel az uralkodó történeti exteriőr képében. E felvezetés az épületbelsőben már jellemzően kortárs részleteket vetíti előre: dobozszerű installációk, rámpaszerű kiállítófelületek vezetnek át a felújított történeti terek között.

A több ütemben (tehát több stílusban) létrejött épületegyüttes jelentős területe lehetőséget adott a kiállítások fő koncepciójának meghatározására: a kiállított tárgyak saját koruk épített tereibe kerülhettek. Ez a nagyvonalú elegancia sokat segít az épület percepciójában. A történeti szerkezetek természetes egyszerűségükben jelennek meg: kevés helyen maradt fenn falfestés, így szinte

Ami régi és ami új – egyértelműen olvasható viszony

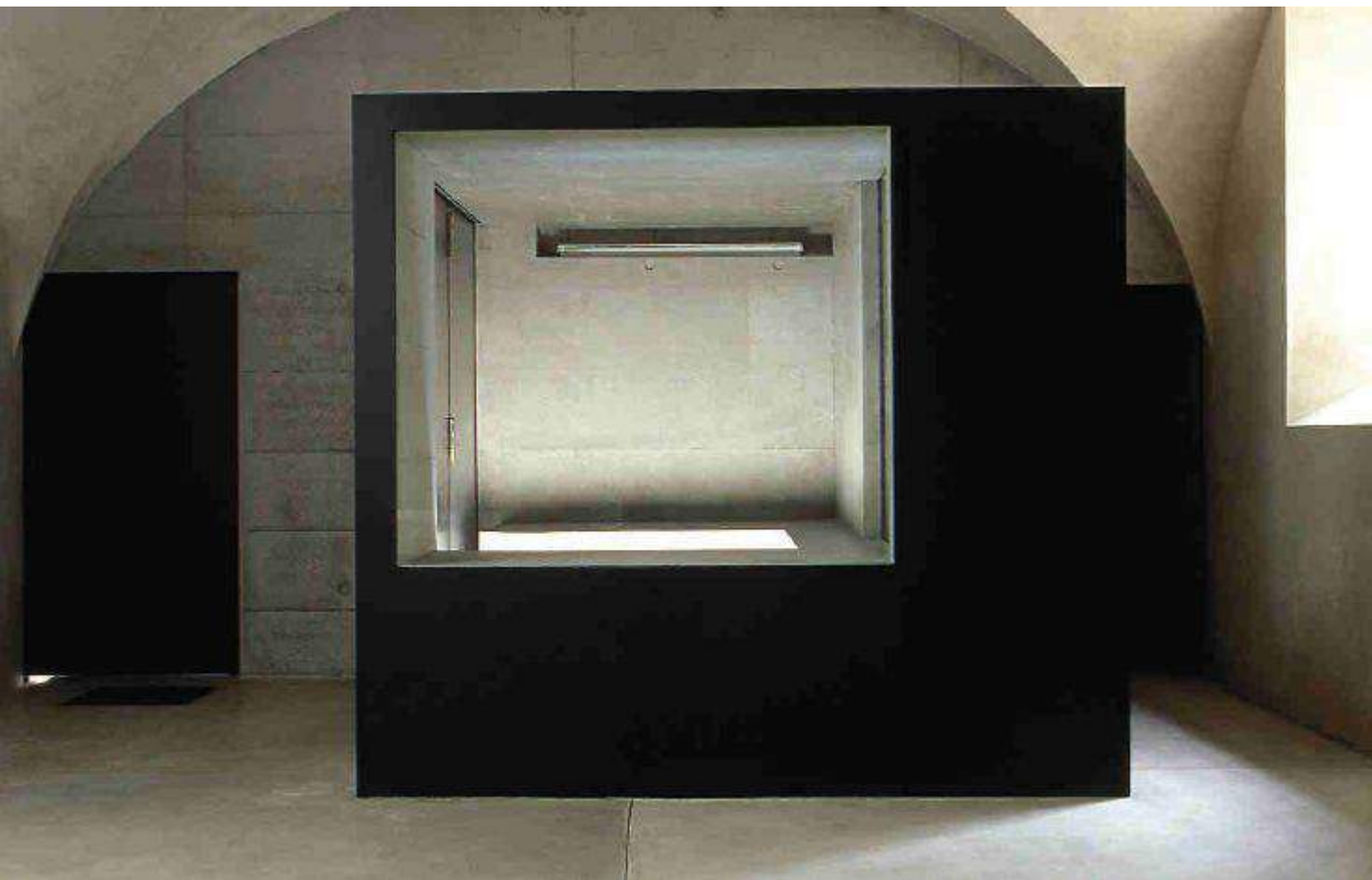
Kortárs monolit vasbeton rámpa a hagyományos kő alapfalak között (belső kép)

Térkubaturát kihasználó: a gazdasági épületszárny épülettömegébe installált térstruktúra

mindenhol fehér festett felületek között mozgunk. Ahol a korábbi korok díszítéseiből (szobák lábazati falrészei, ablakfülkék) bemutatható volt valami, ott a gondos restaurálásnak köszönhető látvány a kiállítás részét képezi. A gazdag gyűjtemény jól elfér a történeti enteriőrökben, és a raktárakban őrzött anyag további kutatásával remény szerint lehetőség nyílik további tárgyak kihelyezésére is. A kortárs installációs dobozok szinte kortárs kiállítási tárgyká válnak. Egyetlen jelentős bővítés lépett ki az épület volumenéből: a pince szinten (alap-megerősítés és a kerekbástya oldalmegtámasztással történő stabilizálása után) kisebb bemutatótermeket nyitottak a legrégebből fennmaradt, ásatásokból ismert periódusok megmutatása érdekében. A bemutatótermek megközelítését reprezentatív rámpa biztosítja a fő szintről, így nem kellett a földémet liftek számára áttörni. A középkori termeket és a két legrégebbi bástyát is magába foglaló

A következőes módszertannal véghezvitt tervezés legkvalitatósabb tere kétségkívül a (méretéből adódóan is hangsúlyos) multifunkcionális terem a kerekbástya szomszédságában. Az ívesen meghajló vastag középkori falak által övezett nagyterem organikus körvonalába határozott rajzolatú előadótér installálódik. Felületét a padlóburkolat-váltás adja, de használatát a többféle módon (körbe, mellé, elé) húzható függönyrendszer modulálja. A tetőszerkezet légterébe is benyúló technológiai háttérrel a flexibilis téralakítás befogadó térsora nemesen nyitja meg az egykoron személyi-intézményi reprezentációt szolgáló tereket a mai közösségi események számára. II. János Pál 1995-ben történt látogatásakor ajánlotta egyháznak helyi vezetői számára a rezidenciaközpont érseki palota-múzeum céljára szolgáló használatát – ez most teljes mértékben megvalósult, és e nyitás építészeti-szellemi téren is jelentős.

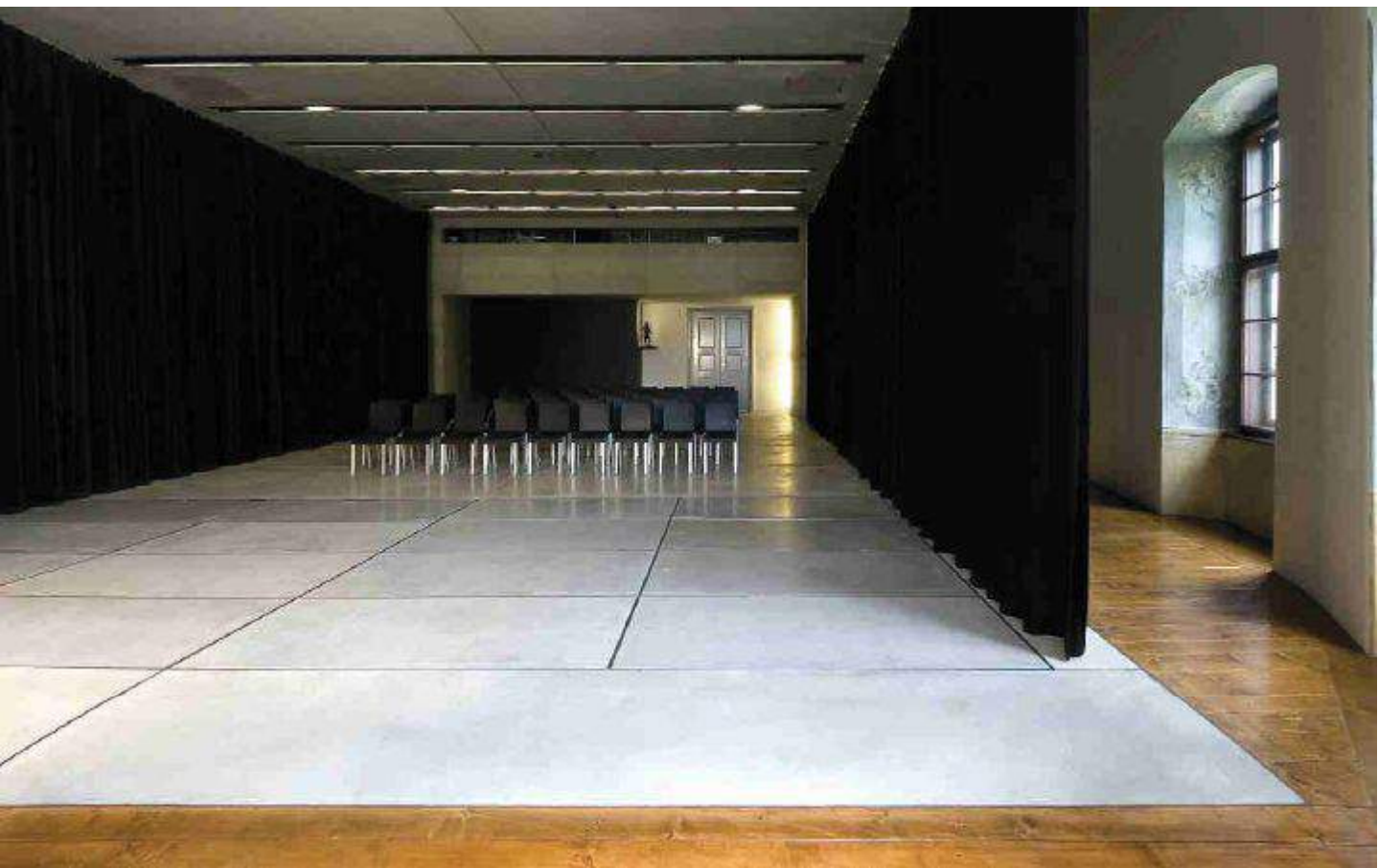

Kortárs térdozoz neutrális falak között

szárny előtti, (megtámasztásként is húzódó) egykori terasz földtömegét ehhez kiemelték, és rejtetten megketőzték a kiállítási felületeket. A kiállítási koncepciót bővítő térrészekkel az épületegyüttes soha nem tapasztalható rétegei (valójában az építés szó szerinti alapjai) kerültek a látogató szemei elé: a természetes szikla, a reá organikusán ráépülő alapfal és a formált építészeti terek építészeti utazása szépen egészíti ki a tárlatokat.

Dobozszerű installációk a felújított történeti terekben. Egy több évszázados épület történetét autentikus építészeti részletei az ezredfordulóra datálva.

Vukoszávljev Zorán PhD

1 Az épületrehabilitációk témáját ma igen gazdag nemzetközi szakirodalom tárgyalja. Régiókra vonatkoztatva a magyarországi kutatásokból kiemelhető munka: Kóródy, Anna – Vukoszavlyev, Zorán: Aspects of Social Sustainability in Cases of Building Rehabilitation in Central Europe. *Építés-Építészettudomány*, vol. 42, no. 3-4 (2014), pp. 287-313. Kelet-Közép-Európában a történelmi rezidenciák újrahasznosítása különösen a figyelem középpontjában van. A követhető metódusokról is szól: Krähling, János – Koppány, András – Fekete, J. Csaba – Halmos, Balázs – Józsa, Anna: The marionette opera and the orangerie of Eszterháza (Fertőd, Hungary). Building archaeology methods and theoretical reconstruction. *Materiale e strutture. Problemi di Conservazione*, vol. 2, no. 4 (2013), pp. 75-94.

2 A 2009-ig közös irodalmi ükódított építészeti honlapjáról: Archidiecézian museum in Olomouc. Hozzáférhető: <http://www.hsharchitekti.cz/index.php?lang=en&page=project&name=archidiecean-museum-in-olomouc> [utolsó belépés: 2015. szeptember 21.], illetve Magyarországon is ismert publikáció: Stempel, Ján, et al. (eds.): *Architecture V 4 1990-2008. Czech Republic, Slovakia, Hungary, Poland*. Kant, Prága 2009, pp. 36-37.

3 A cseh műemléki tervezésről ös zinte és kritikusán értékelő helyzetjelentést ad a múzeumegyesítés kapcsán:

Mertová, Martina: Nápadná autenticita HŠH (Arcidiecézní muzeum v Olomouci). *Stavba*, no. 5 (2006), pp. 66-68.

4 A fogalomértelmezést illetően: Zsembey, Ákos: Módszertani javaslat holt műemlékek bemutatásának kritikai vizsgálatához. *Építés-Építészettudomány*, vol. 38, no. 3-4 (2010), pp. 329-358. – Elapszám és a folyamatban lévő hazai dős kurzus aktualitása miatt különösen érdekes témaszűkítést ad a budai várbán zajló műemléki helyreállítások kapcsán Mezős, Tamás: Rekonstrukción

restauri eseguita a Buda, in spirito purista, a cavallo dei secoli XIX e XX.

Rassegna, vol. 22, no. 78 (2002), pp. 68-76.

5 A velencei karta szellemisége – legfőképp modern építészeti alapjai miatt – ma is korszerű metódust kínál. A fél évszázad értékelését adja hazai helyzetképpel: Zsembey, Ákos: Az 50 éves Velencei Charta újra felfedezett öröksége: a „kritikai restaurálás”. *Építés-Építészettudomány*, vol. 43, no. 3-4 (2015), pp. 367-386. A magyar gyakorlatból a visegrádi Salamon-torony Sedlmayr János és a diósgyőri vár Ferenczy Károly (!) féle helyreállítását tartják példamutónak cseh kritikusok. Lásd Mertová, M.: *id. mű.* (Érdekltségképpen megjegyezhető, hogy a nyomtatásban megjelent cseh szövegben meglévő jegyzeteket ott a párhuzamos angol fordítás nem veszi át – eredeti cseh szöveg újraközlve hozzáférhető az újság honlapfelületén:

<<http://stavbaweb.dumabyt.cz/arcidiecezní-muzeum-v-olomouci-3427/clanek.html>> [utolsó belépés: 2015. szeptember 15.]. A püspöki palota-

részben végzett hatvanas évekbeli munkákhoz párhuzamként állítható, nemzetközileg ismertiséget elnyerő visegrádi munkáról lásd: Vukoszavlyev, Zorán: A Salamon-torony helyreállítása, Visegrád (1962-1966). *Építés: Sedlmayr János (1932-2004)*. *Metszet*, no. 4 (2015), p. 15.

6 Hardy, Matthew (ed.): *The Venice Charter revised – Modernism, Conservation and the tradition in 21st Century*. Cambridge Scholars Publishing, Newcastle 2008.

7 Nagyban hasonlít ez a szinte dogmatikusan elfogadott olasz Carlo Scarpa történeti környezetben végzett műemlékes munkáinak hangulatához, legfőképp a veronai Castelvechio rekonstrukciójához (1957-75).

**A multifunkciós nagyterem
térhasználata a mozgatható függő
nyerendszerrel modulálható**

Építész: Petr Hájek, Tomáš Hradečný, Jan Šepka (HŠH architekti)

Társtervezők: ing. Jan Vlnář, ing. Martin Maršík, (Murus)

Kiállítás-kurátor: Ondřej Jakubec

Történeti épületdokumentáció: Leoš Mlčák

Műemléki felügyelő:

Miloš Solar – NPÚ Praha

Kivitelezők: Unistav a.s., IMOS Brno

Megbízó: Muzeum umění Olomouc

Fotó: Ester Havlová

VÁROSKÉPI SZAKADÁS

A Csikós udvar története

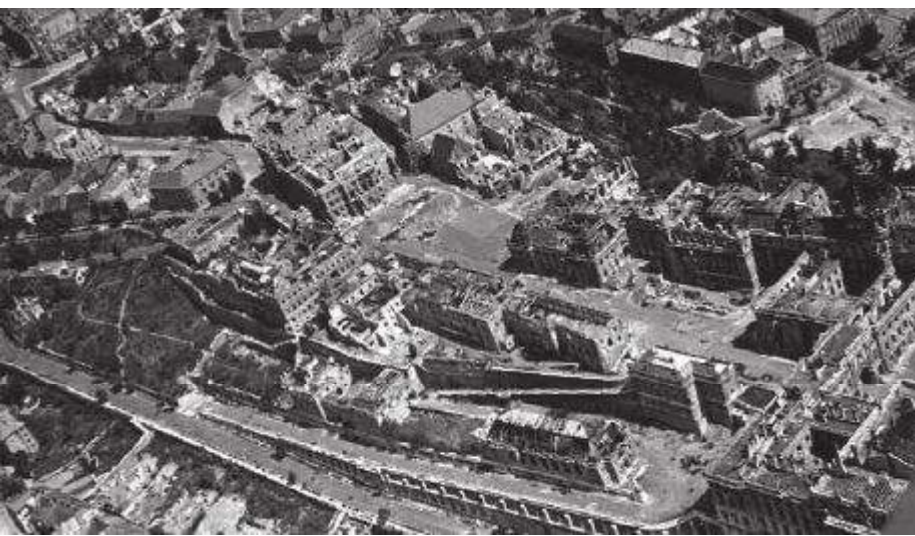

A Budavári Palota légifelvételen,
1995

A ma Csikós udvarnak nevezett terület egy terasz a királyi palota épületegyüttesének nyugati oldalán, a Palota út és a Hunyadi udvar szintje között. Nevét az 1970-es években kapta ifj. Vastagh Györgynek a lovát elővezető csikóst ábrázoló szoborkompozíciójáról, amely az egykori lovarda előtt állt.

Az északi térrész a középkor óta várfalakkal bekerített falszoros. Határait keletről és nyugatról is Zsigmond-kori támpillérekkel megtámasztott védőfalak, délről és északról pedig az előbbiekre merőleges cortinafalak védték. A magasabban fekvő keleti várfal, az úgynevezett támpilléres fal déli végében álló négy támpillér támogatta falszakasz mögött helyezkedett el az a híd, amely a középkori

A Budavári Palota légifelvételen,
1948, MAFI

palotát északról lezáró szárazárok fölött vezetett át, és a palotaudvar szintjén a palotaegyüttes északi kapuját őrző kaputoronyhoz vezetett.¹

A mai Csikós udvar déli része a századfordulón elbontott déli cortinafaltól délre eső terület, az Újvilág kert északi része, amelyet a krisztinavárosi szárny beépítése vágott el a kert déli, ma is Újvilág kerként emlegetett részétől.

Északról a hódoltság korában az alul kör, felső szintjén sokszög alaprajzú Karakas pasa tornya védte a kelet-nyugati irányú cortinafalat, délen pedig egy ék alakban az udvarba benyúló bástya magasodott, amelynek hónaljában, tehát a déli cortinafal keleti oldalán az Arányi-kapu nyílt a tőle délre elterülő Újvilágba, a török kori új városrészbe. A két falrétgben kétféle kialakítású kapunak a déli oldalon profilozás nélküli, szegmensíves, az északi oldalon pedig profilozott, csúcsíves homlokzata volt.

Ezt az állapotot rögzítették a Buda 1686-os ostromakor felvett helyszínrajzok. A III. Károly-féle palotaépítkezés után e területnek a felszabadulás kori állapota lényegében változatlan maradt a 18. század első felében.

A területet felmérő, 1786-94 közti helyszínrajzon látjuk először a török kori ék alakú bástya újkori építészeti átalakítását, illetve felhasználását: a bástyához, helyesebben magán a bástyán nyugati irányban, a palotaudvar szintjén egy kisegítő épületet emeltek az építési alkalmazzottak [Baubeamten] szolgálati lakásai számára.² Német neve: Baustöckel vagy Bauamts Stöckel, amely elnevezést azután a 19. század közepi utódépület is továbbvitte. Ez volt a várnegyed erődítési övezetének építési ügyeivel foglalkozó hivatal, amely később kastélyfelügyelőség (Schloßinspektorat), illetve várkapitánysággá (Burghauptmannschaft) alakult át.

Az udvar terepviszonyait látjuk egy ismeretlen festő 1820-as évekbeli olajfestményén a Fővárosi Képtár gyűjteményében, amely a palotaudvar nézőpontjából ábrázolja az udvart északnyugati irányba nézve.³ E szerint a támpilléres várfal mentén, azaz az udvar keleti felén jóval magasabb volt a terepszint, s az udvarnak ez a fele mintegy dombszerűen magasodott a nyugati rész fölél. Az északi cortinafal előtt, a Karakas bástyához közel egy kis földszintes épületet jelöl a festmény, amely nagy va-

lőszínűséggel fából épült raktár lehetett, hiszen az egész udvart ekkor, sőt egészen a Hauszmann-féle átépítésig „Bauhof” névvel jelölték, azaz olyan terület volt, ahol építési segédanyagokat, esetleg kertészeti eszközöket vagy növények palántákat lehetett tárolni.

Az Arányi kaputól nyugatra, a déli cortinafalhoz egy földszintes ház épült minden bizonnyal szolgálati lakásoknak vagy valamilyen kisegítő (például mosodai) funkció ellátására. A házat 1856-ban építőanyag-raktárrá építették át, és csak 1900-ban, a lovarda elkészülte után bontották le.

Az 1848-49. évi szabadságharcot követően lényeges változás történt a vizsgált területen. A korábbi Bauamtsstöckl helyett felépült az úgynevezett Stöckl Gebäude, a palotakomplexum új, a palotaudvar felé kétemeletes, reprezentatív melléképülete. Az ék alakú törökkori bástyában a Naphegy felé konyhát és a tűzoltó szobáját magába foglaló szuterén szintet alakítottak ki.

Az udvar az 1850-es évekbeli átépítés után továbbra is alárendelt szerepű raktárterület maradt, de rendezettebbé, elegánsabbá vált. Ennek oka a palotaudvar szintjének északi beépítése, az 1850-es évek első felében felépült lovarda, kocsiszín és lovardaépület, valamint a Stöckl-épület megjelenése volt. Egy 1856-os helyszínrajz⁵ tanúsága szerint az udvar északi felében nyári lovaspályát alakítottak ki.

Az 1850-es években kiépített új istálló és kocsiszín szinte már az elkészülésekor szűknek bizonyult. Nem volt elég lóállás a teljes udvartartás lóállománya számára, illetve a beteg lovak tartásához, ezért Holczer József erődítési mérnök már 1858-ban tervet dolgozott ki egy új istállóépületre.⁶ Az épület végül nem valósult meg, de külön jelentőséget ad a tervnek, hogy az ezen szereplő leveztető rámpa szinte pontosan azon a nyomvonalon épült volna meg, amelyen később Hauszmann kiépítette. A felső vége a Stöckl-épület északi homlokzata mellett vezetett volna a palotaudvarra, a Csikós udvarban pedig a támpilléres fal (keleti várfal) mentén vezetett volna le

egészen az északi cortinafaltól délre eső első támpillérig, hogy a cortinafal előtt még vissza lehessen fordulni a lóval az istállóépület elé. Maga az istállóépület a rámpát takarva, a támpilléres fal elé épült volna 23 ablaktengely hosszúságban.

A kiegyezést követően az egyik legfontosabb városfejlesztési program volt, hogy felszámolják a vár erődítmény jellegét. Ezzel állt összefüggésben a Tabánból a várba felvezető, meglehetősen meredek út kiváltása, azaz a várba való feljutás megkönnyítése. 1874 áprilisában a fővárosi közgyűlés elfogadta a Fővárosi Közmunkatársak tervét egy felvezető út létrehozására a vár nyugati

A II. világháborúban megsérült lovarda, a háttérben a kiegyezítő istálló romjai, 1948 körül, Forster Gyula Örökségvédelmi Központ, Magyar Építészeti Múzeum, Gerő László hagyatéka

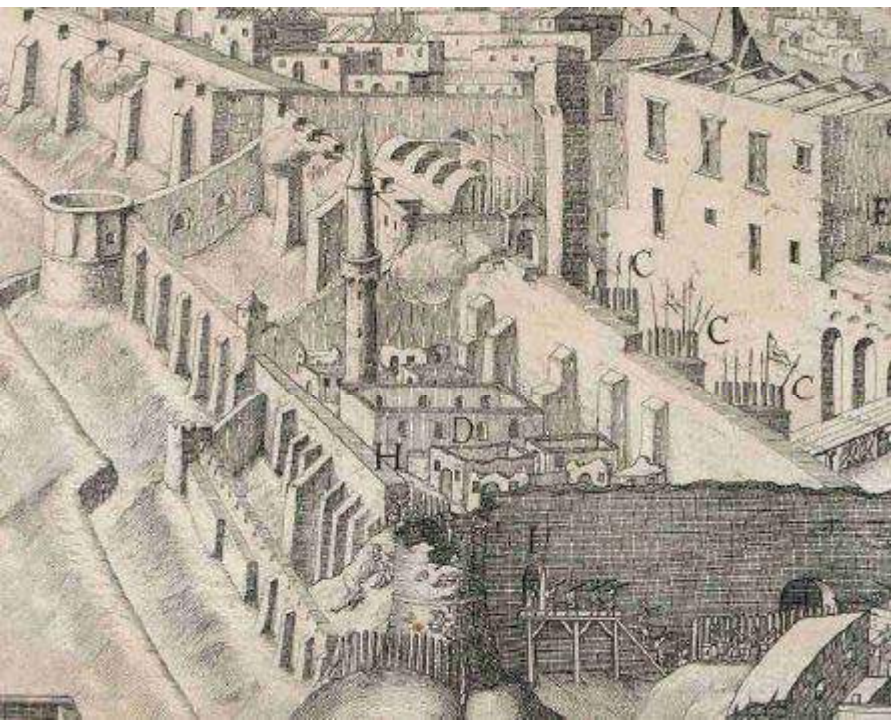
A királyi palota nyugati oldala 1893 körül. A z előtérben jobbra a Stöckl-épület, BTM Kiscelli Múzeum, Fényképtár, F.66.1484

Ifj. Vastagh György: A lovát elővezető csikós szobra a lovarda és a kiegyezítő istálló elbontása után, 1951 körül, Forster Gyula Örökségvédelmi Központ, Magyar Építészeti Múzeum, Gerő László hagyatéka

oldalán, csupán annyit kötött ki, hogy a Karakas pasa tornya maradjon épen, tehát az új utat ne ezen keresztül vezessék.⁷ A fővárosi döntés háttérében Arányi Lajos, a híres patológus és amatőr archeológus szakvéleménye játszhatott döntő szerepet. Arányi készítette a bástyáról a Műemlékek Országos Bizottsága a datfelvételi ívét, és a dokumentumban hevesen érvelt amellett, hogy a bástya nagy része Zsigmond-kori, ezért hazánk történelmének becses emlékeként feltétlenül megtartandó.

A nyugati oldali felvezető út megépítésére azonban

Louis Nicholas d'Hallart rajza nyomán Michael Wening: A budai várostrom a 1686-ban (részlet), BTM Fővárosi Képtár

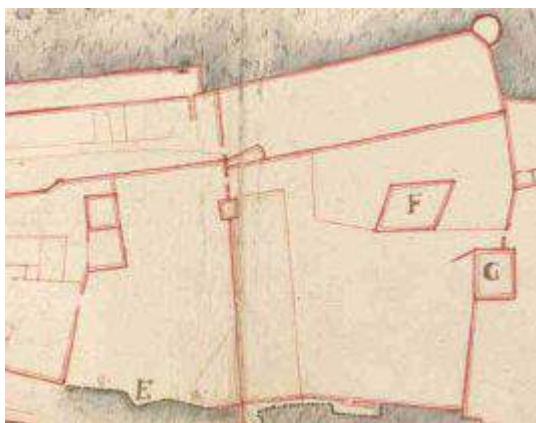
A királyi palota helyszínrajza, 1785-90 körül, MN L-OL, T.18, No.3.

Ismertetlen festő: Kilátás a királyi palota udvaráról a Krisztinaváros felé, 1820 k., BTM Fővárosi Képtár

Joseph de Haüy, „Plan de la ville et de Château de Buda” [a budai kastély és Buda városának térképe, részlet], 1687 HHStA, Rabatta császári hadbiztos hagyatékában (Hung. Fasc. 73/11. N° 25.).

még jó tíz évet várni kellett. A munkák csak a Várkert Bazár kiépítését követően indultak, igaz, ekkor már a királyi várpépítkezés előkészítéseképpen, és nem csak fővárosi költségvetésből, hanem a császári és királyi kertek és épületek fenntartására szolgáló királyi alapból, és az FKT költségén. Ennek megfelelően a megvalósítás jóval nagyvonalúbb lett: komoly telekkisajátítási akciót bonyolítottak le, hogy a nyugati támfal előtti telkek helyén, a középkori támfal előtt, és ne annak helyén mehessen az új út.

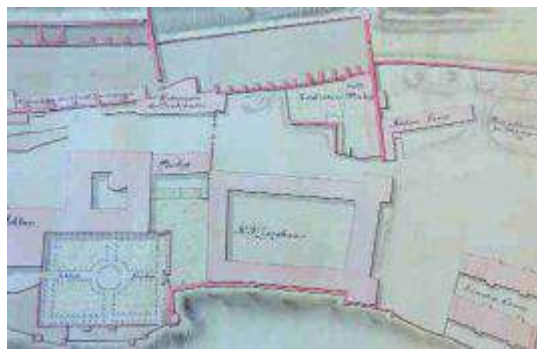
A Csikós udvart a század utolsó negyedében már nem a korábbi alárendelt funkciójú szolgálati udvarként, kiegészítő raktárterületként tervezték, hanem reprezentatív díszudvarként. Ennek megfelelően épült ki az udvarból a palotaudvarra és a Palota útról az udvarba felvezető rámparendszer. A Palota útról felvezető út és természetesen az udvarból a palotaudvarra felvezető rámpa is a király magánútja volt, így történhetett, hogy a Karakas pasa-féle bástyán végül is csak keresztülvezették a felvezető utat.

Miután a király 1883. június 1-i legfelsőbb elhatározásával elfogadta a vár kiépítésének Ybl Miklós által készített tervét, a hatalmas vállalkozás 1883. augusztus 1-én indult az új Palota út kiépítésével.⁸ 1890. május 1-én kezdődött a krisztinavárosi szárny és a nyugati oldali hatalmas támfalak építése.

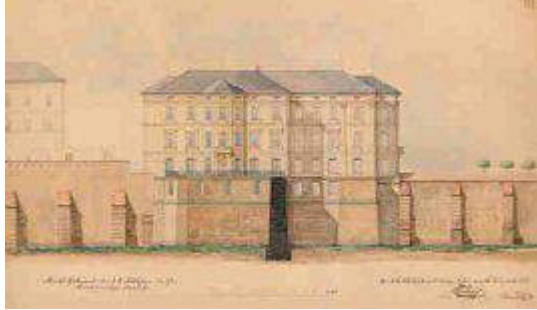
Ybl kezdetben – vélhetően Henszlmann Imre tanácsára – csupán új, csúcsos, magas fa kilátóteraszos toronyfejjel kívánta kiegészíteni a Karakas pasa tornyot, majd egy neobarokk, diadalívszerű kapuépítménnyel helyettesítette volna.⁹

A főépítész 1891 januárjában bekövetkezett halála után a tervet az új művezető, Hauszmann Alajos jelentősen átdolgozta. Megszüntette az Újvilág kert és a hozzá északról csatlakozó udvar elválasztását, az Arányi kaput magába foglaló déli cortinafalat. Ezzel az új krisztinavárosi szárnytól északra összefüggő, nagyobb teret hozott létre, amelyet már nagyvonalúbban lehetett hasznosítani.

Ybl nem számolt a palotaudvar és a Csikós udvar összekötésével, sem rámpa, sem lépcső ideépítését nem tervezte. Hauszmann nagyvonalú koncepciója, amely egységes térré szervezte az Újvilág maradványát és az új felvezető rámpával övezett Csikós udvart, nem csupán a keretek kialakításában jelentkezett, hanem abban is, hogy a teret az istálló és a Stöckl épület keleti homlokzata előtti út révén összekötötte a palota felső szintjével.

A Stöckl-lépcső létrehozására 1895 márciusában tett előterjesztést a művezetőség, a kivitelezés 1896-ban zajlott. E dízlépcső mellett Hauszmann visszatért a fenntebb már említett 1850-es évekbeli tervre, azaz a Stöckl-

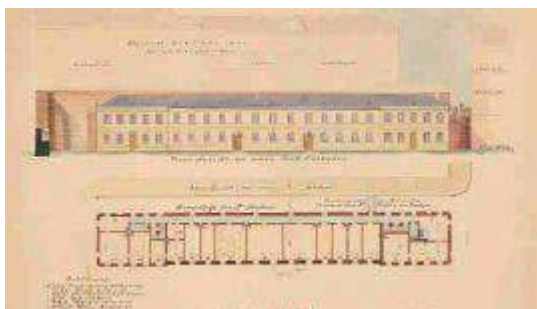

épület északi homlokzata mellől az északi cortinafal elé levezető rámpa létesítésének gondolatához, amelyet hatalmas ívekre támaszkodó aléptímeny megépítésével valósított meg, az ívek alatti fölkékben pedig raktárhelyiségeket alakított ki.

Nem tudjuk pontosan, hogy a déli cortinafal elbontásával kialakított nagyobb udvarban, a ma Csikós udvarnak nevezett téren mikor fogant meg egy új lovarda létesítésének gondolata. A 18. században és a 19. század első felében a lovaglótér és az istálló a palota déli előterében, a déli nagy rondella fölötti magas ágyúállás udvarában volt.¹⁰ A palotától északra, a korábbi Bauhof, azaz építkezési anyagok és szerszámok lerakatául szolgáló épület és udvar helyén István nádor kezdte kiépí-

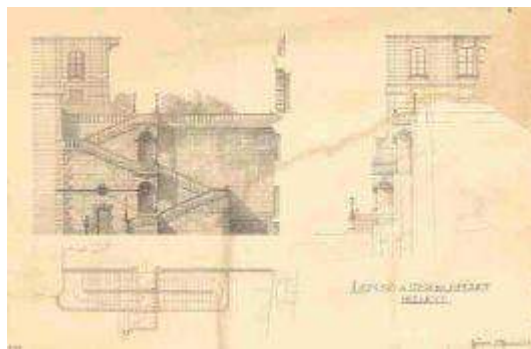

ni az új istállót, valamint ettől délre egy reprezentatív lovaglósarnokot és egy kocsiszínt.¹¹ A nádor által elkezdett épületek komoly károkat szenvedtek az 1849-es tavaszi hadjárat során, mert a vár ostromának egyik fő helyszíne épp ez a falszakasz volt. A szabadságharcot követően a sérült és félkész épületeket befejezték, és felépült az a magyar építészettörténetben nem kellően méltatott romantikus stílusú reprezentatív csarnok, amely a palota lovardájául szolgált negyven éven át.¹² A régi lovarda helyett nem azért kellett újat építeni, mert az már nem felelt meg az igényeknek, hanem mert a mellette lévő istállóépület bizonyult túl kicsinek. Lóállásokat és nagyobb remízt kellett létesíteni, amihez a ré-

gi lovarda átalakítása tűnt a legegyszerűbb megoldásnak, hiszen a homlokzatát mindenképpen átalakították volna. A régi lovaglótér kialakítása azonban erősen hatott az új tervére, hiszen a lovaglótér ugyanúgy nyugatról és keletről 7-7 hatalmas ablakkal bevilágított terem lett, amelyet a hosszoldalakon egy-egy osztott, nagy ablakkal megnyitott sarokrízalit kísért. A régi lovarda tömege valamivel kisebb volt, mint az új, azonban ha csak magukat a lovaglótérmekeket vetjük össze, akkor azt látjuk, hogy a régi lovaglósarnok körülbelül 15 négyzetméterrel nagyobb volt, mint az új!

Hauszmann rendkívül finom érzékkel elkerülte, hogy az új felvezető rámpa kialakításának szükségmegoldás-jellege legyen. Ennek egyik fontos eszköze volt az új lo-

varda délnyugati sarkába, a felvezető rámpa érkezéséhez felállított, lovát vezető csikóst ábrázoló szoborkompozíció, amelyet ifj. Vastagh György mintázott meg. A vert vörösréz-ből való kivitelezéssel Steiner Ármin és Ferenc cégét bízták meg. A szobrot az 1900-as párizsi világkiállításon is bemutatták.

A lovarda 1899-1901 között a teljes berendezéssel együtt elkészült. Az épület leglátványosabb részét, a lovaglótér nyitott fedélszéket a Neuschloss Károly és Fia cég készítette, a hatalmas, részben színes ablakokat pedig Róth Miksa cége szállította.

Az ekkor még álló Stöckl Gebäude elbontásával egyáltalán nem számoltak a Stöckl-lépcső megépítése, illetve

Ybl Miklós: A királyi palota bővítésének terve, 1885 k., BTM Kiscelli Múzeum, Építészeti Gyűjtemény, ltsz. III.B.

Carl Ehrenberger – Josef Holczner: A Stöckl Gebäude nyugati homlokzati terve, 1857. november 15., BTM Kiscelli Múzeum, Építészeti Gyűjtemény, ltsz. II.3.B.29. (belső kép)

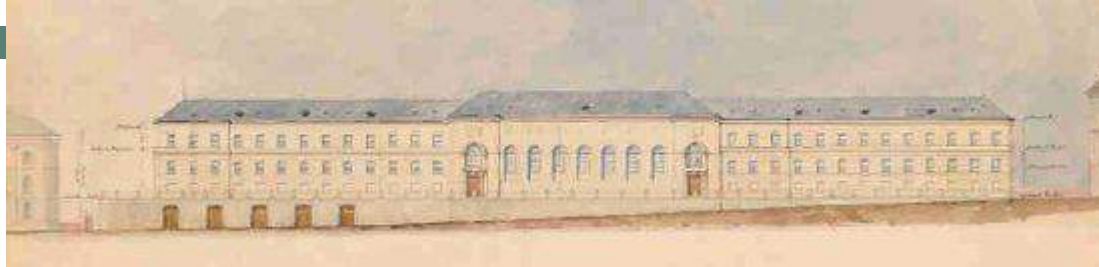
Hauszmann Alajos: A Stöckl-lépcső terve, 1895. március 23., BTM Kiscelli Múzeum, Építészeti Gyűjtemény, ltsz. 843.y.

Carl Neuwirth – Josef Weiss – Josef Holczner: Az újjáépített budai királyi palota helyszínrajza, 1856. november 15. Forster Gyula Örökségvédelmi Központ, Magyar Építészeti Múzeum, ltsz.n. (belső kép)

Friedrich Schöber – Holtzer József: A királyi palota új istállójának terve, 1858. június 16., BTM Kiscelli Múzeum, Építészeti Gyűjtemény, ltsz. F.371. (belső kép)

A Stöckl-lépcső a II. világháború után, 1948 k. HM-HIM, Fényképtár, ltsz. 84697

Carl Ehrenberger – Josef Holczner:
A királyi palota istállója és lovardája, 1857. november 15., BTM Kiscelli
 Múzeum, Építészeti Gyűjtemény, Irsz.
 II.5.A.30.

a lovarda tervezése idején. Még 1898. október 13-án is azt vették jegyzőkönyvbe a várépítési bizottság ülésén, hogy „[...] legfelsőbb helyen nyert meghatalmazás szerint az ú.n. Stöckl-épület továbbra is fenntartandó lévén, ennek átalakítása a jövő évi munkaprogramba vétessék fel.”¹³ A Stöckl-épület fenntartására gyakorlati okból is szükség volt: egyrészt itt működött a várkapitányság, amely az újjáépítés lebonyolításában tevékenyen részt vett, másrészt (és ez a szempont talán még lényegesebb volt) a Szent Zsigmond kápolna átalakítása idején, 1899–1900-ban a Stöckl-épületben rendezték be az ideiglenes várkapolnát.¹⁴

A Stöckl-épület elbontásának és a helyén a főőrség számára egy pavilon felépítésének koncepciója 1900 ele-

azon további indokból, mert az alsó területen levő és előbbinek a alapzatát támasztó régi bástyafal az új lovardához való közlekedés végett szintén lebontandó, és akkor a 'Stöckl' épület jelen állapotában meg sem állhatna. A 'Stöckl' helyére a királyi várőrség oszlopos pavillonja kerül.”¹⁵

1900. július 7-én döntött a várépítési bizottság a Stöckl-épület elbontásáról, és helyette, ugyanazon a helyen, csak kisebb területen az új főőrség megépítéséről. A lovarda körüli tér rendezésének fontos komponense volt a Stöckl-épület teraszaléptményének, azaz a török kori ék alakú bástyának az elbontása, melyet magával a Stöckl épülettel együtt, 1901. december 4-én kezdtek meg.¹⁶

A katonai funkció ide telepítésével párhuzamosan és magának a rámpának a teljes kiépítése után, 1900 végén helyezték el a Csikós udvarból a palotaudvarba felvezető rámpa támpilléreibe ágyazva a hadsereg különböző egységeit (tüzérséget, gyalogságot, haditengerészetet, katonai zenészeket) jelképező domborműveket, amelyeket a régi őrségépület sarokrizalitjaiból bontottak ki. A reliefek egy része, bár sérülten, de megvan a BTM kőtárában!¹⁷

A főőrség épületét 1902–1903 folyamán építették meg. Ezzel összefüggésben a Stöckl-lépcsőt 1902-ben az új őrségépület szuterén szintjébe vezető járdával és az alatta levő támfallal kibővítették.¹⁸ A lépcső felső bejárata körüli vasrács és a kis park 1903-ban készült el,¹⁹ a déli parkrészebe 1934-ben állították fel Farkas Zoltán Bonfini-szobrát, az északi oldalon pedig 1936-ban a Kisfaludi Strobl Zsigmond alkotta Marsigli-szobrot.

A sérült, de egyáltalán nem menthetetlen lovardát 1950-ben, a palotát övező középkori támfalrendszer visszaépítése érdekében bontották el. A Csikós udvar épületegyüttesének további bontási terveivel, az értelmetlen pusztítással szemben már az 1960-as években hallatta hangját a műemlékes szakma. Czagány István így írt: „[...] a stíluspurizmus műemlékpusztító álmai nem tűntek el a múlttal; ma is itt élnek közöttünk. Nemrégiben akkor jelentkeztek, amikor a krisztinavárosi szárnyépületnek Nemzeti Könyvtárrá történő áttervezése során az „Oroszlános kapu” lebontásával foglalkoztak. Ha ez nem is valósult meg, az elv kicsinyben mégis diadalmaskodott, mert a kapu közelében levő, hangulatos és jól sikerült, fedett „Ybl-lépcső”-t [azaz a Stöckl-lépcsőt – R.P.] lebontásra ítélték.”²⁰ Ugyanebben a cikkében Czagány a lépcsőépítmény, a tőle északra álló őrségépület, valamint az istállóépületek és a Szent György téri

A lovarda lovaglóterme, 1912 (megjelent: Hauszmann Alajos: A magyar királyi vár, Budapest é.n. [1912])

A királyi főőrség épülete, 1905 körül (megjelent: Hauszmann Alajos: A magyar királyi vár, Budapest é.n. [1912])

jére bontakozott ki. Ennek kettős oka volt. Egyrészt észszerűbbnek tűnt az őrséget a korábbi elképzeléssel ellentétben nem az északi szárnyba, az „A” épületbe telepíteni, hanem ehelyett a várkapitányságot helyezni el az új, főbejárati épületrészben. Másrészt, ahogy a főépítés 1901-es érvelésében olvassuk, az Oroszlános udvarhoz vezető út, az ezt szegélyező épületek beépítési vonalának szabályozása is ezt motiválta. „Az úgynevezett Stöckl-épület már helyzeténél fogva sem maradhat meg, mert belenyúlik a várkapuhoz vezető út vonalába, ami se szépiészeti, se közlekedési szempontból nem helyesíthető. Az épület lebontása egyébként mellőzhetetlen

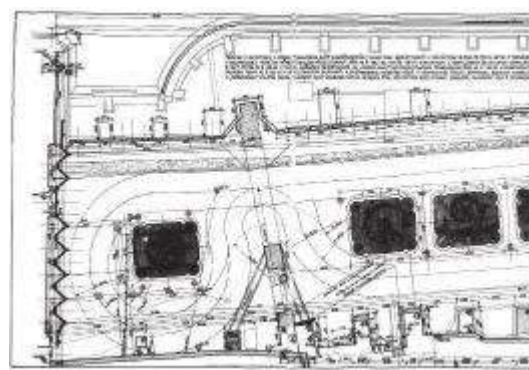

József főherceg-palota (az egykori Teleki-palota) elbontásával bekövetkezett helyzetet így ítélte meg: „A Teleki-palota és az Őrségépület lebontása következtében – az előbbi már folyamatban van – a nyugati oldalról nézve, a Dísz tértől a palota Oroszlános kapujáig terjedően olyan fél kilométer hosszú városképi szakadás fog keletkezni, amelyre itt a török hódoltság óta nem volt példa. Ez Magyarország első számú, műemlékileg védett területének, a Budai Várnak – egész történeti városszerkezetében jóvátehetetlen kárt fog okozni.”²¹ A Hunyadi és a Csikós udvar régészeti bemutató térré változtatását követően, a Karakas pasa tornya visszaépítése után, az 1980-as évek elején, a századforduló iránti nosztalgiahullámban Czagány bizarr ötlettel állt elő: az Újvilág kert félig megmaradt kútmedencéjének formáját átvéve, de immár hímzésintás növényág szerepben, azt megnyolcszorozva (!) tervezett neobarokk díszparkot a Csikós udvar középkori falai közé.

Dr. Rostás Péter

- 1 Zohay, László: Előzetes jelentés a budai vár déli részén végzett 1975–1981. évi feltárásokról. *Budapest Régései*, vol. 26 (1984), pp. 203–216; Magyar, Károly: Ásatások a Budavári Palota területén és annak északi előterében 1982–1991 között. *Budapest Régései*, vol. 29 (1992), pp. 109–114; Magyar, Károly: „Török kori erődítések a budai vár déli részén”, in Gerelyes Ibolya – Kovács Gyöngyi (eds.): *A hódoltság régészeti kutatása*. Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest 2002, pp. 59–70; Tóth, Anikó: „Török kori leletegyüttes a budavári Királyi Palota előterében”, in Gerelyes, Ibolya – Kovács Gyöngyi (eds.): id. mű, pp. 261 – 268; Tóth, Anikó: Török kori településrészlet a Budavári Palota Csikós udvarában. *Budapest Régései*, vol. 44 (2011), pp. 227–247.
- 2 MNL-OL, T 15, no. 18/a:130.
- 3 BTM Fővárosi Képtár
- 4 A BTM Kiscelli Múzeumának Építészeti Gyűjteményében maradtak fenn a Stöckl Gebäude tervei: F.381 és F.399.
- 5 Forster Gyula Örökségvédelmi Központ, Építészeti Múzeum, ltszn.
- 6 BTM Kiscelli Múzeum, Építészeti Gyűjtemény, ltsz. F.377 és F.378.

- 7 BFL IV. 1407.a. 1874. április 1-ji ülés jegyzőkönyve.
- 8 BFL II.3.a. A királyi várépítési bizottság ülésjegyzőkönyvei, 1883. június 15-i ülés
- 9 BTM Kiscelli Múzeum, Építészeti Gyűjtemény, ltsz. II.B.
- 10 Lásd pl. egy 1819-es helyszínrajzot: MNL-OL, S11, no. 1541:1.
- 11 HHStA, OMeA, 1849-r-79/19.
- 12 Nyugati homlokzatának tervrajza: BTM Kiscelli Múzeum, Építészeti Gyűjtemény F.77.A. Felülnézete: uo. F.393. Alaprajza: uo. F.401. Nyugati homlokzatról fénykép: FSZEK, Budapest gyűjtemény, ltsz. 020484.
- 13 BFL II.3.a. (a királyi várépítési bizottság ülésjegyzőkönyvei), 1. doboz, az 1898. október 18-i ülés.
- 14 BFL II.3.c. (a királyi várépítési bizottság iratai, számadások), 17. doboz, 45/1899.
- 15 Hauszmann, Alajos: „A kr. vár építésének története”. Magyar Mémók- és Építészegylet Közlönye, vol. 34, no. 10, pp. 217–237; és no. 11, pp. 245–260 (az idézet helye: p. 256).
- 16 HHStA, OMeA, 1901, r. 79/B/1, Z. 677. (A művezetés 1901-re szóló programja német fordításban); Z. 673 és Z. 751.

A régi Őrségépület hadijelvényeket ábrázoló homlokzati reliefsjei a BTM középkori kőtárában

Fotó: Véghe András

Id. Janáky István – Gerő László:

A Budavári Palota nyugati oldalának újjáépítési terve, 1952. Forster Gyula Örökségvédelmi Központ, Fényképtár

Czagány István: A Csikós udvar rendezésének terve, 1982. Közti archívum

- 17 A régifőrség épület bontásánál (amelyet a Holtzspach A. fia cég végzett) a főőrség sarokpavilonjain lévő domborműveket sértetlen állapotban kellett levenni és a várkapitányságnak átadni. (BFL, II.3.a. A királyi Várépítési Bizottság ülésjegyzőkönyvei, 1893. július 11-i ülés).
- 18 BFL, II.3.a. (a királyi várépítési bizottság ülésjegyzőkönyvei), 1. doboz, az 1901. december 20-i ülés.
- 19 BFL, II.3.c. 50. doboz, 45/1904.
- 20 Uo. p. 197.
- 20 Uo. p. 207.

LOVARDA, FŐŐRSÉG, STÖCKL-LÉPCSŐ

A Csikós udvarban tervezett rekonstrukciók

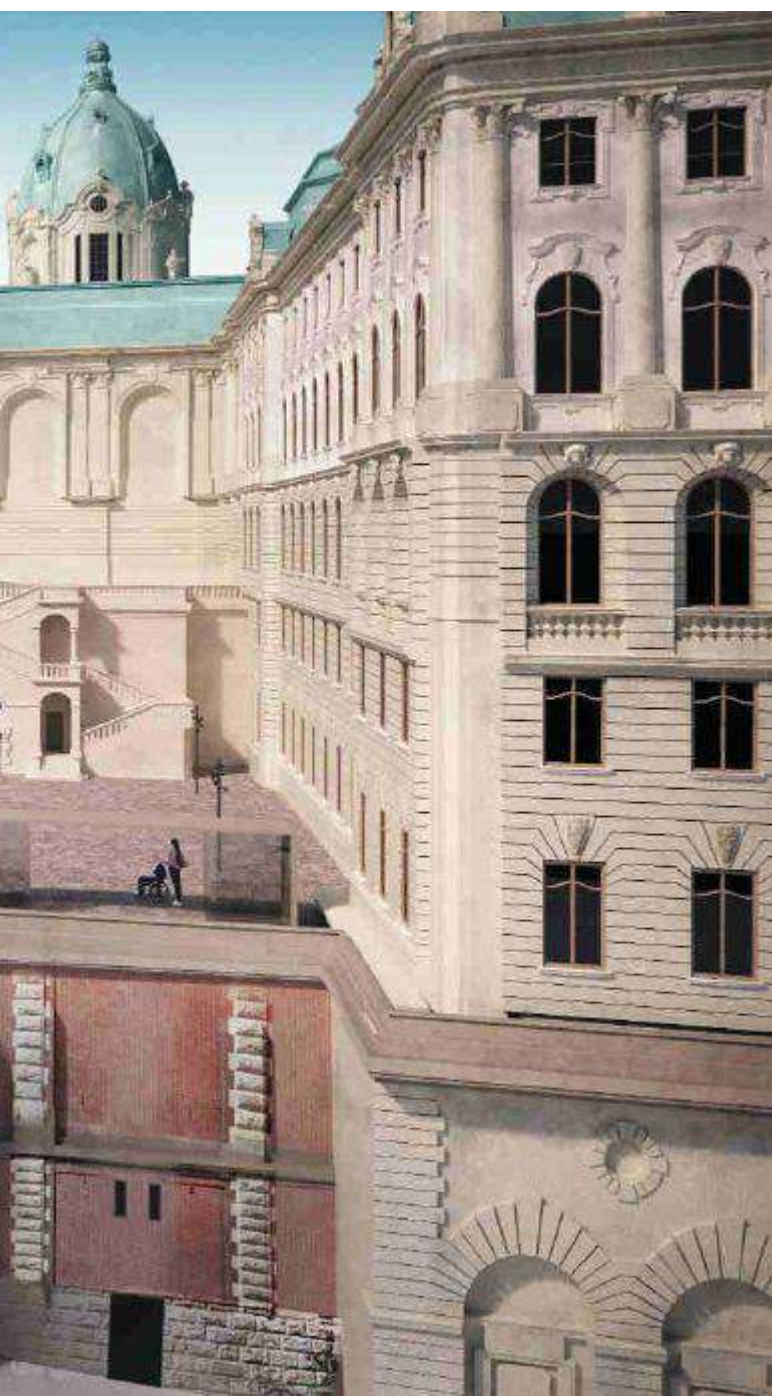
Potzner Ferenc Ybl-díjas építész azokról az épületekről kérdezzük, amelyek felépítését már elhatározták, és amelyek létesítésére tanulmányterv készült.

A Csikós udvar távlati képe a
Naphegy felől (jobbra az Országos
Széchényi Könyvtár, előtérben az
Ybl-féle tám fal)

Tavasza óta lehettudni, hogy az „Újlovarda, a Főőrségi épület, valamint a Stöckl-lépcső” helyreállítására sor fog kerülni. Pontosan mi épül újra?

A 1066/2015. (II. 23.) kormányhatározat valóban forrást rendel ehhez a feladathoz, a 119/2015. (V. 14.) kormányrendelet pedig a kiemelt jelentőségű ügyé nyilvánításáról szól. Nyilvánvaló, hogy ezzel a területtel, a Csikós udvarral és környezetével csak komplexen szabad foglalkozni. A régészetileg kiemelt helyszínen, a Főőrség és a Stöckl-lépcső helyén először feltárást kellett végezni, ez már meg is történt. Utána a Vár25 program és a várfejlesztési tanulmányterv fejlesztési elemeit felhasználva elkészíthető a Csikós udvar fejlesztési koncepciója. Ez a terület a Hunyadi udvarnál, vagyis a várplatónál egy terasszal lejjebb, nyugatra található. Északi határa a Szent György tér déli határvonalával és a Karakas pasa tornyával esik egybe, délen pedig a krisztinavárosi (F) szárnyig, az Országos Széchenyi Könyvtárig tart.

A budavári Palotaőrség mint a Magyar királyi Testőrség utódszervezete

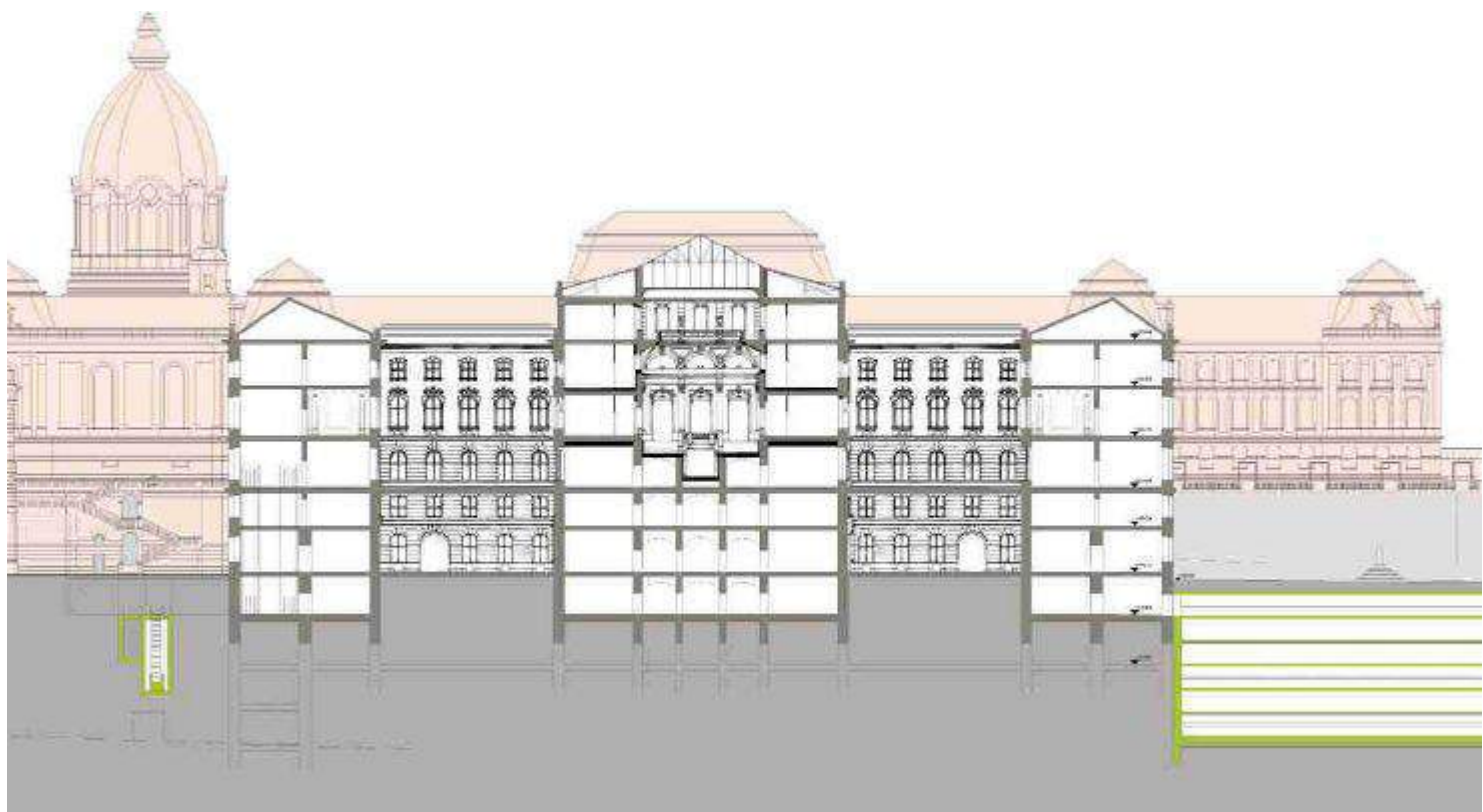
A magyar királyi testőrség története több jogfolytonos szervezet történetére tagolódik:

1. A Mária Terézia királynő által alapított magyar nemesi testőrség (1760-tól) időszaka
2. Az 1867-ben felállított Magyar királyi nemesi testőrség (Königliche ungarische adelige Leibgarde)
3. Az 1904-ben a budai várban felállított, s itt szolgálatot teljesítő Magyar királyi Darabont Testőrség (Königliche ungarische Trabanten Leibgarde)
4. Az 1920-ban újra felállított, és 1944. október 16-ig működő Magyar királyi Testőrség

A Hauszmann-terv keretében felállítandó Palotaőrség a budavári palotának Hauszmann Alajos tervezte nagy átépítési munkáit követően, az épület elkészültekor, 1904-ben felállított Magyar királyi Darabont Testőrség hagyományát folytatná.

A Darabont Testőrséget I. Ferenc József király 1904. október 14-i, gróf Tisza István miniszterelnök-höz intézett kérésével alapította meg. Első kapitánya: komlós-keresztesi báró Fejérváry Géza tábornagy volt. A megalapítást követően pályázatot írtak ki egy magyar jellegű testőregyenruha kialakítására. Több pályázó közül a végleges uniformist és fegyverzetet Nemes Mihály, Benczúr Gyula és Vágó Pál közös pályamunkája alapján alakították ki. A testőrség felszerelése a 16. századi, Zrínyi Miklós korabeli hadi viseletet vette alapul.

Az 1920-ban, a Magyar kir. Testőrség megalakulásakor bevezetett hétköznapi egyenruházat alig különbözött a honvédségétől. Egyedül a Darabont Testőrségtől minden változtatás nélkül átvett udvari díszöltözet volt olyan egyenruha, amely a két világháború közötti időszakban a protokolláris ünnepélyesség követelményének megfelelt, így erre a célra a monarchia korabeli megörökölt ruházatot használták. A Horthy-korszak testőri ruharendjében mindvégig ez volt a legünnepélyesebb, legdíszesebb öltözk.

Az F épület (Országos Széchényi
Könyvtár) metszete

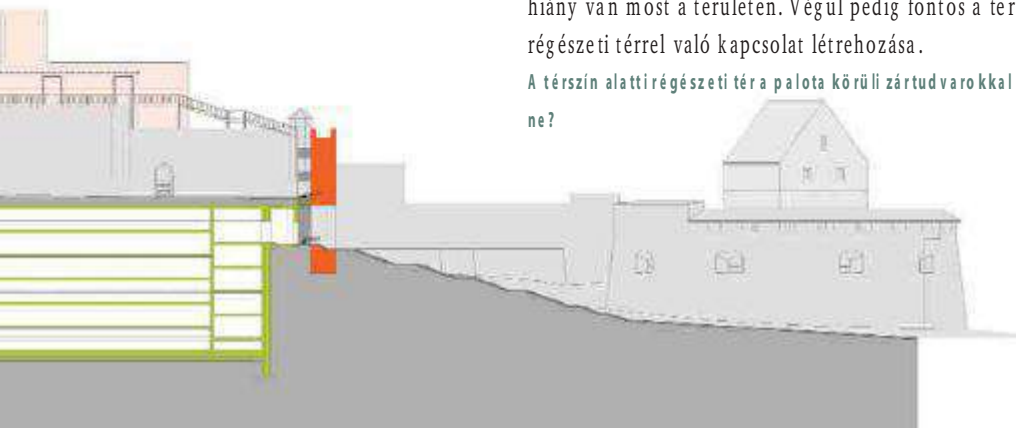
Archív fénykép a keletiterasról

Mikerülne ide?

PF: A koncepció legfőbb elemei: egy akadálymentes gyalogos közlekedési tengely, amely az F épület liftjeit is ki tudja váltani majd, és amely a terület déli peremén a Stöckl-lépcsőhöz érkezik. Része még a nyugati szélén a Palota út felől az Ybl-féle támfal megerősítése, a Karakas pasa tornya funkciójának megtalálása, amelyet az ötvenes években, az erőrendszer rekonstrukciójakor építettek újjá. Ez jelenleg az egyetlen meglévő épület a területen. Cél a valamikor lovasélet újjáélesztése az újjáépített lovardában, amely egyben rendezvénytérként is szolgál majd. A Főőrség épületében, a felső szinten berendezett kiállítás a testőrség történetét mutatná be, a földszintjén pedig vendéglő létesülhetne, amiből hiány van most a területen. Végül pedig fontos a tervezett, térszín alatti régészeti térrel való kapcsolat létrehozása.

A térszín alatti régészeti téra palota körüli zártudvarokkal kapcsolatba kerülne?

PF: Igen, az egymással összefüggő keleti, déli és nyugati zártudvarok közül a nyugati zártudvar az, amely az F és E épületek közötti déli összekötő szárnyig tart. Itt lenne a feltárást követően a térszín alatti terek déli bejárata. Ez egy nagy fejlesztés, amellyel egy úgynevezett „térszín alatti régészeti tér” jön majd létre, amely a nyugati zártudvar folytatásában feltárja Oroszlános udvar alatti középkori nyugati udvart és az Oroszlános kapu alatti Csonkatornyot, és végül beköt az északi nagy szárazárókba, ahol Zsigmond palotája állt. (A palota felrobbant, mert a törökök lőporraktárnak használták, majd belecsapott a villám, és az egész ide, a szárazárókba dőlt be. A régészek gazdag leleteket remélnék a helyszín feltáráásától.) Azt tervezzük, hogy a föld alatti térrendszert az északi szárazárók nyugati végéről bejárhatóvá tesszük a Csikós udvar szintjén, a Főőrségi épület lábazati támfalában. Ezzel a vár és a középkori palota történeti rétegének bemutatása válik teljesebbé. Párizsban és Krakkóban is hasonló tereket alakítottak ki az utóbbi időkben.

Milyen kapcsolatok lesznek északi irányban?

PF: Helyreállítjuk a Csikós udvarról a Hunyadi udvarra vezető rámpát a támfal mentén, amelyet Hauszmann épített. Ezzel teljessé válik a Csikós udvar fejlesztése.

Csanád Pál

HÖLBLING, PRATI, JADOT, PACASSI, HILLEBRANDT

A budai királyi palota a 18. században

Mikoviny Sámuel rajza nyomán
Andreas és Josef Schmutzer: Részlet
Buda látképéről, a barokk palota
első periódusa, 1737. BTM Fővárosi
Képtár (lent a teljes rajz)

A középkori királyi palota már a török időkben pusztulásnak indult, egyrészt, mert nem használták, másrészt egy lőporrobbanás az északi, úgynevezett Zsigmond-udvar nagy részét elpusztította. Az épületet tovább pusztította az 1686-os visszafoglalás és a korábbi évek ostroma. Az 1686-ban készült látképek, metszetek jól mutat-

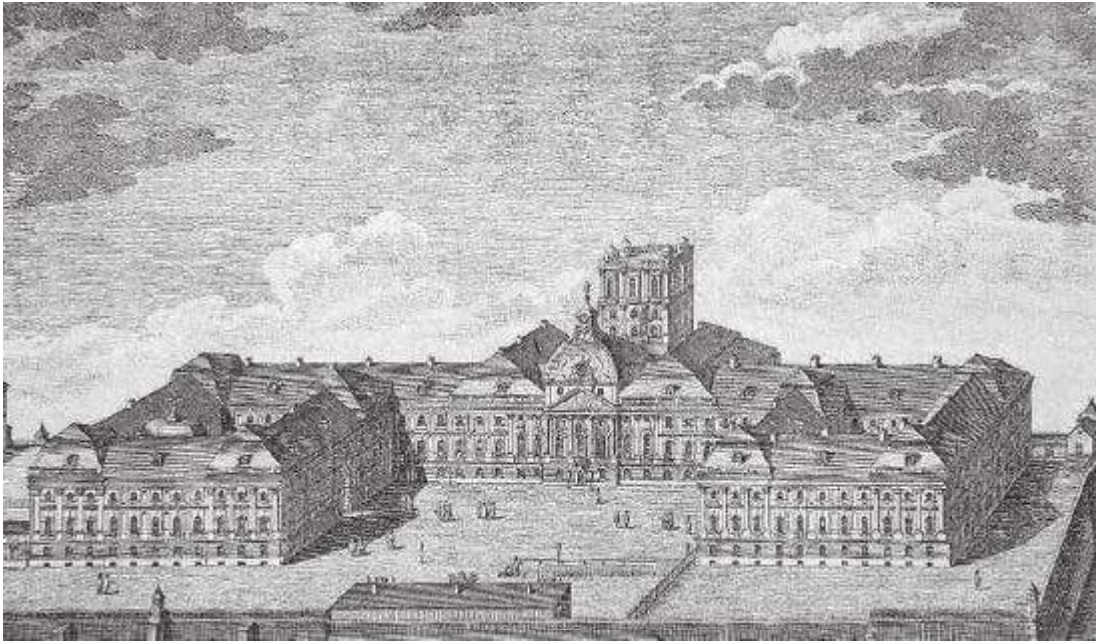
gyújtást a királyi palota felépítésére. Annak ellenére, hogy a bővítésnél felhasználták a korábbi épülettömböt, egy évvel később a jelképes alapkő letételével folytatták az építkezést. A terveket a császári főépítészek, Jean Nicolas Jadot, Nicolaus Paccassi és Franz Anton Hillebrandt készítették. Az így emelt épület három épü-

ják a palota akkori állapotát. Az ezután következő évek Magyarország többi részének visszafoglalásával teltek el. De Buda továbbra is erődként volt fontos, Buda legfontosabb tisztségviselője a katonai várparancsnok volt. A palota épületének újjáépítése először nem is került terítékre, 1714-ben Regal várparancsnok az erődrendszer sérüléseit kívánta kijavítani. Ezután lett szó arról, hogy a középkori palota helyén várparancsnoki épületet emeljenek. A Hölbling János és Fortunato Prati tervei szerint felépült belső udvaros, négyzet alaprajzú, kétemeletes épületet néhány év alatt felépítették, de nem fejezték be, sőt az 1723-as budai tűzvészben súlyosan meg is sérült. Az épülettömbhöz észak felől egy téglalap alaprajzú egytraktusos szárny csatlakozott, amelybe beépítették a középkori palota díszudvarának nyugati szárnyát is. Ezt a furcsa nyúlványt a következő építési periódusban, a 18. század közepén lebontották.

1748-ban Mária Terézia engedélyezte az országos

lettömbből állt, amely egy nyugat felé nyitott díszudvart vett körül. A középtengelyben az udvari oldalon a trón-terem, az északi oldalon a királynéi, a déli oldalon a királyi lakosztály kapott helyet. A Duna felé néző középtengely első emeletére a királyi pár hálósobáját szánták. A két díszlépcsőház a déli és az északi épülettömb udvari oldalára került, a Szent Zsigmond palotakápolnát pedig (amely tituluszában a Luxemburgi Zsigmond király által alapított, a palotától északra álló, elpusztult középkori prépostság nevét vitte tovább) az északi palotatömb nyugati traktusába helyezték. Az építkezés 1769-ben ugyan befejeződött, ám a királynő mégsem foglalta el az épületet: helyette a Sankt Pölten-i angolkisasszonyokat helyeztette ide, majd 1777-ben elhatározta a nagyszombati egyetem Budára költöztetését. Emiatt a palota keleti középső kupoláját téglatest alakú csillagvizsgáló toronnyá alakították (formája Kotsis Iván 1945-ös tervében köszönt vissza). Mária Terézia 1778-ban Szent István

Ferdinand Pichler rajza nyomán
Johann Ernst Mansfeld: A budai
királyi palota mint egyetem a csil-
lagvizsgáló toronnyal, nyugatról,
1777-1779. BTM Fővárosi Képtár

„Jadot kiindulópontja a III. Károly korában emelt négyszögletes, belsőudvaros palota volt, amelyet egy kiugró, téglány alakú főépület közbeiktatásával a másik oldalon szimmetrikusan egy ugyanolyan tömbbel egészített ki. Az alaprajz tehát U alakú lett, csak az oldalszárnyak nem egyenes traktusok, hanem maguk is négyszögletes, belsőudvaros épületrészek. Az északi udvart a palotakápolna foglalta el. Az alaprajz a középső, a legfontosabb belső tereket magába foglaló épületrész kialakítására két változatot tartalmaz; Jadot az egyikre felhajtható lapot ragasztott, s arra került a második elképzelés. Az alsón kiugró épülettömböt rajzolt, amely a Duna felé eső oldalon teljes terjedelmében, azaz 19 tengelyes hosszúságban lép a két szélső tömbnél előbbre. Középrészén feltűnik a később is alkalmazott motívum: a négyoszlopos erkély. A ceruzával berajzolt beosztás szerint ez a középső épületest három menetnek készült – megvilágításában tehát problémák adódtak volna. Ezek feloldására született meg az újabb, az elsőre ragasztott papíron látható forma, melyen középen egy kis világítóudvar szolgál a fontos termek, a centrum megvilágítására (ezt a megoldást később is alkalmazták!). A tömb maga kétoldalt 3-3 tengellyel megrövidült, kiugró része tehát nem foglalta el a két szélső épületrész közötti egész területet, belsejében pedig az első elképzelés szerinti 14 terem helyett csak 9 alakult ki. Az alaprajzon a francia építészeten ekkor már kevésbé divatos enfilade-ot látjuk, az első ablaktengelynél, keresztben az épület szélességében. A termek rendeltetése is kiolvasható a beírásokból; látható, hogy az erkély mögötti hálóterem alkotja az egyik oldalon a legfontosabb, legnagyobb belső teret. A második terem sor két szélén, a dunai és az udvari traktus között egy audienca, illetve egy tükörterem helyezkedik el a palota hivatalos helyiségeinek sorában. Az udvari oldalon a héttengelyes trónterem az épület reprezentatív centruma. Mellette kétoldalt a két-két antichambre a királynő, illetve férje lakosztályának – az udvari ceremónia szerint elmaradhatatlan – tere. Jadot e lapon tehát elsősorban a királyi lakó- és fogadótermek kialakítását kívánta megoldani, miközben a két oldalsó tömbnek csak körvonalait rajzolta meg, a belső pontosabb kiosztása nélkül. Jellemző az udvari ceremónia kötöttségére, a lakosztályokat alkotó helyiségek állandó sorrendjére, hogy a beosztás változatlan maradt később is, és például az 1815-ös alaprajz, valamint a leltárok, leírások alapján megállapított teremfunkciók teljesen megegyeznek a Jadot-terven láthatókkal.”

Kelényi György: *A Budai Királyi Palota építésének története a XVIII. században*. In: *Tanulmányok Budapest múltjából* XIX. Budapest, 2001.

Ragusából (Dubrovnikból) visszahozott karereklyéjének az északi palotatömb udvarán ovális alaprajzú kis kápolnát építtetett (amit Hauszmann Alajos bontatott le a 19-20. század fordulóján). Az egyetem nem sokáig működött itt: II. József 1783-ban áthelyezte Pestre. A 18. század végétől, 1790-től pedig az épülettömb mégis rezidencia lett: a nádorok költöztek ide. Sándor Lipótot kö-

vetően öccse, József nádor lett fél évszázadra a palota lakója, az ő ideje alatt bontották le a középső épülettömb csillagvizsgáló tornyát.

Dr. Farbak Péter

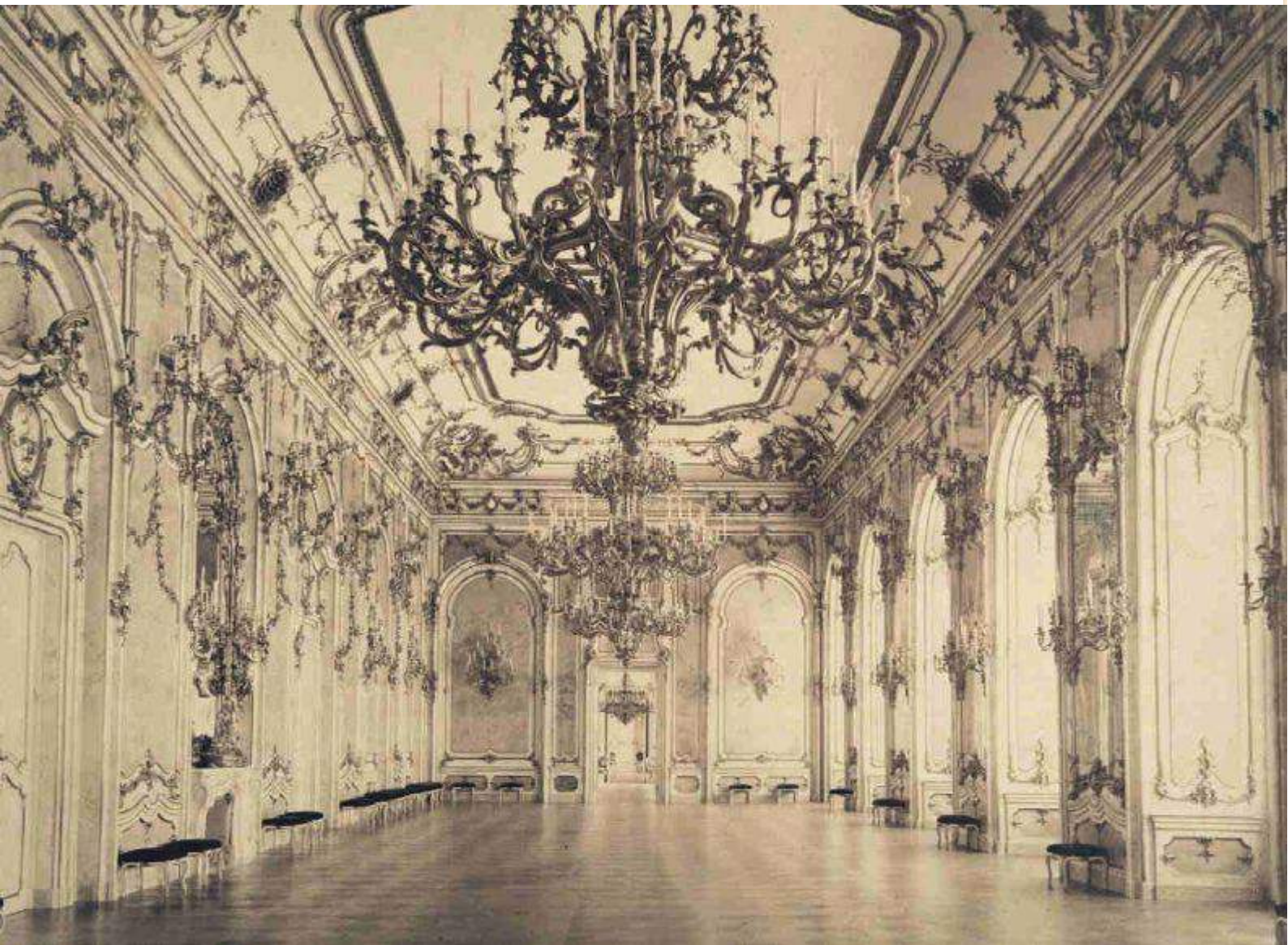
Irodalom:

Bánrévy György: A budai királyi palota újjáépítése III. Károly alatt. *Tanulmányok*

Budapest múltjaból. Budapest, 1932, 1-55.

Voit Pál: A budai várpalota interieurjei. Budapest Régiségei XVI. Budapest, 1955, 221-242.

Czagány István: A Budavári palota és a Szent Györgytéri épületek. Budapest 1966.

A Királyi palota barokk kori trón-
terme a Hauszmann-féle átépítés
(1893-1896) előtt. BTM Kiscelli
Múzeum Fotótára

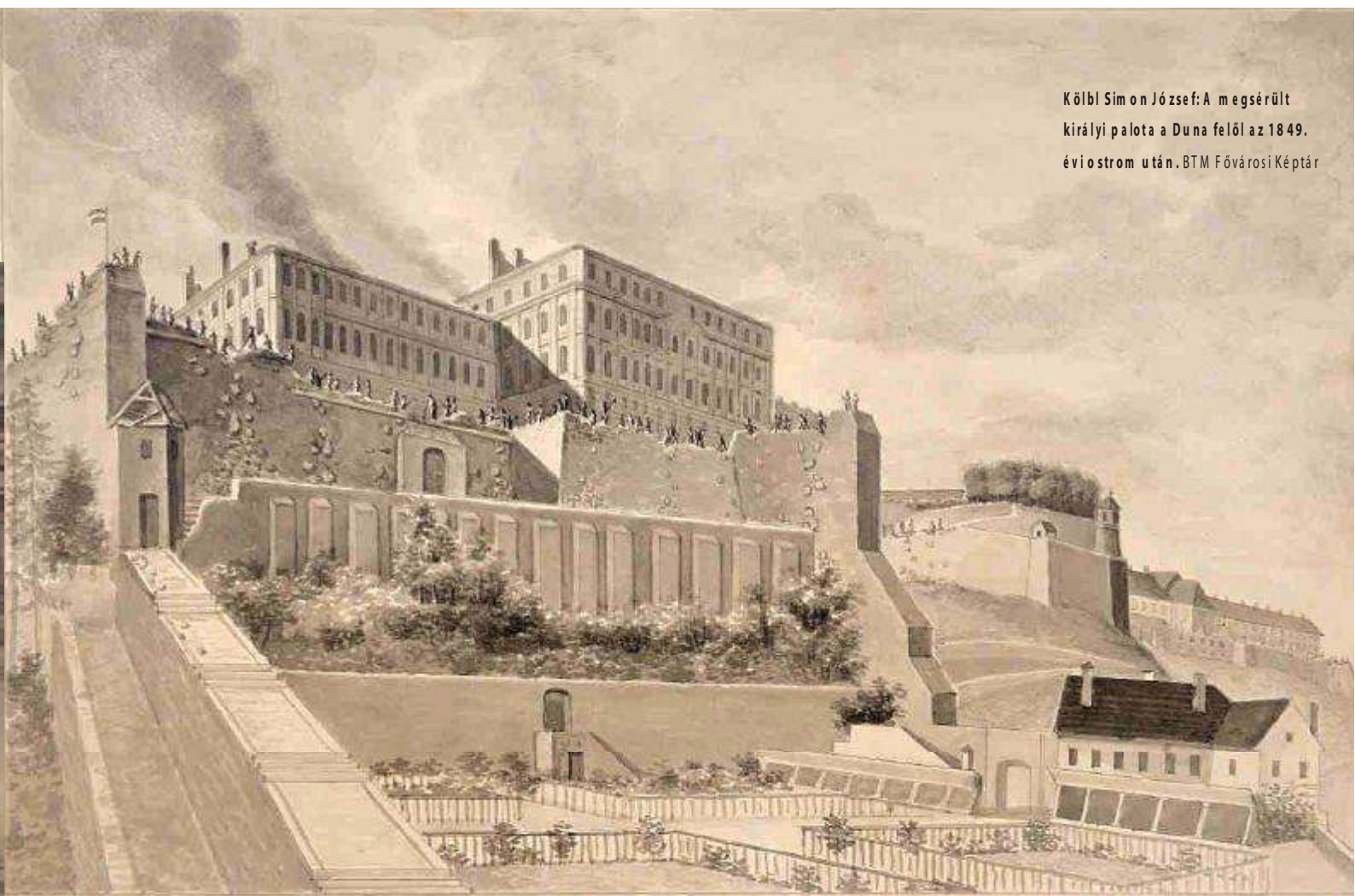
Farbaky Péter: A középkori és a barokk királyi palota összefüggéséről. In: Uő.: A
budai középkori királyi palota diszudvara. Függelék. *Ars Hungarica* XVI (1988),
160-162.

Kelényi György: A budai királyi palota építésének története a XVIII. században.
Tanulmányok Budapest múltjából XXIX. Budapest, 2001, 217-240.

Farbaky Péter: A középkor rekonstrukciója a 18. századi magyarországi barokk művé-
szetben. In: Maradandóság és változás. Művészettörténeti konferencia – Rác-
keve, 2000. Szerk.: Bodnár Szilvia, Jávor Anna, Lövei Pál, Pataki Gábor, Sümegi
György, Szilágyi András. Bp., 2004. 161-176.

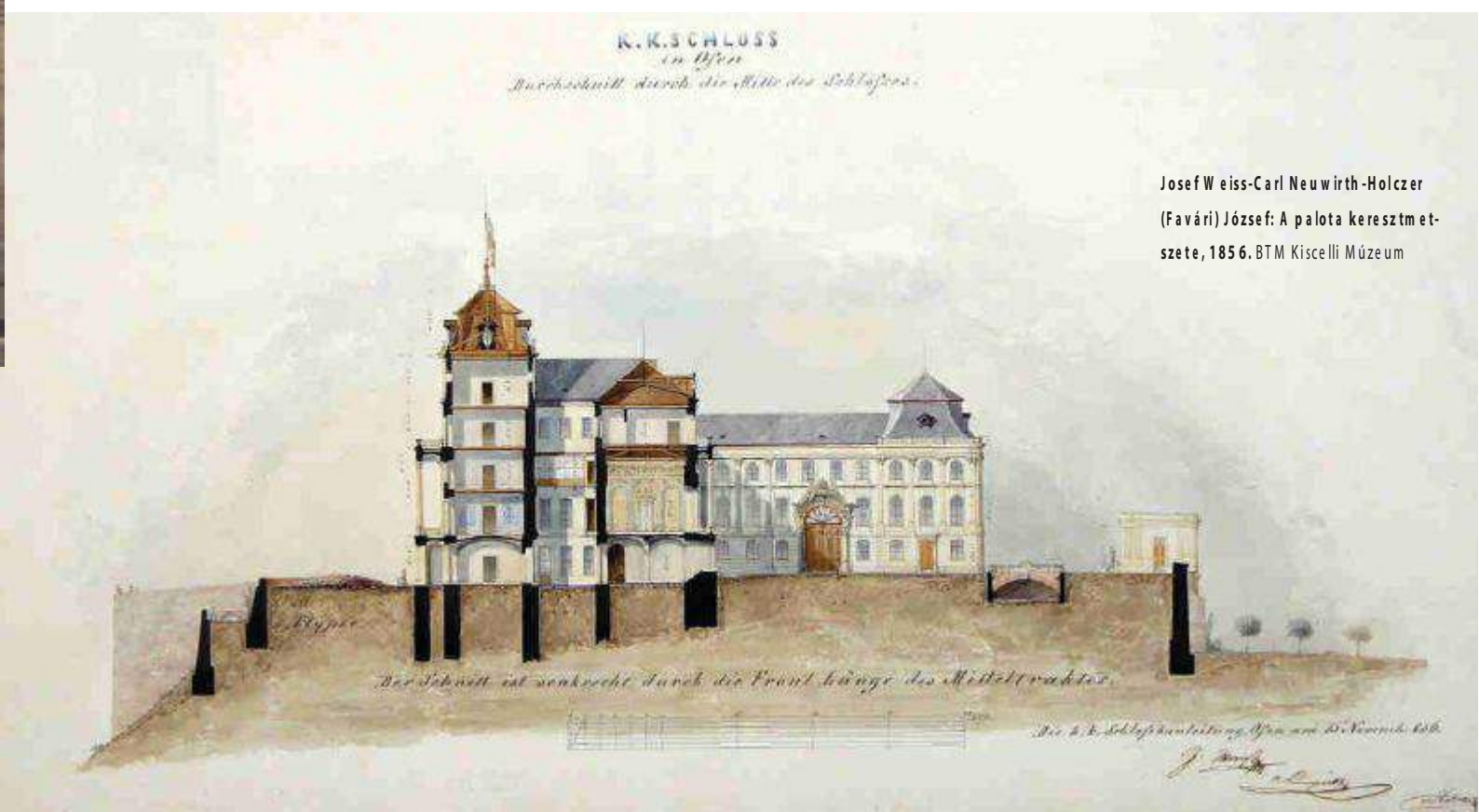
Kelényi György: A királyi udvar építkezései Pest-Budán a XVIII. században. Hata-
lom és reprezentáció; a hivatalos építészet formaváltozásai. Budapest, 2005.

Kölbl Simon József: A megsérült
királyi palota a Duna felől az 1849.
évi ostrom után. BTM Fővárosi Képtár

K.K. SCHLOSS
in Offen
Durchschnitt durch die Mitte des Schlosses.

Josef Weiss-Carl Neuwirth-Holczer
(Favári) József: A palota keresztmet-
szete, 1856. BTM Kiscelli Múzeum

A régészeknek az újjá-
építendő Stöckl-lép-
cső és az Udvarlaki őrség tervezői számára is alapadatokat kell szolgáltatniuk: ők tudják ugyanis meghatározni, hogy az épületek vasbeton alaplemezét hová lehet letámasztani oly módon, hogy az a feltárt értékeket ne veszélyeztesse, illetve a tervezett föld alatti bemutatóter kialakítását is lehetővé tegye.

ANJOU-KORI VÁROSFAL 15 MÉTERES SZAKASZÁT TÁRTÁK FEL A BUDAI VÁRBAN

Dr. Magyar Károlyt, a régészeti kutatások vezetőjét kérdeztük

2014 végén született meg a kormánydöntés, hogy a Nemzeti Hauszmann Terv keretében az egykori lovarda épületén kívül rekonstruálják a Stöckl-lépcsőt, valamint az egykor a Koronaőrség laktanyájaként működő Udvarlaki őrség épületét is. 2015 februárjában döntöttek arról, hogy az építkezés előtt az érintett területeken történjenek meg a régészeti feltárások, majd májusban tényleg-

az itt húzódó, úgynevezett északi szárazárok területére, és végül Oroszlános udvar nyugati sávjára is. A kutatások első fázisa most két – egymástól magassági értelemben elváló – térrészben folyik: egyrészt a palota „vezérszintjén” (azaz az Hunyadi udvar és az Oroszlános udvar szintjén), másrészt 10-12 méterrel lejjebb, a Csikós udvar szintjén (ahol a közelmúltban mélygarázs meg-

Feltárási munkák a palota „vezérszintjén” (azaz az Hunyadi udvar és az Oroszlános udvar szintjén)

sen el is indultak ezek a munkálatok – tudtuk meg dr. Magyar Károlytól, a Budapesti Történeti Múzeum középkori osztályának régésztől, a feltárások vezetőjétől. Mint a Metszetnek nyilatkozva elmondta, a kutatás most alapvetően azokon a helyeken folyik, ahol az említett létesítmények álltak (illetve állni fognak), de egy későbbre tervezett második fázisban kiterjed majd a jelenlegi helyszíntől délre az Oroszlános kapuig, majd várhatólag

épült). A hosszabb távú cél egyébként az, hogy a palota területén a most zajló és a későbbi feltárások helyszínei bejárhatók, az ott talált érdekességek pedig egy összefüggő a föld alatti térben megtekinthetők legyenek.

Korábban is zajlottak itt kisebb-nagyobb kutatások. Az 1950-es években a régészek Gerevich László vezetésével több fontos adathoz jutottak. Ezek közül a legfontosabb az volt, hogy megtalálták az Árpád-kori városfal és a

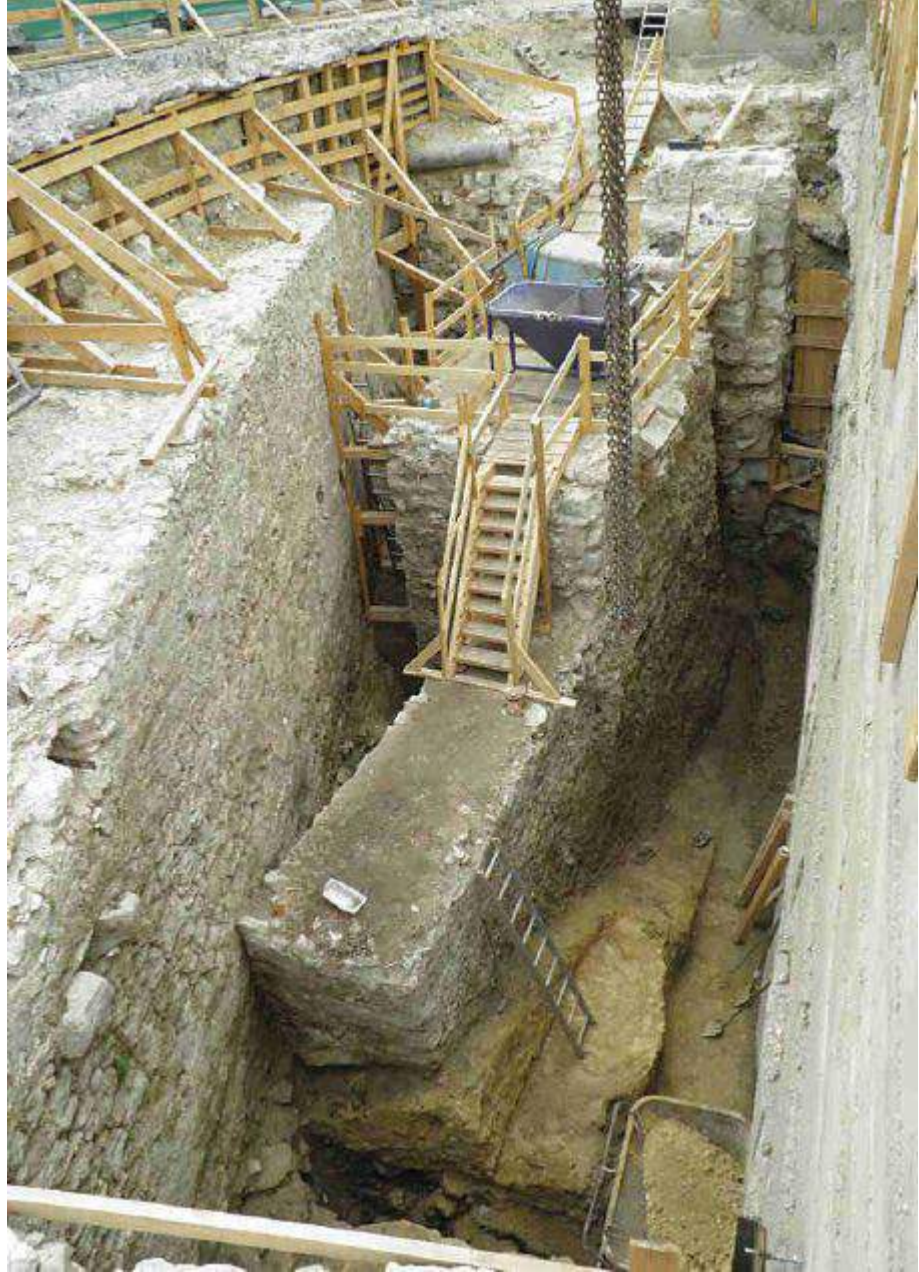
hozzá tartozó patkó alakú torony egyes maradványait, valamint az ezen kívül húzódó úgynevezett Anjou-kori városfal néhány kisebb részletét. Az 1970-es években Zolnay László vezetésével folytatódtek a kutatások; ekkor fedezték fel többek között azt, hogy az Árpád-kori fal a szárazárok irányában, illetve azon túl, észak felé is folytatódik, és teljesen feltárták a patkó alaprajzú kaputorony maradványait is. Mindezek a kutatások azonban csak korlátozottak lehettek, a mostani feltárások újabb, a korábbiaknál sokkal nagyobb területekre is kiterjedhettek. Ezeknek köszönhető – és ezt nevezi Magyar Károly a kutatás fő szenciójának –, hogy a Zsigmond-kori fal és az előbb említett Árpád-kori fal közötti térségben teljes egészében sikerült feltárni az eddig csak rövid részleteiben ismert Anjou-kori fal mintegy 15 méter hosszú szakaszát, pontosabban annak külső oldalát. A sziklára alapozott városfal vakolt felülete itt rendkívül jó állapotban, 5-6 méter magasságig fennmaradt a belső oldalon felgyülemlett csapadék kivezetésére szolgáló átfolyókkal. A középkori palota területén – az úgynevezett István-torony valamivel korábbi alapfalait leszámítva – nem maradtak fenn azonos korú, hasonlóan jó állapotú építészeti maradványok.

Az Udvarlaki őrség helyszínén gyakorlatilag semmiféle, az épülethez tartozó maradványt nem találtak; úgy tűnik, ezt a házat sajnos nyom nélkül sikerült elbontani az 1960-as, 70-es években. Ugyanakkor találtak itt újkori falakat, melyek a korábbi Stöckl-épülethez tartozhattak. Ez ezek szerint ez délebbre nyúlt le, mint a későbbi őrségi épület. A Stöckl-lépcső esetében jobb a helyzet: a Csikós udvar területén fennmaradtak az alapfalak, valamint az a betonlemez is, amire a lépcsőt ráépítették.

A munkálatok a Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központtól kapott anyagok, az előzetes régészeti dokumentáció figyelembe vételével folynak – magyarázza lapunknak Magyar Károly, aki egyébként az 1980-as évektől maga is több kisebb-nagyobb volumenű kutatást végezhetett a várnegyedben és a palota területén. Mint említettük, a feltárás most a rekonstruálható építmények helyére korlátozódik, pontosabban az építmények kontúrja által meghatározott területre, valamint az ezt övező két méteres sávra. Némi problémát okoz – tudtuk meg a szakembertől –, hogy közben egyes területrészeket kiadtak rendezvények céljára, ezért itt nem tudják a tervezett ütemben folytatni a kutatást. Ez azért baj, mert a régészeknek – a maradványok feltárása mellett, illetve ezek függvényében – a leendő épületek tervezői számára is alapadatok kell szolgáltatniuk: ők tudják meghatározni, hogy az épületek vasbeton alaplemezét hová lehet letámasztani oly módon, hogy az a feltárt értékeket ne veszélyeztesse, és egyben megtekintésüket (a leendő föld alatti bemutató-

tér kialakítását) is lehetővé tegye. Emellett az a kálaj tulajdonságairól is értékes adatokat szolgáltatnak az ásatások, ezekhez is érdemes lenne mielőbb hozzájutni.

A kutatások későbbi (az északi szárazárok, illetve az Oroszlános udvar területét érintő) fázisát nagyon alaposan elő kell készíteni – hívja fel a figyelmet Magyar Ká-

roly. A várhatólag mintegy 8-10 méter mély munkagödörök nem csak műszaki (biztonságos munkatér-határolási) feladatokat jelentenek, de áthidalások segítségével biztosítani kell majd lenni a múzeumok üzemeltetését és a tűzoltóútvonalakait is. Mindezek miatt hosszabb előkészítési, tervezési időszakokkal kell kalkulálni.

Bethlenfalvy Gábor

A sziklára alapozott Anjou-kori városfal vakolt felülete itt rendkívül jó állapotban fennmaradt

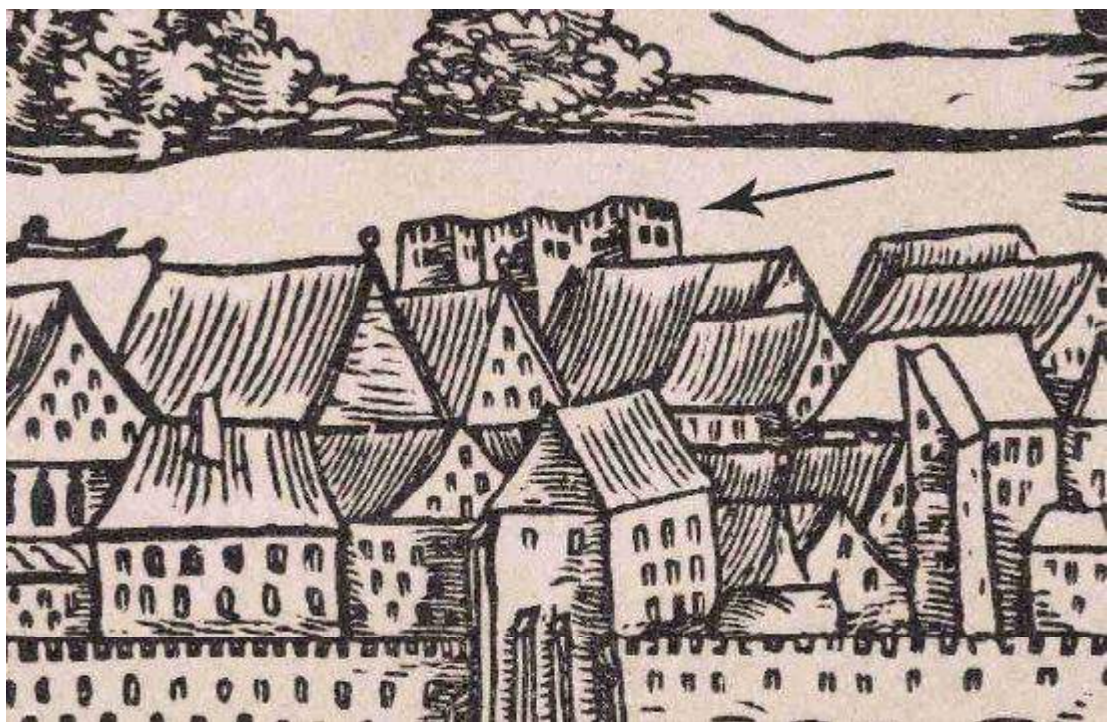
KAMMERHOF, MAHALLESZI, EMBASSY

A Régi királyi ház vázlatos története

2014 augusztusában
visszakerült a magyar
államhoz a Táncsics
Mihály utca 9. alatti
korábbi börtön, majd
Amerikai Nagykövet-
ségi épület. Hamaro-
san tervátsítás kezdő-
dik a helyszínen

A Régi királyi ház épülete rendkívüli helyet foglal el Bu-
da középkori történetében, de hazánk történelmének is
kiemelkedő jelentőségű, páratlan emléke. Épületegyütte-
se a mai Táncsics Mihály utca 7-9. számú telkein emel-
kedett, mint azt Zolnay László¹ és H. Gyürky Katalin² ku-
tatásai bebizonyították. 1301-ben az ifjú Vencel királyt
(aki magyar királyként a László nevet viselte) fehérvári
koronázása után a *Kammerhofba*, a király szokásos lakó-
helyére vezették. Az épület azonban korábban épült, va-
lószerűleg IV. Béla építhette a 13. század közepén. Ezt
az elképzelést erősíti az a tény is, hogy az esztergomi
pénzverők budai működéséről már 1255-ből is van ada-
tunk. 1349-ben Erzsébet anyakirályné kért és kapott bú-
csúengedélyt VI. Kelemen pápától az általa a budai kirá-
lyi várban építtetett és Szent Márton tiszteletére szentelt
királyi és királynői kápolna részére.³ 1381-ben Nagy La-
jos király az épületet a budaszentlőrinci pálos kolostor-
nak adományozta. 1416-ban a pálosok elcserélték a Régi
királyi háznak mondott és a Szombat utcában (később
Zsidó utca) álló házukat Hermann cillei és zagorjei gróf-

fal.⁴ 1423-ban Cillei Hermann szlavón bán megerősítette
ugyanezen cserét, és ez alkalommal az oklevélben rész-
letesen leírták az épületet. „A pálosok nagy udvara
(*curia*) vagy háza (*domus*) egykor Károly királyé volt. A
Szombat-kapu mellett emelkedett, németül *Kammer-
hofnak* nevezték, és Lajos király adományozta Remete
Szent Pál ereklyéjének és általa a szentlőrinci pálos ko-
lostornak atyja, Károly király, anyja, elhunyt felesége és
gyermekai lelki üdvösségéért, a Szent Márton tiszteleté-
re szentelt kápolnával és minden az udvarhoz tartozó
épülettel együtt, valamint azzal a darab földdel, ame-
lyen az anyakirálynő épületalapokat rakatott le.”⁵ Má-
tyás király 1460 körül, miután Cillei Ulrik utód nélkül
halt meg, a koronára szállt Zsidó utcai házat Gutí Or-
szág Mihály nádornak adományozta. Szerémi György ki-
rályi káplán az 1530-as, Ferdinánd Wilhelm von
Roggendorf-féle ostromot Budán élte át. Visszaemléke-
zésében megírja, hogy a budai várfalat Ország Ferenc
háza felé földig lerombolták, de a tornyot sohasem tud-
ták szétrombolni a gépekkel, olyan erős volt.⁶ Az 1541-

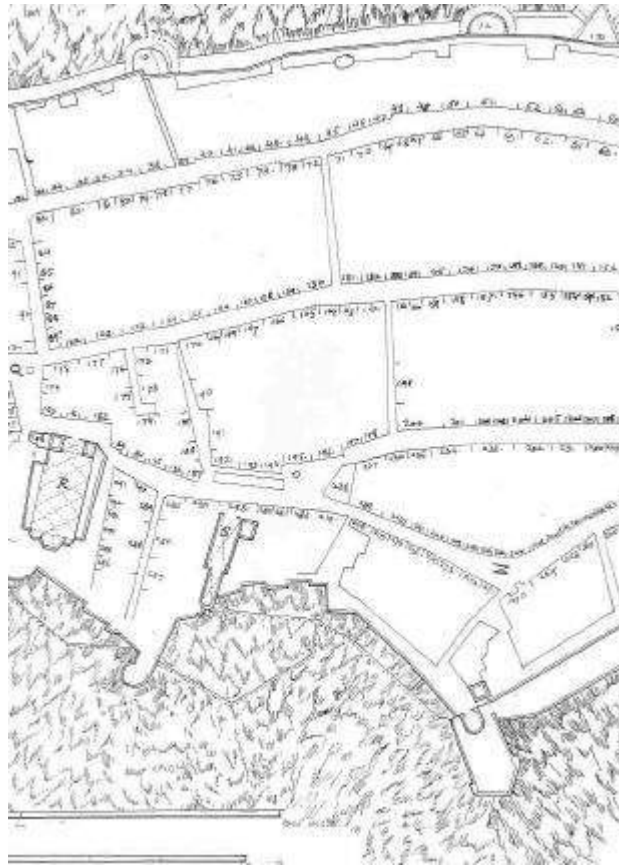
Erhard Schön 1541-es Buda ábrá-
zolásának részlete a tornyokkal

es ostrom kapcsán készített Erhard Schön-féle metszet nyugati irányból ábrázolta az Országok palotáját. A rajzon pártázattal lezárt tornyokat láthatunk, mégpedig hármat szorosan egymás mellé építve.

Az 1530-as ostrom sikertelen volt, de a tapasztalatok arra sarkallták Szapolyai Jánost, hogy megerősítse a budai erődtíéseket. Ennek egyik eredménye volt az Erdélyi bástya megépítése.

A terület elnevezése a török korban is megmaradt, hiszen Jehudiler mahalleszinek, azaz Zsidó mahallának nevezték. A mahallén a törökök nem pontosan utcát vagy teret értettek, hanem háztömböt vagy házcsoporthat. A Zsidó mahallában, az Erdélyi bástyán belül volt a janicsárok jégverme.⁷ A Régi királyi ház épülete még a 16. század végén is állt. A tornyok pusztulása valószínűleg a Tizenöt éves háború (1591–1606) idején következett be, mivel a 17. század elejétől fogva már nem látunk tornyokat a látképeken ezen a helyen.

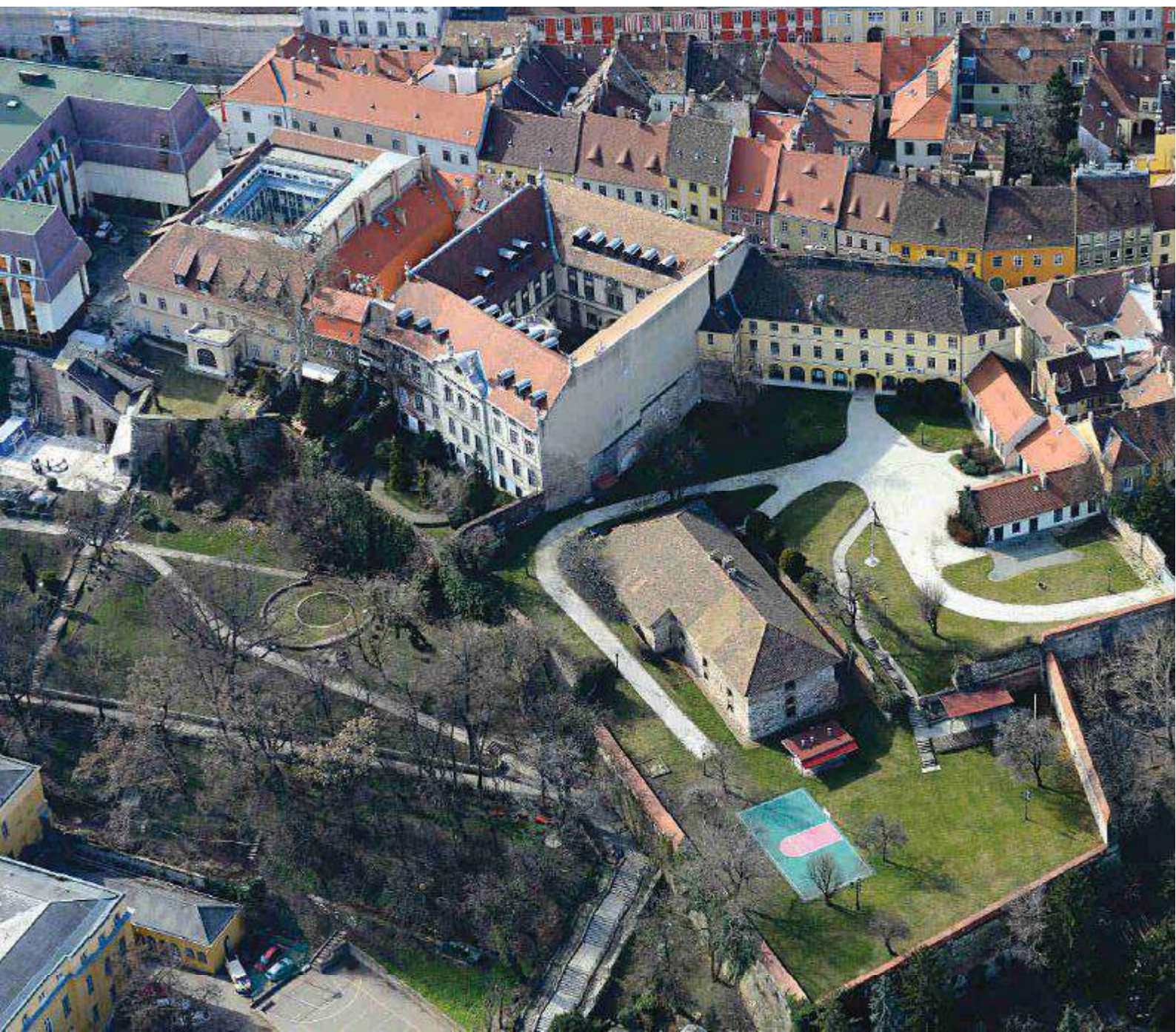
Az 1686-os ostrom után nem sokkal, 1687-ben Joseph de Hauy hadmérnök által készített felmérés pontos képet mutat az akkori állapotokról. Ebben a dokumentumban a 270-274-es számon (a Szent Márton kápolnával együtt) szerepel területünk. Egy négyzetes alaprajzú to-

Hauy 1687-es katonai felmérésének részlete

A löportár épülete az Erdélyi bástya felől

A terület légifotója észak felől

ronyszerű építményhez legyezőszerűen kapcsolódó épületegyüttest látunk az alaprajzon. Ugyanitt az 1530-as években épült erődítések is megfigyelhetők.

1720 körül épült fel a Szent József lőporraktár a telek hátsó részén. 1810 után építették az utcafronti, tompaszögben megtörő kétszintes főépület. A korai klasszicista architektúrájú épületbe a József lovassági laktanya került. Talán ettől az időponttól használhatták börtönként a lőportár épületét. Ezekben az épületekben raboskodott többek között Kossuth Lajos és Táncsics Mihály. 1887-ben kisebb udvari toldalékot építettek az akkor Katonai térparancsnokság (Platz Commando Gebäude) és Helyőrségi börtön (Garnisons Arrest) céljára szolgáló épülethez. A két világháború között a Pénzügyminisztérium hi-

vatali épületeként működött.⁸ A II. világháborúban a főépület tetőzete megsérült, de helyreállították. 1948-ban a Táncsics Mihály utca 9-es épülete az Amerikai Egyesült Államok tulajdonába került. A magyar állam 2014 augusztusában kapta vissza.

A Táncsics Mihály utca 9-es telek a Várnegyed olyan helyszíne, ahol 1962-ben tudományos ismeretszerzés céljából – igaz mindössze csak 450 négyzetméter nagyságú felületen – végezhetett régészeti kutatásokat Zolnay László a Budapesti Történeti Múzeum Középkori Osztályának régésze. Ebből adódóan a helyreállítás igénye fel sem merült, így az előkerült maradványokat vizs-
szatemették. Az ásatás során a felső udvaron húzott kutatóárokból, majdnem két méter mélyről került elő egy

késő középkori kövezett udvarszint. Itt átlagosan öt métert kellett leásni a sziklafelszínig, máshol azonban ennél is mélyebben kerültek elő falak és régészeti rétegek.

Az 1962-es ásatás munkásai között sok – akkori szóhasználat szerint – „deklasszált elem” lapátolt, de dolgoztak itt a Fény galeri tagjai is. A kétkezi munkások között találjuk Szörényi Leventét és Szabolcsot, továbbá Székely Gábort, aki később színházszíngazdátként és rendezőként kamatoztathatta az itt szerzett értékes tapasztalatokat. A közeljövőben tervásatás kezdődik területen a szerző vezetésével. Ennek eredményei remélhetőleg választ adnak az eddig nyitott kérdésekre.

Bencze Zoltán

- 1 Zolnay, László: Ásatások a budai I. Tánács Mihály utca 9. területén. *Archaeológiai Értesítő* (ArchÉrt), vol. 94 (1967), pp. 39-46; Zolnay, László: Ásatások a budai I. Tánács Mihály utca 9. területén. *ArchÉrt*, vol. 95 (1968), pp. 40-60.
- 2 H. Gyürky, Katalin: A Szent Márton kápolna régészeti maradványai Budán. *ArchÉrt*, vol. 111 (1984), pp. 29-42.

- 3 Végh, András: Buda város középkori helyrajza I. *Monumenta Historica Budapestinensia* (MHB), vol. 15. (2006), pp. 269-272; Spekner, Enikő: Hogyan lett Buda a középkori Magyarország fővárosa? A budai királyi székhely története a 12. század végétől a 14. század közepéig. *MHB*, vol. 17 (2015), pp. 57-60.
- 4 A Szent Pál házának vagy pálos nagy háznak nevezett cseréingatlan a mai Fortuna utca 4. számú ház volt. Az utcát pedig ezután Szent Pál utcának nevezték.
- 5 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának Diplomatikai Levéltára (DL) 11384, közli: *Monumenta Diplomatica Civitatis Budapestinensis* Tom. II/1-2 (1382-1439) Ad edendum praeparavit L. Bernardus Kumorovitz, Budapest 1987, III/2, pp. 75-76, Kat.sz. 825.
- 6 Szerémi, György: *Magyarország romlásáról*. Szépirodalmi Kiadó, Budapest 1979, p. 258.
- 7 Fekete, Lajos: Budapest a török korban, in Szendy Károly (ed.): *Budapest története*, vol. 3. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest 1944, pp. 83-84, 86.
- 8 Pogány, Frigyes (ed.): *Budapest Műemlékei*, vol. 1. Akadémiai Kiadó, Budapest 1955, pp. 496-497.

Ásatási fotó 1962-ből

Fenntarthatóság települési léptékben: egy konferencia tanulságai

A konferencia háziasszonya

Belezna Éva építész, várostervező,
a HuGBC alelnöke volt

Rác Zoltán és dr. Reith András HuGBC tagok is az előadók között voltak

Hatalmas megtakarítást jelenthet, ha jól átgondolt egy önkormányzat energiagazdálkodása, egy jó terv pedig akár a tíz-, hússzorosát is behozhatja annak, amibe a készítése kerül – ezek az információk a Fenntartható településfejlesztés című konferencián hangzottak el, és igen meggyőztek minket arról, hogy mekkora jelentőséget kap a települési szintű fenntarthatóság.

A Magyar Környezettudatos Építés Egyesülete (HuGBC) által szeptember 16-án az Újbudai Önkormányzat konferenciatermében tartott rendezvény mérföldkő volt a fenntartható építés gyakorlatának elterjesztéséért küzdő szervezet életében. Hiszen most érkezett el az a pillanat, amikor a fenntartható építés iránt elkötelezett maroknyi szakember által alapított szervezet egy nagyon fontos célcsoportot tudott érdemben megszólítani: a települések vezetőit és az önkormányzatok szakembereit. A konferencia fővédnöke Dr. Hoffmann Tamás, Újbuda (Budapest Főváros XI. kerület) polgármestere volt.

A konferencia a Polgármesterek Szövetsége által kezdeményezett Fenntartható Energiagazdálkodási Cselekvési Terv (SEAP) témája köré szerveződött. Az előadások az alapoktól a finanszírozási lehetőségeken át a hazai jó gyakorlatokig járták körül a témát.

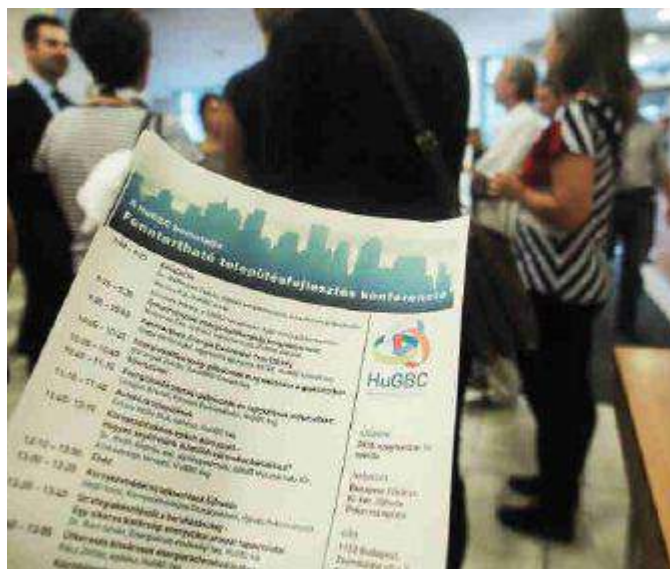
„Az elmúlt években elsősorban az épületekre koncentráltunk. Itt biztos lábon állt a tudományunk, mert tudtuk, hogyan lehet telepíteni, tájolni, tervezni, építeni és üzemelni egy épületet úgy, hogy az kevesebb energiát, vizet, zöldfelületet fogyasszon, hogy több legyen benne a természetes fény és hogy a beépített anyagok élettartama hosszú legyen”

A rendezvény számára Újbuda Önkormányata adott helyet saját konferenciatermében

– mondta el köszöntőjében Baross Pál, a HuGBC elnöke. „De tagjainkban egyre erősödött az igény, hogy a környezettudatosság fogalmát és gyakorlatát kiterjesszük a településekre, és tudatosan kerestük azokat a társszervezeteket, amelyek tevékenységének fókuszában inkább a teleülések, mint az épületek állnak. A mai konferencia részben ezekkel a társszervezetekkel való együttműködés eredménye.” Azt is hozzátette, hogy a fenntarthatóság kapcsán is a következő három kérdés a legfontosabb: „Hallottak-e róla? Elhiszik-e? Meg tudják-e tenni?”

Beleznay Éva építész, várostervező, a HuGBC alelnöke az önkormányzati energiahatékonysági programjavaslatot ismertető prezentációjában kiemelte: a konferencia célja, hogy gyakorlati tanácsokkal lássa el a települési önkormányzatok vezetőit. Bemutatta a Polgármesterek Szövetsége munkáját, és kiemelte annak jelentőségét: a települések keressék a finanszírozási lehetőségeket a helyi fenntarthatósági beruházásokhoz, ne csak várják a pályázatok kiírását. Az előadásból megismerhették a Fenntartható Energia Cselekvési Terv megvalósításának lépéseit is.

Öngjerth Richárd, a Magyar Urbanisztikai Tudásközpont (MUT) ügyvezetője a Fenntartható Energia Cselekvési Tervet (SEAP) ismertető előadásában úgy vélte: a pénzről kéne kicsit többet beszélni, hiszen a többi terület már jól áll ehhez képest. „A mottó a kulcs az önffinanszírozó településhez. Miért? Mert megéri!” – emelte ki. Hangsúlyozta továbbá, hogy 2020 után jóval nehezebb lesz pályázati forrásokat szerezni, az energiagazdálkodás pedig olyan terület, ahol biztosan megtérül a befektetés. „Elapadó EU-s források helyett fenntarthatóan finanszírozható településfejlesztési akciókra van szükség” – tette hozzá.

Dr. Reith András, az ABUD Mérnökiroda Kft. ügyvezetője az elérhető városok célkitűzése kapcsán olyan jelenségekről beszélt, mint a városi hősziget, amely közvetlenül hat a közérzetünkre és az energiafelhasználásra is. Elemezte a városi köztérrelújítások lehetséges hibáit is, és rámutatott: nagyon fontos, hogy legyen települési energetikus, hisz egy ilyen szakember mindenképp spórolni fog a településnek. A Smart City fogalma kapcsán (amely helyett a szakember jobban szereti a hatékony város kifejezést) pedig elmondta: fontos, hogy a fejlesztők együtt gondolkozzanak a zokkal az építésszel, energetikusokkal, akik jól ismerik a várost – csak a technológiákra hagyatkozni vétek lenne.

Az egész napos rendezvényen a terület mértékadó szakembereinek köszönhetően számos további témáról szó esett, egy sikeres kistérségi energiaprojekt tapasztalataitól kezdve a kisvárosok energia racionalizálásával kapcsolatos útkeresésen át a növények kedvező beltéri hatásáig, ami jól érzékeltette a téma összetettségét. És ami a rendezvény egyik legfontosabb tanulsága volt: a Fenntartható Energia Cselekvési Terv jó kiindulópontja lehet a pályázásnak.

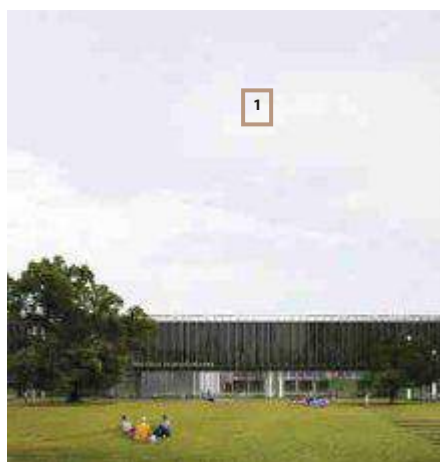
Szerző: Magyar Környezettudatos Építés Egyesülete

Fotók © Katona Csilla

Tervpályázatok

Bauhaus Múzeum, Dessau

A Bauhaus a 20. század ikonikus iskolája és szellemi bázisa volt. Olyan kulturális központként működött 1919-től 1933-ig, amilyen jelentőségű intézmény elvért alakult ki a művészettörténelemben. A korszak vezető művészei rendkívül nagy sűrűségben alkothattak és taníthattak itt, ennek eredményeként a csupán 14 évig működő iskola a múlt század művészeire és főként az építészetre meghatározó hatást fejtett ki. Walter Gropius, Mies van der Rohe, Peter Behrens, Marcell Breuer voltak az iskola legismertebb építészei.

A köznyelv is jól ismeri a Bauhaus fogalmát, az intézmény neve (helytelenül) egy stílus megnevezéssé is vált. A modern kori építészet oktatása is sokszor a Bauhauszal kezdődik. Emlékszem, hogy amikor fiatal egyetemistaként az építészet rejtelseibe akartak minket bevezetni, a Bauhaust mutatták be először nekünk tanáraink. Az iskola szellemisége mellett maga az épület is a modern építészeti egyik meghatározó alkotása, 1996-tól a világörökség része. A Bauhaus Múzeum megtervezésére kiírt pályázaton tehát nem kisebb feladat hárult a pályázókra, mint az ikonikus iskola szellemiségének folytatása és olyan minőség elérése, amely méltó a híres elődök munkáihoz.

A múzeum a tervek szerint a Bauhaus alapításának 100. évfordulójára, 2019-re készül el. A 3500 négyzetméteres alapterületű épület 2100 négyzetméternyi kiállítóterrel fog rendelkezni, amely alkalmas lesz a Bauhaus ha-

gyatékait kezelő alapítvány 40.000 darabos gyűjteményének bemutatására. A kijelölt helyszín a Dessau központjában lévő park egyik sarkán található (ismerős lehet a kontextus), ami miatt a teljes park átalakítására várták a tájépítészeti javaslatokat. A nemzeti közti tervpályázatra 815 pályamű érkezett be. A zsűri végül különös eredményt hozott: két elsődíjas pályázatot hirdettek ki. Erre persze már többször volt példa, azonban a két pályamű a lapfelfogásában, alapelveiben tér el egymástól.

A spanyol Gonzalez Hinz Zabala építész és Roser Vives de Delás tájépítész alkotása letisztult, neutrális formavilággal rendelkezik, mintha az iskola utolsó igazgatójának, Mies van der Rohe-nak a jelmondatát idézné: „A kevesebb több”. Az alkotók egy egyszerű, megemelt hasábot helyeztek el a városi parkban, amely szabad átjárást biztosítana a térszínen. A kubusban helyezték el a múzeum zárt tereit, míg a földszinti fedett, nyitott tér alkalmas lehet ideiglenes kiállítások, workshopok és városi rendezvények megtartására. A mérnöki megformálású üveghasábot csupán

szabályos keretállások tagolják. Az alkotók az üvegfelületek átlátszóságának változtatásával hozták létre a megfelelő kapcsolatot a környezet és az épület között.

A másik első díjas alkotás az amerikai Young & Ayata (Michael Young, Kutan Ayata) építésziroda és Misako Murata tájépítész közös alkotása. A múzeum tereit lábakra állított „vázák” sorolásával alakították ki. Az alkotók az épületükkel a tömeggyártásra alkalmas szabályosság és az egyedi élmény különös fe-

szültségét akarták megjeleníteni. A lábakra állított, szabályos rácshálózat pontjaira helyezett vázák egyedi, kézműves jellegű megjelenést kaptak. A lábak alatt a köztér ezen a terven is átjárható, a rácshálózat pontjain a szabályos elemek optimálisan elhelyezhetők. A vázák kialakításánál a Bauhaus képzőművészeti forma- és színvilágára próbáltak az alkotók utalni. A hasonló méretű és alakúval rendelkező vázákat elforgatták és tükrözték, majd ezután metszették össze egymással, így egyedi belső tereket hozhattak létre. A kaptárszerű belsőben aszimmetrikus módon kialakított tetőbevilágítók adnak természetes bevilágítást.

A zsűri tehát nem tudott dönteni, ezért két karakterében és építészeti hozzáállásában eltérő elsődíjas tervet jelölt meg. Az eredményhirdetés után meghallgatják a nyilvánosság és más szakértők véleményét, és ígéretük szerint később hoznak végleges döntést. Azonban felmerülhet a kérdés, hogy ha az alapelvekben nem sikerült egységes álláspontot kialakítani az erre a feladatra vállalkozó szakembereknek, akkor mi alapján fog eldőlni a kérdés

egy későbbi időpontban? A döntésképtelenség azért is furcsa, mert Németországban működik a legjobban a tervpályázati rendszer. A végleges döntést izgalommal várjuk.

1. Bauhaus Múzeum, Dessau – Gonzalez Hinz Zabala és Roser Vives de Delás, első díjas pályamű

2. Bauhaus Múzeum, Dessau – Young & Ayata (Michael Young, Kutan Ayata) és Misako Murata, első díjas pályamű

Képenként – válogatás a közel múlt pályázati terveiből:

3

7

4

5

Válogatás a közel múlt pályázati terveiből:

3. Történelmi Múzeum és Archivum, Bazel, Svájc – EM2N, első díjas pályamű
4. Nine Elms to Pimlico híd, London, Anglia- Bystrup és Robin Snell & Partners, második körbe jutott pályamű
5. Zeneiskola, Kronberg, Németország – URBAN AGENCY, BEM Architects és bbz, pályamű
6. Okos iskola, Irkutsk, Oroszország – CEBRA, első díjas pályamű
7. Zhuhai Kilátótorony, Kína – WVA Architects, pályamű
8. Újszerű terápiás központ, Aarhus, Dánia – Aarhus Arkitekterne, első díjas pályamű

Amikre érdemes figyelni

közeledő határidővel leadható pályázatok:

Alvar Aalto Alapítvány: Museum Center, Jyväskylä
beadási határidő: 2015. 10. 30.

Club Tihany – A négy évszakos Balaton
beadási határidő: 2015. 10. 31.

Duna-partok megújítása
beadási határidő: 2015. 11. 02.

Zebegény, képzőművészeti alkotóház 2015
beadási határidő: 2015. 11. 03.

Várna kortárs könyvtár, Bulgária
beadási határidő: 2015. 11. 09.

Kossuth tér 6-8. irodaház, Budapest
beadási határidő: 2015. 11. 11.

Burián Gergő

8

6

TELJESEN ÚJ ELVEK MENTÉN

Interjú Fülek Zsolttal, a Miniszterelnökség építészeti és építésügyi helyettes államtitkárával és Dauner Mártonnal, az Építésjogi és Hatósági Főosztály vezetőjével.

(Részletek a 1567/2015. (IX. 4.) Korm. határozat 1. mellékletéből)

1.1. Az ügyintézés hatékonyabbá tétele érdekében az általános építésügyi hatósági hatáskört a jegyzőtől a járási hivatalba kell integrálni, hogy az engedélyezési eljárásokban a szakhatósági közreműködés az integráció következtében nagymértékben lecsökkenjen, aminek a szervezeti, személyi és forrásigényét, valamint hatását vizsgálni kell. Valamennyi járásban legalább egy építésügyi hatóságot létre kell hozni.

1.4. A lakossági építkezések támogatása érdekében átlagosnak tekinthető minimum méret meghatározásával egy gyorsabb eljárásmenet kialakítása indokolt. Legfeljebb 160 m² hasznos alapterületű lakóépület (legfeljebb 3 szint: pince+földszint+tetőtér) építése vagy meglévő lakóépület legfeljebb 160 m² hasznos alapterületűvé történő bővítése vagy átalakítása esetén, amennyiben szakhatósági közreműködés, és építésügyi követelmények vizsgálatán túlmenő szakkérdés vizsgálat nem szükséges, az építésügyi hatóságnak tudomásulvételi eljárást kell lefolytatnia.

2015. szeptember 4-én látott napvilágot „az építésügy átalakítását célzó intézkedési tervről és a hozzá kapcsolódó feladatokról” szóló 1567/2015. (IX. 4.) kormányhatározat, amely a korábban már részletebben meghatározta, hogy az építésügy szereplőinek milyen változásokra kell felkészülniük. A határozat mellékleteként szereplő intézkedési terv többek között a „lakossági építkezésekhez kapcsolódó bürokrácia csökkentéséről” szól. Az első pontban az „építésügyi hatósági hatáskör a jegyzőtől a járási hivatalba” történő áthelyezéséről van szó. Ez hasonlóan működne, mint a jelenlegi kormányablak (okmányirodai) rendszer? Hogyan kívánják kezelni Budapest és a kerületek speciális helyzetét?

Fülek Zsolt: Bár kiemelt járásonként, járásszékhely településeken jelenleg is lehetőség van bizonyos építési ügyek intézésére, azonban mi arra törekszünk, hogy minden építésüggyel kapcsolatos tevékenység megoldása egy helyen és az egész országban egyformán történjen. Alapelv az, hogy az állami feladatokat az állam látja el. Az önkormányzat kompetenciája ettől egy kissé eltér: az ő feladatuk a helyi sajátosságoknak megfelelően a településképvédelme, valamint a településrendezés szabályozása.

Nem korlátozza ez az önkormányzatok jogait?

FZs: Kolossa József, a Területrendezési és Településügyi Főosztály vezetőjének irányításával zajlott egy nagyon érdekes felmérés az önkormányzatok körében, amelynek révén az esetek túlnyomó többségében azt a visszajelzést kaptuk, hogy az önkormányzatok nagyon örülnének, ha ettől a hatósági feladattól megszabadulnának. Nagyobb városokban természetesen van erre energia. Nekik nincs különösebb ellenvetésük a mostani rendszerrel kapcsolatban, de a bürokrácia csökkentésben az lesz előrelépés, ha egységes rendszer áll elő: egységes fogalmakkal, egységes eljárásrendszerrel, egységes jogértelmezéssel, jogalkalmazással dolgoznak. Most a különböző jegyzők sokszor másképp értelmezik a jogszabályt, más vesznek figyelembe. Ezen továbbképzésekkel, valamint a szabályozás egyszerűsítésével tudunk segíteni.

Számszerűleg a mostani 175 járásban lesz elsőfokú hatóság?

Dauner Márton: Jelenleg 175 járásban és 23 budapesti kerületben összesen 198 hatóság működik. Nem lesz ennyire merev a gondolkodás – lesz szerepe az egyedi mérlegelésnek –, de vidéken nagyjából ez a lényeg; a fővárosban megmaradna a jelenlegi rendszer. Természetesen egyenként meg fogjuk vizsgálni, hogy adott településeken milyen építéshatósági munka folyt, és kiértékeljük minden járásban. Ezután fog eldőlni, ez kiket hogyan érint.

FZs: Többlépcsős átmeneti időszakkal számolunk: akik gyorsan szabadulni szeretnének a feladattól, azoktól hamar átveszik a feladatot a járások. Három járásonként van egy járásközpont, első körben itt egészülnek ki a hatóságok. Van, ahol erre már fel vannak készítve, azonban van, ahol az átszervezés kialakításához szükség lesz néhány hónapra.

DM: Ez attól is függ, egy-egy településen működő építéshatóság – kisebb településeken egy-két fő – hogyan emelhető át forrásokkal, technikai eszközökkel, személyekkel együtt.

A határozat úgy fogalmaz: „Legfeljebb 160 m² hasznos alapterületű lakóépület (legfeljebb 3 szint: pince+földszint+tetőtér) építése vagy meglévő lakóépület legfeljebb 160 m² hasznos alapterületűvé történő bővítése vagy átalakítása esetén, amennyiben szakhatósági közreműködés, és építésügyi követelmények vizsgálatán túlmenő szakkérdés vizsgálat nem szükséges, az építésügyi hatóságnak tudomásulvételi eljárást kell lefolytatnia”. Utólagos vagy előzetes állami kontrollt jelentene a tudomásulvételi eljárás? Mit kell ez alatt érteni?

FZs: Alapvetően meg szeretnénk fordítani a szemléletet: a szankcionáló, túlszabályozott alapállás helyett támogató, ösztönző rendszert szeretnénk.

DM: A jelenlegi tudomásulvételi eljárások mintájára (használatbavétel-, bontás tudomásulvétele) jönne létre egy új eljárási típus. A tudomásulvételi folyamatnak a következők az alapfázisai: megszületik az építetendőre a szándék, hogy egy egy moderált méretű családi házat szeret-

ne. Keres hozzá egy tervezőt, akivel együtt – vagy csak a tervező – megkeresik az illetékes főépítést (szóban vagy írásban), aki megadja a területre érvényes paramétereket, amit figyelembe kell venni a tervezés során. Második lépésben készít az építés egy koncepció- vagy vázlattervet, amit benyújt településképi véleményezésre.

Engedélyezés tehát nincs, hanem ezután elkészül a kiviteli terv kidolgozottságú építészeti műszaki tervdokumentáció, amit feltöltenek az ÉTDR-be. Amennyiben a hatóság 15 napon belül nem tiltja meg a tervezett építési tevékenységet, a kivitelezés előkészíthető: ilyen egyszerű. Ehhez kapcsolódóan természetesen mások a felelősségi viszonyok, és így tovább.

FZs: Ezeknél a kis épületeknél a jelenlegi tervstruktúrát felül kell vizsgálni: a vázlatterv – engedélyezési terv – kiviteli terv hármasa itt felesleges, és az engedélyezési terv az, ami rengeteg felesleges adminisztrációs munkát igényel. Nem szellemi, hanem bürokratikus erőfeszítést: a vázlattervben már a szellemi teljesítmény benne van, ez bőven elég egy ekkora feladatnál, hogy a hatóság lássa, meg szabad-e építeni az adott helyen: benne van a koncepció, a térkapcsolatok. A további hozzáadott érték a kiviteli tervben jelentkezik, ahol a konkrét műszaki tartalom rendelődik hozzá. Az engedélyezési tervben rengeteg feleslegesen ráfordított munkaóra van, ami csak a hatóságot szolgálja ki. Ehhez kapcsolódóan felülvizsgáljuk a kiviteli terv tartalmát is, meddig lehet leegyszerűsíteni. Nemcsak gyorsítani kívánunk ezzel, hanem a tervezői munkát is egyszerűsíteni.

A szakhatóságok, tüzoltó, kéményseprő hogyan bírál majd?

FZs: Ez nagyon vissza lesz szorítva. Ekkora földszintes családi házaknál most se sok szakhatóság van jelen.

Esetleg azért kéményseprők, gázművek ott lehet.

FZs: A jelenlegi szabályozás szerint sem vesznek részt a közműszolgáltatók és a kéményseprő az engedélyezési eljárásban, a nyilatkozatuk nem kerül bekérésre. A használatbavétel során az e-építési-napló összesítő lapja tartalmaz nyilatkozatot arra vonatkozóan, hogy a közműellátás biztosított. Amennyire le lehet egyszerűsíteni az eljárást, annyira le fogjuk. Éppen ezért csak azon eljárásokban alkalmazható a tárgyalási eljárásrend, amely eljárásokban nincs szükség szakhatóság bevonására.

Akkor ez a bejelentési kötelezettséghez hasonló eljárás lesz, azaz a különbséggel, hogy nem kezdhető meg azonnala kivitelezés, csak a 15 napos határidő után.

DM: Igen, legalábbis ezt tűztük ki célul. Ehhez sok feltétel kell, például Helyi Építési Szabályzat, ami a főépítési döntést alátámasztja, kompetenssé teszi. Ez nagyon lényeges. Még foglalkozni kell a szomszédjogok kérdésével: nagyon sok mindent a Helyi Építési Szabályzatban már rendezni kell, ami sok vitának elejét veheti, ha mégis vita alakul ki, azt a bíróság előtt kell majd ren-

dezni. A Helyi Építési Szabályzat a helyi közösség egy „demokratikus terméke”, erre a szakmai területre létrehozott, nyilvánosan közzétett dokumentuma, amire támaszkodni kell. Élesen elválik ma is a két kérdés: a szabályoknak megfelelés szakmai kérdés, míg a szomszéd beárnyékolása, a kilátás és a többi polgári jogi.

Ebben nagy különbség akkor nincs, de ez azt is jelenti, hogy a szomszéd nem lesz ügyfél?

DM: Igyekszünk ezt minimalizálni, mert azért jó, ha van előzetes kommunikáció a szomszédokkal, de ha ezután vita van, azt bíróság előtt rendezzék.

Ebben a rendszerben a főépítész egyfajta kvázi előhatóság lesz az ilyen kisebb házak esetében?

FZs: Igen. Meg szeretnénk fordítani azt a gyakorlatot, hogy épülnek szabályos, de az utcában „elviselhetetlen” házak, és olyan, ami esetleg szép lenne, valami szabályba ütközik. A főépítési gyakorlatra is kihatással lesz az előbb említett szemlélet. A feladata a településképi, a közösségi érdek képviselője. De a cél az, hogy ne jöhessenek létre a környezetüket vizuálisan romboló épületek, amik a környék, a település értékét csökkentik.

Ez konkrétan csak lakásokra fog vonatkozni, vagy más lakóövezeti funkcióra: garázsra, fészerre, hasonlókra is?

DM: Most csak a lakófunkcióról van szó, de nem kizárt, hogy ha ez az eljárás mód kedvelt, elfogadott lesz, kiterjesztjük másra is. Az is elképzelhető, hogy elkezdjük majd emelni a mérethatárt, de erről még korai beszélni. Mivel az építési engedélyezési eljárást felváltó tudomásulvétel módszerében teljesen új, meg kell várni, mennyire pozitívak a tapasztalatok, mennyire együttműködők a szereplők.

Nyilván ezzel is összefüggésben „tájegységi karaktereket hordozó Nemzeti Mintaterv-katalógus” kidolgozásáról is szó van, százezer forint költségvetéssel, ami nem tűnik túl soknak. Ez olyan lenne, mint a Balaton-felvidéki építészeti útműtató Krizsán Ádrástól és Kara Lászlótól?

FZs: Inkább az általatos, Csanády Pál és korábban Körtvélyesi Kinga által szerkesztett Ötlettár tervgyűjtemény jutott eszünkbe. Lényege az, hogy miként a klaszikus Kádár-kockák be tudták teríteni a vidéket körülbelül nyolcszáz ezres darabszámban, legtöbbször építész közreműködés nélkül, most minőségi épületek tegyék ugyanezt, ráadásul tájegységi karakterrel. Nem elvenni akarjuk az építész munkáját, hanem tovább ösztönözni, valamint egy impulzust adni egyetemnek, oktatási intézménynek felé, hogy pályázat útján összegyűljen egy nemzeti mintaterv katalógus. Tájegységi karakterekkel rendelkező, konkrét igényeknek megfelelő, konkrét tervezési programmal épült házakat gyűjtenénk össze. Pontos bekerülési költséget, energetikai, üzemeltetési adatokat is tartalmazó mintatervek lesznek, amiket füzetben, interneten közzéteszünk. Így az az építető is akár neves

1.5. A lakossági építkezések támogatása és az épített környezetünk minőségének növelése érdekében tájegységi karaktereket hordozó Nemzeti Mintaterv-katalógust kell kidolgozni, amely a műszaki dokumentációhoz kapcsolódóan tartalmazza a tételes anyag és munkaidő ráfordítás kimutatását.

2.1. Az érintett szakmai szervezetek bevonásával ki kell dolgozni az Építészeti, Mérnöki Tervezési és Szolgáltatási Rendszert és a hozzá kapcsolódó minimális terveződíj-szabást, az érintett jogszabályok módosítását.

2.2. Az érintett szakmai szervezetek bevonásával be kell vezetni a kötelező tervezői nyilatkozattételt és annak körét, amelynek során a tervezőnek az egyes tervdokumentációk elkészítésekor nyilatkoznia kell arról, hogy a tervezés során az elvárható legmagasabb minőség figyelembevételével a jogszabályok és a szakmai előírások betartásával járt el, valamint az Építészeti, Mérnöki Tervezési és Szolgáltatási Rendszer alapján a jogszabályban meghatározott tartalmú nyilatkozatot kell tennie arról, hogy az építőipari kivitelezés a terveknek megfelelően valósult meg.

építészek által tervezett házat építhetne, aki nem bízna meg építészt, legfeljebb kénytelen-kelletlen valaki nagyon olcsót. A főépítészeknek is rendelkezésükre állna ez az album: melyik karakterű házat, milyen stílusú épületet látnak szívesen egy-egy településen, mi illik és mi tájidegen egy településrészen, utcában, téren. Nyilván lenne lehetőség adaptációra, de részben a méret következtében alapvetően ugyanaz a terv, szinte változtatás nélkül alkalmas lenne hegyvidéken és síkságon. Ezek használatával szinte azonnal meglenne az engedély. Így a hatóságnak nem kell ellenőrizni, csak tudomásul venni, hogy mi épül. Ezek a koncepció körvonalai. Így az építőipar is fel tudna zárkózni, és nagyobb tömegben, végeredményben pedig a nagy átlagnak megfelelő, jó minőségű házak épülhethetnének. Aki egyedül szeretne, prémium minőségűt, nagyot, és van erre ideje, pénze, annak továbbra is ott az eddigi lehetőség. Azt a réteget célozzuk ezzel, aki nem tehetős, és örül, ha kisebb bürokráciával építhet. Ez a politikai elvárás is: szinte azonnal szépet, jót, elfogadható áron építhessenek. Így a Kádár-kockák lecserélhetők lennének.

Hogyan elég erre százmillió forint?

FZs: Ez csak az első lépés.

DM: Ha azt számoljuk, hogy tavaly négyezer családi ház épült, akkor ennek a terveztetése lehet egy hozzávetőlegesen kétmilliárdos piac. Százmillió forinttal ezt kétségtelenül nem lehet kiváltani, de az alsó szegmensben elindítana egy másfajta gondolkodást, és ha beváltja a hozzá fűzött szakmapolitikai reményeket, előrelépést jelenthet. Energetikai, épületszerkezeti oldalról olyan mérnöki tudást hozhat ebbe a szegmensbe, ami most nagyon hiányzik. Támogathatja például a CSOK kedvezményét – nem véletlen a 160 négyzetméteres határ –, indításnak ez elég. Ha jó a fogadtatása, biztosan lesz folytatás.

A határozatban szó van az Építészeti, Mérnöki Tervezési és Szolgáltatási Rendszer bevezetéséről is. Ez alatt mit kell érteni?

FZs: Ez a német HOAI-hoz hasonló magyar rendszer, amit elsősorban a nagyobb léptékű beruházásoknál szeretnénk bevezetni. Kilencfázisú tervezési rendszer, ahol pontosan definiáltak a beruházás szereplői, ezek feladatai és a felelősségi köre az egyes fázisokban. Pontosán követhető, hol ki a felelős, ki mit csinál – nagyon-nagyon leegyszerűsítve. A minimáldíj irányába ezzel tudunk elmozdulni: a definiált szakmai tartalomhoz az ÉMTSZR minimális díjakat rendel, ami alatt már nem elvárható korszerű, esztétikus végeredményt létrehozó szellemi munka. Ez a rendszer ad erre keretet.

Nem versenykorlátozó ez? Nem lesz gond a GVH-val megint?

Vagy majd el lehet térni ettől?

FZs: Többször feltették már a szakma részéről ezt a kérdést, de úgy találtuk, annak idején sem sokon múlt,

hogy a szabályozást a GVH elfogadja. Néhány rosszul használt kifejezésen bukott el: kötelező, ajánlás, minimális, kötött stb. A mostani, megváltozott európai uniós elvárásoknak megfelelően kell ezt most újra megfogalmazni, hogy a minőségi munka elvárt díjszabáshoz köthető legyen. Az Igazságügyi Minisztériummal folyik az egyeztetés, és a Miniszterelnökség ennek rendezése mellett áll. Ez egy be nem teljesített, régi vágya a szakmának.

DM: A kamara hozta ezt most is terítékre, Lázár János miniszter úr ezt támogatja, és úgy érezzük, van bennünk akkora kurázsizs, hogy erre egy támogatható megoldást merjünk kidolgozni az előzmények áttekintése után. Néhány napja van új rezsióradíj-rendelet³ is, ez is el fog késülni.

Tehát ez az ÉMTSZR csak a díjszámításról és a szerepekről szól?

FZs: A nagyon jó nyugati példákat is látva például (tervezői, kivitelezői) szerződés mintákat is tartalmazna a rendszer, ami tisztává tesz viszonyokat, beleértve például a szerzői jogot. Ha a szerződés mintát követi valaki, akkor a bíróságnak sokkal egyszerűbb lesz az ügy megítélése. Fontos a már említett felelősségek tisztázása is. Ezekben a dokumentumokban is meg kell testesíteni az építészek megnövekedett felelősségét. Ebben a kérdésben együttműködünk a kamarákkal, hogy ezek majd minél szélesebb körben elterjedjenek.

Az építési szerződések egyes elemei most is kötelezők – lennének. Lesz-e ezek kihagyásának valamilyen szankciója? Mert a jó szerződés végső soron mindenki érdeke lenne...

DM: El akarjuk kerülni, hogy az állam magánjogi szerződésekbe avatkozzon, jogi értelemben kényes pálya lenne, ha az építés hatóság az építési szerződéseket minősítené. Itt inkább a szakmának lehetne nagyobb szerepe. Külön, komplex probléma a láncartozások köre, amit nem ebben a rendeletcsomagban kell megoldani.

A „kötelező tervezői nyilatkozattétel” is a felelősséggel függ össze. Mennyivel lenne bővebb, mint a jelenlegi, és mennyiben lenne más a tervező felelőssége az engedélyezési eljárás során?

FZs: Amennyire csak lehet, a régi, idősebb kollégák által jól ismert rendszert szeretnénk visszahozni, hogy nyilatkozattétellel tehessen eleget legtöbb kötelezettségének az építész. Régen ebbe a tűzvédelem, az energetika, a hulladék, a villámvédelem stb. beletartozott. Itt megint az az elvárás, hogy nem a szankcionáló-védekező-túlszabályozó rendszert szeretnénk fenntartani, hanem megadni a szabadságot a tervezőknek, akik utána a felelősséget viselik. Ez akkor tud működni, ha a jogok és felelősségek egyensúlyban vannak.

Nem kell tehát például megmutatni az energetikai számítást vagy a CPR elvárt jellemzőit, csak nyilatkoznia kell, hogy ezen szempontokból a terv megfelelő, ezek megvannak, de nincsenek beadvak.

1 Hon orarordnung für Architekten- und Ingenieurleistungen: német szövetségi építész és mérnöki tevékenységek díjszámba, ld.: Hermann Korbion, Jack Mantschaff, Klaus Vygen: Hon orarordnung für Architekten und Ingenieure. 8. Auflage, München 2012, Verlag C.H. Beck

2 A Gazdasági Versenyhivatal legutóbb 2008. március 10-én marasztalta el a Magyar Építész Kamara t. Ld.: www.gvh.hu; Nyilvántartási szám: Vj-201/2005.

3 pl.: Zagorács Márk: Az épületinformációs modellezés (BIM) implementációjának problémái, Fiatal Műszakiak Tudományos Ülésszaka, Kolozsvár, 2012

FZs: Így van: ha bármikor kiderül, hogy a tervező mégsem megfelelően járt el, a nyilatkozatában „füllentett”, akkor a jogosultsága forog kockán. Úgyhogy mindenki meg fogja gondolni, mihez adja a nevét.

DM: Olyan erős jogintézménnyé kell válnia a tervezői nyilatkozatnak, ami mögött szakmai tudás van, ami jogkövetkezményekkel jár, biztosítéki rendszer áll mögötte. Ehhez a kamarákkal együtt kívánunk dolgozni, az ő feladatuk lenne a szakmai munka minősítése.

Szó van a „a tervezői művezetés kötelező jellegű bevezetésének eseteiről” is a kormányhatározatban. Mikor lenne kötelező? Mifog erre ösztönözni, miben lesz ez más, mint a műszaki ellenőri munka?

FZs: A kötelező jelleg körét még pontosítanunk kell. Szándékunk van erre, és az az elv vezet bennünket, hogy az a minőség tudjon megépülni, amit az építész megtervezett. A tervezetói művezetés ezért a minőségi építés egyik garanciája: aki tervezte, az lássa és jóváhagyja, ami épült. A másik – talán kisebb jelentőségű – vetület a felelősség köre: a szolgáltatási rendszerben változott módon, jól követhető pontokon a tervezőnek jóvá kell hagynia az építést. A végén pedig azt mondaná: ez a ház az, amit megterveztem, ehhez ki is kell őt fizetni, viszont innentől él az ő felelőssége, hiszen az a ház épült meg, amit jól vagy rosszul megtervezett. Ilyen szempontból ez összefügg az Építészeti, Mérnöki Tervezési és Szolgáltatási Rendszerrel, a felelősséggel, a minőséggel, szavatossággal, tartóssággal, de még a láncartozással, ki nem fizetésekkel is. Mindez pedig az e-építési-naplóban dokumentálva is lesz.

Erről is van szó a határozatban, konkrétabban az „az egyszerűsített e-építési-naplóról”. Mit jelent az egyszerűsítés? Nem épp kiegészíteni kellene, például a tervező hozzáféréseivel „bonyolítani”?

FZs: Az egész építési folyamatot újragondoltuk, egy keretrendszerbe szerveztük, szervezzük az ÉTDR-t, e-építési-naplót, OÉNY-t, a hiányzó részeket a Lechner Tudásközpont már fejleszti, folyamatos a korszerűsítése. Rengeteg visszajelzést kapunk az építés különböző szereplőitől, ezeket folyamatosan feldolgozva megállás nélkül korszerűsítjük a rendszert. Szeretnénk, hogy a rendszer egyre felhasználóbarátabb, egy könnyebben alkalmazható – akár andriodról, okostelefonról elérhető – legyen. Tartalmában is fejlődik, így lesz egyre egyszerűbben használható.

DM: Ha belepillantunk kis épületek, családi házak kivitelezési e-építési-naplóiba, szörnyű dolgokat látunk – például ebben segítene, ha menürendszerben választhatóak lennének az egyszerűbb, gyakori bejegyzések. Az építési napló ugye arra szolgál, hogy rögzítse, hogy az építési területen mit, mikor, milyen formában végeztek el. Most ennek a naplóbeli vezetése olyan, amilyen. Azt

szeretnénk, hogy ez kevesebb gondot okozzon: este a megfáradt mester hazaérve – akár családtagjainak diktálva – könnyen megcsinálhassa a bejegyzést. Nem kívánjuk megszüntetni ott, ahová már be lett vezetve, de szeretnénk egyszerűbben használhatóvá tenni, ami mindenkinek segítséget lesz majd.

Mia „szakmafelügyeleti rendszer”, ez ugyebár nem az építésfelügyelet új elnevezése, hanem mi?

FZs: Valóban nem. Szó esett már a nyilatkozási rendszer kapcsán a tervezők megnövekedő felelősségéről. Ehhez – akár a kamarán belül – szankcionálásra is képes szakmailag kompetens egységet kell létrehozni, ami valóban kiszűri a kóklereket, ellenőrizni tudja a tartalmakat. Hiszen a tervezők felelősségére vonatkozó szabály is csak annyit ér, amennyit be lehet tartatni belőle: ha szűkebb tartalmú tervdokumentációt fogadunk el, és sok elemet tervezői nyilatkozattal elfogadunk, akkor kell egy erre hivatott szerv, ami számon tud kérni.

DM: A szakmagyakorlók részéről merült fel, hogy vannak ilyen és vannak olyan tervezők... Ha ez így van, akkor ebben a rendeletalkotás segíthet a szakma kamaráit helyzetbe hozni, hogy ezt egyértelműen, konzekvensen képviselni tudja. Törvényességi felügyeleti jogkörünkben ezt utána számon is tudjuk kérni a kamarákon. Azt gondoljuk, hogy ez javíthat az építés minőségén. Nem szeretnénk senkinek a lábára lépni, hanem jó példák kiemelésével, rossz gyakorlatok mértéktartó szankcionálásával előrelépni.

FZs: Nagyon egyszerű ennek az oka: el szeretnénk kerülni, hogy néhány kókler miatt az egész szakma szenvedjen. Azt az egy-kettőt el kell csípni, és akkor az egész rendszer maradhat laza és megengedő. Ez tudná javítani a szakma általános színvonalát.

Nyilván hasonló okok motiválták a „középénből megvalósuló épületeken és köztereken” a tervező nevének kötelező feltüntetését. Ez olyan egyszerű, hogy akár azonnal meg lehetne lépni, nem?

FZs: Két célunk van ezzel is: az egyik a művészi szintű, egyedi szellemi alkotás példaként állítása, a másik a felelősség, hogy lássa mindenki, hogy „ezt a borzalmat ki alkotta”. Ez egy régi dolog felélesztése.

DM: Az pedig már a szakmára bízható, hogy a felelős tervezőn kívül egy ilyen táblán kinek a neve legyen feltüntetve. Részleteket még ki kell dolgozni.

FZs: Sajnos ma is gyakorlat, hogy egy átadás kapcsán mindenkinek köszönetet mondanak, és mindenkit megemlítenek, csak azt nem, aki annak szellemi töltetét hozta.

Azt hiszem, ezt az építész szakmának tényleg nem kell magyarázni. Szerzői joggal kapcsolatban viszont mintha ellentétes dolog történné: a nemzeti tervvagyont illetően szerzői vagyoni jogokat akar szerezni az állam. Miről van szó?

2.3. Meg kell határozni a tervezői művezetés kötelező jellegű bevezetésének eseteit és az építőipari kivitelezés tervezői felügyeletét, illetve annak szabályait be kell építeni az építőipari kivitelezési tevékenységről szóló 191/2009. (IX. 15.) Korm. rendeletbe, illetve az egyéb érintett jogszabályokba.

2.4. Meg kell határozni az egyszerűsített e-építési-napló tartalmi és alkalmazási követelményeit, és a szabályokat be kell építeni az építőipari kivitelezési tevékenységről szóló 191/2009. (IX. 15.) Korm. rendeletbe, illetve az egyéb érintett jogszabályokba.

2.7. Az érintett szakmai szervezetek bevonásával ki kell alakítani a tervezőket és a teljes építési beruházási folyamatot és az üzemeltetést érintő szakmafelügyeleti rendszert, és ehhez kapcsolódóan ki kell dolgozni a tervező- és szakértő mérnökök, valamint építésszakma kamaráiról szóló 1996. évi LVIII. törvény és az érintett jogszabályok módosítását.

2.9. Felül kell vizsgálni az európai uniós projektekhez kapcsolódó arculati kézikönyvet, és annak megfelelően intézkedni kell a középénből megvalósuló épületeken és köztereken a felelős tervező nevének feltüntetésének lehetőségéről.

3.1. A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala elnökének bevonásával meg kell határozni a nemzeti tervvagyongba tartozó tervdokumentációk körét, amelyek tekintetében – a jogszabályok időpontjában hatályos szerzői jogi jogszabályoknak megfelelően – a szerzői vagyoni jogokat az állam gyakorolja, és ki kell jelölni a nemzeti tervvagyonnal kapcsolatos engedélyezési jogot gyakorló szervezetet.

**Dauner Márton a Tervezői termék-
kiírás konferencián, 2015**

4.3. Össze kell állítani az építőanyagokra, építéstechnológiákra, építészeti programokra és épületszerkezetekre vonatkozó szabványlistát, érvényben levő szabvány hiányában pedig ki kell dolgozni műszaki irányelveket, továbbá az építési beruházások tekintetében biztosítani kell az előkészítés és lebonyolítás minőségi megvalósításának ellenőrzését, nyomon követését az építéssel kapcsolatos szabvány vonatkozásában, az ÉMI Építészeti Minőségellenőrző Innovációs Nonprofit Kft. bevonásával.

5.1. Meg kell teremteni a végrehajtás fogantatósító hatóság számára a végrehajtási költség legalább részbeni előlegezésének lehetőségét. Létre kell hozni a végrehajtási költség előlegezését biztosító pénzügyi alapot, amelynek célja a forrás hiány miatt megakadályozott végrehajtási eljárások lefolytatásának elősegítése előlegezés útján; elő kell készíteni az alappal kapcsolatos szükséges jogszabály-módosításokat.

6.1. Javaslatot kell tenni a Lechner Tudásközpont Területi, Építészeti és Informatikai Nonprofit Kft. közreműködésével – a Nemzeti Média és Hírközlési Hatóság bevonásával – az építési ügyi közigazgatási eljárások elektronizálásához szükséges jogszabályi környezet módosítására.

DM: Nagyon komplex kérdés, főleg azt a korszakot illetően, amikor voltak még állami tervezővállalatok, és alkalmazásban, állami megbízásból tervezték a fontos épületeket. A szerzői jog tekintetében ez érdekes szituáció, de úgy gondoljuk, az állam joggal igényli az általa megrendelt, állami alkalmazottakkal munka viszonyban készített tervek szerzői jogait. Ha ez így van, akkor ezt megnyugtatóan rendezni kell szerzői jogi szempontból is, úgy, hogy a közberuházásokhoz, közfeladatokhoz megfelelő dokumentumtár álljon rendelkezésre. Maga a kérdés tehát elég komplex, három-négy kérdést érint, ezt az Igazságügyi Minisztériummal, a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalával közösen kell megoldani. Ennek nagy a politikai támogatottsága, hiszen ma is vannak olyan meglévő, állami épületeket érintő állami beruházások, ahol a korábbi kivitelezési tervdokumentáció megszerzésénél szerzői jogi kérdések felmerültek, amiket rendezni kellett.

FZs: Itt hat-hét számjegyű követelések merültek fel. Erre szeretnék jogszabályi megoldást találni.

DM: Más a megítélés, ha szellemi szabadfoglalkozás keretében keletkezett egy tervezői alkotás. Ekkor a tervezőnek kell mérlegelnie, hogyan szeretné kezelni szellemi tulajdonát, de ennek is szabályozottan kellene történnie: itt tovább kell fejleszteni a jelenlegi szabályozást. Egyértelműen tisztázva lenne, hogy a jelenlegi tervezővállalatoknál keletkező tervek szerzői joga kit illet?

DM: Igen, megvizsgáljuk, és ha szükséges, idáig is elmegyünk. Valójában a kérdés a termék állami tulajdonlása a fenti esetekben, de ennek szerzői jogi vetületeit általában is rendezni kell.

FZs: Ez szinte minden tervezőt érinteni fog, a múltat vonatkozóan a nagy tervezővállalatok egykori tervezőit, de a jövőre vonatkozóan a mostani tervező cégek munkavállalóit és tulajdonosait is. Rendezni kell a tulajdonhoz fűződő jog és a szerzői jog viszonyát is. Ez a helyére fogja tenni a tervezői munkát, mint szellemi munkát.

Szóla határozat „szabványlista” összeállításáról, és szabványok hiányában műszaki irányelvek kidolgozásáról. Hozzájut végre a szakma a szabványokhoz magyar nyelven?

FZs: Az ÉMI felhatalmazást kapott, hogy a hazai szakmai szabványozást rendbe tegye. A Miniszterelnökségen belül is szándék van arra, hogy az építési tevékenységet érintő szabványok hozzáférhetőségét, az esetleges ingyenességet felülvizsgálják. Szeretnénk a szabványosításba is belépni állami, mérnöki szerepvállalással. Eddig elsősorban a termékforgalmazók, gyártók vitték a prímet, azt szeretnénk, hogy emellett állami és az ÉMI-n keresztül, valamint a mérnök kamarát bevonva mérnöki szemlélet nyerjen teret.

Ingyenes hozzáférés is felmerült?

DM: Gyors és magyar nyelvű hozzáférést szeretnénk a

szabványokhoz, és olyan új technológiákra is alkotni szabványokat, ahol a szereplőknek eddig nem volt ereje ezt létrehozni. Ez versenyügyi kérdés is. Azt is megvizsgáljuk, hogy tud-e az állam abban segíteni, hogy ha egy gyártó egy épületszerkezeti elemet kisebb sorozatban gyárt, és nem olyan tőkeerős nemzetközi cég, hogy szabványosítani tudna, tudunk-e ebben segíteni, honosítással, akár új szabvánnyal.

Érdekes kérdés a „végrehajtás lehetőségének biztosítása” a határozatban. Eddig a szabálytalan építések kis töredékét bontatták. Ebben szeretnék előre lépni?

DM: Az a tapasztalat ezen a területen, hogy sokszor a hatósági kötelezést azért nem hajtják végre, mert nincs a helyi önkormányzatnak a bontásra pénze. Egy alapszerű rendszert kívánunk megvalósítani az állam részéről: ha ismert, kinek a terhére kell a bontást megvalósítani, akkor ehhez lesz forrás, és utána persze a befizetési kötelezettségből visszafolyik a kötelezettől az összeg. Úgy gondoljuk, ha eddig el tudunk jutni, ennek nagyon komoly regulázó hatása lenne. Eddig el kell jutni, az első esetek híre futótűzként fog elterjedni.

A pénzügyi feltétel csak az egyik akadály, gond lehet: kivel bontassanak, és a felelősséget ki viseli? Külön végrehajtó szerv, Baupolizei jönne létre?

DM: Ezt is végig fogjuk gondolni, még mérlegelni kell, meddig kell a szabályozással elmenni, a végrehajtói kamaránál is láttunk visszasságokat. Az biztos, hogy itt társadalmi részről nagyok az elvárások, sokak igazságérzetét sérti a mostani gyakorlat.

Az „építészeti közigazgatási eljárások elektronizálása” kapcsán például a változásvázrajzokat elég lesz egyszer feltölteni, lesz ebben előrelépés?

FZs: Teljesen integrálni akarjuk. Az e-építési keretrendszer kapcsán egyértelmű cél, hogy a különböző térképrétegek átláthatóak és kormányablakból elérhetőek legyenek, valamint az e-építési portálon térinformatikai felületen, rétegenként is közhiteles adatokat lehessen elérni. Földhivatali térképek, övezetek, előírások, szabályozások. Ezek közül van, ami már működik, bár a földhivatal teljesen más minisztérium alá tartozik (FM). A többi kapcsán is már a szakmai egyeztetés indult, hogy 21. századi, vektoros, mérhető, használható adatkezelés legyen, de hiteles is maradjon. Ez a fejlesztés a Lechner Tudásközpontban működik, ahol az ÉTDR-é, az e-naplóé is. Azt szeretnénk itt, hogy ez az építés teljes folyamatát le tudja fedni. Így az e-napló lezárásakor automatikusan például az ingatlan-nyilvántartásba átkerülne a létrejött épület változási vázrajza.

DM: Az e-építés az e-közigazgatás korszerűsítés része, aminek a fő felelőse a Belügyminisztérium. Ennek alapelve, hogy a közigazgatáson belül létrejövő adatok e körön belül könnyen hozzáférhetőek, beszerezhetőek legyenek.

nek. Ehhez olyan adatsomagok kellenek, amelyek nagyon célzottan, profin felhasználhatók a többi szereplő számára is – gondoljunk a mi területünkön akár egy ingatlanfejlesztésre: minden, állam által előállított információt egy pontról el lehessen érni. Ennek része az építés fejlesztése. Ehhez uniós források is lesznek, ez egy óriási fejlesztés.

Ezt nevezik a határozatban „3D Magyarország-nak”?

FZs: Igen, ennek a vívmánynak a következő lehetősége egy innovatív felület, ami széles körben használható, akár döntéshozók, befektetők, építetők, tervezők, hatóság, kivitelező, üzemeltető által is. A „3D” a BIM⁴ szabványokra is utal, több rétegben, vektorosan rendelkezésre álló térinformatikai adatokat jelent. Ezek szűrhetők, egymásra teríthetők, helyrajzi szám alapján hozzáférhetők térben is. Nemcsak felülnézeti rajzokat jelent tehát, hanem kubusokat is, téridomokat, tehát a településkép, utcakép, a tömbökre vonatkozó szabály mind-mind megjelenhet. Mindez pedig teljesen kompatibilis a CAD rendszerekkel: a tervező három dimenzióban tervez, utána ezt nem kell lebutítani a hatóság számára 2D-be, hanem a háromdimenziós gondolkodás a szabályozásban is megjelenik.

Nem vet ez fel biztonsági kérdéseket? A terroristák letölthetik majd a Magyar Nemzeti Bank 3D modelljét?

FZs: Nem fogják elérni. Először is a védett épületek és övezetek, nemzetbiztonságilag védendő épületek nem tartoznak ide, nem lesznek hozzáférhetőek. De más esetben sem lesz az alaprajz hozzáférhető mindenki számára. A kubus, a téridom az igen, mert ez a közösségi érdekeket befolyásolja, nem is tud rejtett maradni, de az alaprajzi elrendezés maradhat az üzemeltető titka, családi házaknál sem kell ezt közzétenni.

DM: Nyilván az alapjogokkal való összefüggéseket itt is majd vizsgálni kell, de ha nincs akadálya, akkor hozzáférhetővé kell tenni az adatokat. Megfordítva is igaz: vannak olyan különleges felhatalmazással bíró szervek, akiknek mindent kell látni, például adott esetben a katasztrófavédelemnek.

Külön pont foglalkozik a határozatban a külterületen történő építés lehetőségének rendezésével. Ismét szankcionálható lesz a zártkerti lakófunkció?

FZs: Teljesen tiszta vizet öntünk a pohárba. A kulcsszó a Nemzeti Településpolitikai. Hamarosan átadásra kerül a Nemzeti Építéspolitikai. Ennek apropóján készül egy Nemzeti Településpolitikai is, mely évtizedes be-
rögzült, torzult területhasználatokat tenne helyre. A külterületi beépítésekkel is foglalkozni fog, hogy milyen eszközökkel, milyen övezetekben és kik vették ezt igénybe, és hogy hova jutott ez az ügy az évtizedek során. A településpolitikában széles körű párbeszédet indítottunk már el a településekkel. Valamennyi polgármestert meg-

kerestük levélben, hogy az ő területükön – akár külterületen, akár belterületen – megjelenő beépítéseket szívesen látják vagy nem, ösztönzik vagy tiltják, belterületbe akarják vonni vagy sem. Ez az egyik alapelv: megkérdezzük őket, hogy ők hogyan szeretnék a saját, érintett területeikhez viszonyulni. A másik alapelv, hogy a kiemelt területek: a világörökségi területek, a tájképileg védendő, természetvédelmileg kiemelt területek országos szinten védendők, itt nem a helyi tulajdonosok, önkormányzatok fognak dönteni. A Nemzeti Településpolitikai ad majd konkrét választ erre a heterogén, az egész országon fellelhető problémára.

Lehetne itt egy fajta „rendeltetési amnesztiát” hirdetni a zártkertekben lakók számára, és egy huszárvágással megoldani a kérdést?

DM: Megpróbálta a földművelésügy, de nem sikerült. Építésigazgatásilag egy kicsit előre kell gondolkodni a zártkertek kérdéséről. Vannak szabályosan létrehozott beépítések, és vannak szabálytalanok. Rendszerszemléletben kell ezt közelíteni, a tanyakérdést is bevonva, mert a települési önkormányzatnak is van véleménye a zártkerti kategória megszüntetéséről. Ha nincs is ellenére a lakhatás, meg kell vizsgálni, hogy az adott épület lakóépületként engedélyezhető lenne-e. Az esetek többségében eleve semmilyen engedély kiadására nem került sor, és többségében lakóépületnek nem is alkalmasak a felépítmények. Ezek lakóépületté nyilvánítása nem lenne kívánatos. De rendszerszemléletben közelítve lehet megoldást találni, hogy az épület megfelelővé tehető-e lakás céljára, használatbavételi engedélyt lehet-e adni rá, vagy bontást kell elrendelni, nyilván megfelelő türelmi idővel, és a település adott területre vonatkozó elképzeléseivel összhangban.

FZs: Ennek első lépése lenne a beépítés-kataszter, ami rögzítené a jelenlegi állapotot, fel lehetne mérni, mennyire szerteágazó ez a probléma. Nyilván a mai technológiával ez nem megoldhatatlan.

Az „építészeti tervek minőség alapú kiválasztási rendszere” alatt tervpályázati rendszer értendő?

FZs: Igen, egész egyszerűen erről van szó, nem tudjuk sajnos az EU-rendeletek miatt kötelezővé tenni, de az új közbeszerzési törvényben igyekeztünk érvényesíteni, hogy ahol csak lehet, ott propagáljuk, ösztönözzük, preferáljuk, népszerűsítjük. Ennyit lehet tenni.

A járásközpontokban „rendszeresen ülésező tervtanácsokat” irányoz elő a határozat. Várható, hogy ezek jobban fognak működni, mint a jelenlegiek?

FZs: A lehetőség, szabadság, felelősség, szankció egyensúlya nemcsak a tervezők esetében állna fent, hanem a főépítészeknél is. A Főépítési Kollégiummal nagyon sokat egyeztetünk, elsődleges kérésünk az volt, hogy a köklereket a szervezeten belül szankcionálják,

6.3. Létre kell hozni az e-építési keretrendszer kiszolgáló, az építésügyi adatgyűjtést és megjelenítést támogató 3D Magyarországi rendszert, a Lechner Tudásközpont Területi, Építészeti és Informatikai Nonprofit Kft. közreműködésével és a Földmérési és Távérzékelési Intézet bevonásával.

8. Külterületen történő építési lehetőségek rendezése

8.1. A külterületen történő építkezéseknek a Nemzeti Településpolitikával összhangban lévő, a mezőgazdasági termelést támogató, a települések fejlődését előremozdító, a hagyományos építészeti értékek és hagyományos tájhasználat megőrzését lehetővé tevő és a külterületi építkezések rendezetlen viszonyait komplex módon kezelő támogatása és szabályozása érdekében

a) el kell készíteni a településfejlesztési és településrendezési szempontú átfogó Országos Külterületi Beépítés-kataszter,

b) biztosítani kell a 2016. évi központi költségvetés terhére 500 millió forint forrást az a) alpontról szerinti Országos Külterületi Beépítés-kataszter elkészítésére.

11. Az építészeti tervek minőség alapú kiválasztási rendszere

11.1. Meg kell vizsgálni a korszerűsítés érdekében az építészeti minőség, a legmagyobb hozzáadott érték, a fenntarthatóság és gazdaságosság elveit előtérbe helyezve az építészeti tervek minőség alapú kiválasztási rendszerének jogszabályi környezetét.

3 Az építésjog.hu oldalon a 2015. évi minimum építési rendszerről tájékoztatót itt olvashat: <https://epitesijog.hu/1809-a-2015-evi-minimalis-epitipari-rezsioradij-2490-forint>

12. Főépítész és tervtanács

12.1. Az épített környezet minőségének országos biztosítása érdekében

- a) létre kell hozni az 59 építésgazgatási szervezettel rendelkező járásközpontban az állami főépítési hálózatot és az általuk működtetett, rendszeresen ülésező tervtanácsot,
- b) a kiemelt jelentőségű területeken önálló főépítési státusz kell biztosítani,
- c) a – járási, megyei, kiemelt és országos szintű – állami főépítések rendszeresen ülésező tervtanácsot működtetnek.

13. Állami középület-állomány kataszterének létrehozása

13.1. Az állami középület-kataszter létrehozása, fenntartható működtetése, valamint megbízható és naprakész adatokkal való folyamatos feltöltése érdekében – lehetőség szerint Európai Unió finanszírozási keretek között – meg kell teremteni

- a) a Lechner Tudásközpont Területi, Építészeti és Informatikai Nonprofit Kft. által fejlesztendő térinformatikai rendszer működését és adatokkal való feltöltését támogató jogszabályi hátteret,
- b) a 2D alapú tervadatbázis rögzítését,
- c) a Nemzeti BIM (Building Information Modelling) szabvány létrehozását.

14.2. Az épített és természeti környezetünk minősége és az általános építészeti kultúra népszerűsítése érdekében pályázati jelleggel elérhető civil támogatási alapot kell létrehozni önálló költségvetési soron.

szűrjük ki, mert ugyan most is tíz főépítészből kilenc kiválóan, szakmailag megfelelően végzi a feladatát, de az az egy tönkreteszi az összes többi renoméját. Ezek miatt olyan rossz a főépítések, és talán még rosszabb a tervtanácsok megítélése – például a döntéshozók részéről. Sajnos nem a kiválóan működő tervtanácsoknak megy híre, melyek például településeket emeltek ki a sivárságból és hoztak fel rendkívül magas nivóra, hanem annak a néhánynak, ahol visszaélések vannak, lelassítják, megakasztják a beruházásokat. A főépítések mellett működik a tervtanács, tehát e kettő összefügg. Mindkét területen szeretnénk, ha a minőség nyerne teret. Viszont elvárásunk a szakma felé, hogy a visszaéléseket elkövetőket szankcionálják, hogy ezek ne lehetetlenítsék el a rendszer működését, ne kelljen a szigorítás, túlszabályozás felé visszafordulni.

A főépítési, tervtanácsai döntések ellen fellebbezésnek lesz helye?

FZs: Természetesen, ott a másodfok, a megyei állami főépítész.

A főépítések mellett főmérnökökről is szó esik, ők kik lesznek, ez valami teljesen újszerep kör?

FZs: Nagyvárosok nemigen tudnak mérnöki koncepció nélkül működni, lehet itt gondolni a szerkezeti tervekre, a városüzemeltetésre – nemcsak városképileg van szükség kontrollra, hanem mérnöki szemszögből is. Ahogy egy épületnél szükség van a szakágakra, városi szinten is szükség van az infrastruktúra, közlekedés, üzemeltetés koordinációjára.

De most ilyen státusz nincsen, ha jól tudom.

DM: A mérnökkamara meggyőződése, hogy a települések számára egy ilyen tudás nagyon gyorsan megistérül, az összehangolt beruházásokon, pályázatok, döntések előkészítése révén. Egyelőre ennek létjogosultságát vizsgáljuk, ha úgy találjuk, hogy az önkormányzatok számára ez megtérülő befektetés, akkor ennek a forrását is megtaláljuk. Talán az államnak is van érdeke a minőség biztosítása oldalán, tehát ösztönzés elképzelhető, de alapvetően az önkormányzatok ügye ez, az összehangolt városüzemeltetés kérdése.

Az állami középület-kataszter kapcsán bekerült a „Nemzeti BIM (Building Information Modelling) szabvány létrehozása” is a határozatba. Szükség van erre, mikor uniós szabvány készül? Nem egy szakmai irányelv szükséges csak?

FZs: Amire itt utal a határozat, az a hazai, már említett térinformatikai rendszerek használhatóságára vonatkozik. Ehhez sztemderizált, egymással beszélő rendszerekre van szükség. Kézenfekvő, hogy ha ilyen sztemderd létrejött, az legyen összehangolva az európai szabvánnyal. A nemzeti szabvány lehet az uniós szabvány adaptálása, nemzeti alkalmazáshoz igazítása, ebbe az irányba megyünk, mindenkinek érdeke az átjárhatóság, a kom-

patibilitás. A politika irányába is ezt, a 3D rendszerekben való gondolkodást képviseljük, hiszen ez annyi többletinformációt tartalmaz, ami a jövőben nem mellőzhető.

Ha már szabványokról esik szó, a CPR-rel kapcsolatban a tervezőknek ugyebár feladata az elvárt termékjellemzők megadása. Ehhez segítségre, ajánlásokra lenne szükség. Érvényben marad ez a szabályozás, és lesz ehhez segítség?

FZs: Ismerjük a problémát, érvényes marad a szabályozás, talán az ÉMI bevonásával későbbi időpontban elképzelhető, hogy lesz előrelépés.

Szó esik állami középület-kataszterről, ez alatt mit értsünk?

FZs: Az informatikai rendszert a Lechner Tudásközpont kezeli, és ez a kataszter is egy adatállományt jelent majd az állami épületekre vonatkozóan, ahol a most sokféleképpen – hol digitálisan, hol 2D-ben, hol papíron – rendelkezésre álló tervekből egységes nyilvántartás lesz. Ez a hasznosíthatóságot, felújításokat, üzemeltetést, pályázati döntéselőkészítést segíti majd. Új szemléletet szeretnénk érvényesíteni, ebben az MNV Zrt. is partner. Ehhez fel kell dolgozni már BIM-kompatibilisen, energetikával, térhassználattal együtt a 2D-s terveket.

Ez hatalmas munkának hangzik, a Lechner Tudásközpont egyedül elfogja tudni ezt végezni?

FZs: Szeretnénk, ha az építésztársadalomnak is jutnának megbízások az épületfelmérések tekintetében. Most a rendszert alakítjuk ki, hogy legyen hova feltölteni – például felújítások, új építések kapcsán – az adatállományokat.

Végül szót a határozat az építészeti politika és az „általános építészeti kultúra” népszerűsítéséről. Itt is áttörés remélhető?

FZs: Célunk, hogy a civil csatornákat is bevonjuk, minél teljesebb körben. Oktatási intézményektől az elektronikus és írott sajtón keresztül a civil szervezetekig bezárólag szeretnénk minden elérhető módon az építészeti, környezetkultúra szempontú szemléletet és az ilyen irányú kezdeményezéseket támogatni. Nem karitatív céllal, hanem annak a szemléletnek a formálása érdekében, amit az elején is említettem: nem túlszabályozni és szankcionálni szeretnénk, hanem lehetőséget adni és ösztönözni, ami akkor fog működni, ha a megrendelő igény szintje, képzettségi szintje, építési kultúrája és ehhez való affinitása, ízlésvilága elég jó, ha már jó kérdéseket tesz fel, és magát az építést igényes feladatként látja, és a környezetére is ad. Az épített környezet kultúrája iránti fogékonyság apró lépésekkel javíthatja az életminőséget, és ha javul az életminőség, az ismét visszahat a környezetre.

Csanády Pál

HAUSZMANN TERVEI ÉS A NEMZETI HAUSZMANN TERV

Kiállítás a Budavári Palota eredeti terveiből a Várkert Bazárban

A kormány 2014 júliusában döntött a Budai Vár megújítását célzó Nemzeti Hauszmann Terv előkészítéséhez szükséges intézkedésekről. A Tervnek köszönhetően a 2014-2024 közötti tíz éves időszakban több lépcsőben újul meg a Várnegyed és azon belül a Budavári Palota épületegyüttese. Ennek részeként épül újjá a Hauszmann Alajos által tervezett Lovarda, a Főőrségi épület és a Stöckl lépcső. Az egykori királyi enteriőrök közül elsőként a román kort idéző Szent István terem újul meg a Budapesti Történeti Múzeum főbejárata fölött.

A dr. Rostás Péter művészettörténész, a Budapesti Történeti Múzeum főigazgató-helyettese és e sorok írója által kurátorként jegyzett kiállítás – méretét tekintve is – legmonumentálisabb darabja a Szent István terem neoromán stílusú kandallójának 1:1-es léptékű terve, amelyet annak idején a pécsi Zsolnay gyár valósított meg. Szintén a Zsolnay gyárban készült az a Roskovics Ignác festőművész terve alapján Nikelszky Géza, a gyár művésze által 1899-ben pirogránit kerámialapra alkalmazott portré, amely a Szent István terem falait egykor díszítő Árpád-házi királyok és szentek képeinek sorában IV. Béla ábrázolja. Az akkori iparművészek igényességéről sokat mond el a tény, hogy a kiállított műtárgy csupán a gyártás során született, az égetés hatását vizsgáló próbadarab. A palota étkészleteinek magas iparművészeti színvonaláról tanúskodnak a kiállításon bemutatott ötvös-, porcelán- és üvegművészeti tárgyak is.

A királyi palota és a várkert 1850-es években született átépítési terveit a kiállítás csak néhány tervlappal, helyszínrajzzal mutatja be, és a Nemzeti Hauszmann Tervben jelenleg érintett területre, így a Csikós udvar egykori épületeire, a Lovardára, a Főőrségi épületre és a Stöckl lépcsőre koncentrálnak.

A régebbi korok épületeiről többnyire csupán néhány kisebb tervrajz maradt az utókorra. Az építész a kiviteli tervek jelentős részét életnagyságban rajzolta meg hatalmas papírlapokra, amelyek az építkezések befejezése után fölöslegessé váltak, ezért legtöbbször megsemmisítették. A válogatás alapját képező anyag szinte páratlan, mert nemcsak a kisebb méretű engedélyezési, hanem a

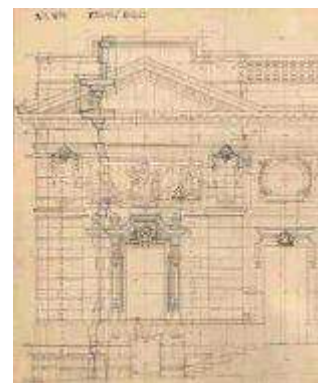
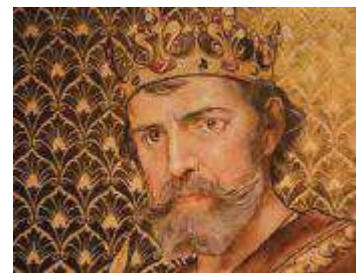

gyakran fél szoba méretű kiviteli tervekben is számos lapot tartalmaz. Így az újjáépítés jövőbeli tervezőinek egy-egy részlet megrajzolásakor nem változó minőségű korabeli fotókat kell böngészniük, hanem magát az eredeti részlettervet vehetik alapul.

A nagyközönség először láthatja eredetiben a Hauszmann által vezetett tervezőcsapat (többek között Györgyi Géza, Habicht Károly, Hoepfner Guido, Hüttl Dezső, Zuschmann János és társaik) munkáját. A több mint száz éves építészeti rajzok a körülményekhez képest jó állapotban maradtak fenn a Forster Központ Tervtárában és a Magyar Építészeti Múzeum gyűjteményében. A Hauszmann Terv részeként megtisztított, restaurált és digitalizált rajzok a tervezési folyamat fázisait is bemutatják. Együtt sorakoznak a ceruzavázlatok, az engedélyezési szintű tervek, a költségvetési számításokhoz és a kivitelezéshez készített részlettervek.

A kormányhatározat értelmében a Nemzeti Hauszmann Terv átfogó koncepcióját társadalmi és szakmai egyeztetés révén kell megalkotni. A Nemzeti Hauszmann Terv társadalmi testülete felhívással fordul az ország lakosságához, hogy segítsen megtalálni mindenfajta olyan épülettartozékot és berendezési tárgyat, amely egykor a királyi palotához tartozott. A kiállítás ehhez is hozzá kíván járulni figyelemfelkeltő rendezvényként.

Ritoók Pál

Kurátorok: Ritoók Pál
és Rostás Péter

Grafikai tervezés:
Jankó Melinda

Installáció: Várgondnokság
Közhasznú Nonprofit Kft.
Készült a Miniszterelnökség, a
Forster Gyula Nemzeti Örökség-
védelmi és Vagyongazdálkodási
Központ és a Várgondnokság
Közhasznú Nonprofit Kft. támoga-
tásával.

Az arányosságról

Cságoty Ferenc: *Három könyv az építészetről – A szépség. A hasznosság. A tartósság.* Akadémiai Kiadó, Budapest 2013–2014.

1

Háromkötetes mű. Egy fehér, egy szürke, egy fekete. Egy éve veszem alkalomadtán kezembe e három könyvet. Recenzióíróra nézve nem épp dicsérő intervallum. Néha olvasom, néha sorban, néha összeviszsa, majd hosszabb időre félrerakom, az idő megy, mégsem távolodom tőle. A feladat tekintetében arányos – úgy érzem, mégis – az egy év. Időben megérttem rá, végül is.

Vitruvius De Architectura-ja és Leon Battista Alberti tíz könyve, Filarete traktátusai, Francesco di Giorgio Martini kézikönyve, majd Sebastiano Serlio hét, Andrea Palladio négy könyve, egészen Gottfried Semper négy elem munkája jut eszünkbe Cságoty Ferenc három könyve kapcsán. És Plátón, Szókratész, Arisztotelész, Plotinos, Aquinói Szent Tamás

írásainak szellemisége; Laugier, Piranesi, Étienne Boullé vizionárius szeretete az építészet iránt; Kant, Hegel, Spengler, Heidegger, Gadamer, Böhrringer filozófiai tételei az ember-

tér-művészet összességéről. A sort Sigfried Giedion, Erwin Panofsky, Nikolaus Pevsner, Ernst Gombrich komplexebb művészettörténeti tanulmányai egészítik ki.

Miért is e névsor? Műfaji és módszertani vonatkozások értékelése szempontjából. Mert Cságoty Ferenc három könyve – akarva, bár szerintem végülis akaratlanul – előzményekhez köthető, ami ma vállalat. Több ezer év építészetéről, annak kulturális és társadalmi beágyazottságáról szól, mégis személyes utazás valójában. Egy nagy konstelláció – mondhatnánk: korral jár. Összefoglaló élet-mű-írás, az építészetről vallott személyes hitről.

A műfajt illetően a fent felsoroltakon túl Umberto Eco munkáinak említése szükségeszerű, az egy gondolatmeneten példák sorával

végigvezetett esszé-stílus korpusz jellege miatt. Miközben Cságoty a vitruviusi hármas „firmitas-utilitas-venustas” sorrendjének felcserélésével ad címet és vezető gondolatot könyveinek, azok mégis önmagukba érnek vissza. Ezt sugallja a könyv címlapjának grafikája is, ahogy az önmagában visszatérő vonal háromszor körbejárva a közel négyzetes formájú élvágott széleket, a szépség-hasznosság-tartósság szavait vonja középre méretbeli kiemelésre. Az alkalmazott fehér-szürke-fekete alapszín egymásba térése csak erősíti e gondolatot. Amit a gerinctől tovább futó metsző vörös vonalsáv köt ki a hátsó borítóra, hogy sorozathoz méltóan mindhárom könyv képileg és rövid tartalmilag említésre kerüljön az ajánlásban. Összefüggéseiben – mert nem szabadulhatunk meg a gondolattól, hogy itt minden egyről szól. A három könyv valójában egy korpusz.

Mircea Eliade vallástörténészről kaphatunk talán olyan átfogó képet – a kultúrába ágyazott hit felől megközelítve a vallásról – amilyen egység és egyensúly, – vagy nyugodtan legyünk emocionálisak – beleérző szeretet sugárzik Cságoty Ferencnek a világ építészet(történet)ét bemutató három könyvében. Mircea, a román származású filozófus híres vallástörténeti munkája, a Szent és profán hasonlatosan tudományos alapokról íródott, de nyelvezetéből adódóan közérthető munka, a hit olvasmányos világtörténete. A közös nevező mérhető: mindkét szerző egyrangú szeretettel fordul az európai kultúra gyökereihez és a kevésbé megélt hagyományokhoz. Az ázsiai, amerikai, afrikai vagy ausztrál kultúrák széles ismeretanyagon alapuló bemutatásai nem felülíróak, nem az európai kultúrszem-

2

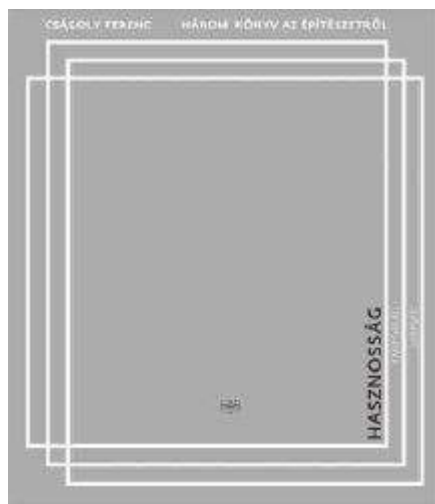
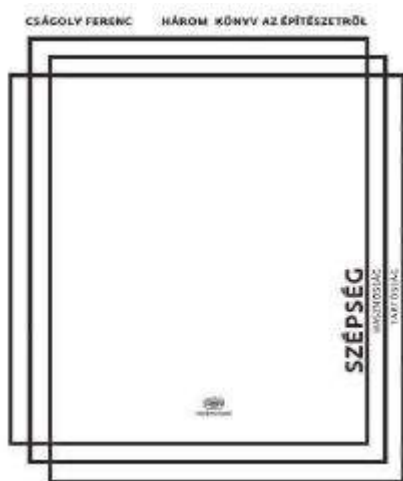

3

lélet által felülről közelítők, hanem önmagukból kifejtettek – a saját értékeket megértő és kialakulásukat önmaguk fejlődésrendjében feltáró, alapvetően átéléssel dolgozó szemlélettel ír Cságoly is. Kitartó kutatószellem, kritikai attitűd és nagyfokú absztrakciós készség kell az őszinte nyitottság mellett egy ilyen szintetizáló értékeléshez.

magát. Mi lehet az alapja egy ekkora tudatossággal készülő esszé-sornak? Elejétől-végéig együttöhlében megírt könyv-triptychon-e, vagy esszégyűjteményként értékelhetjük e három könyvet? Úgy érzem, utóbbi. Tudományos hivatkozásokban nem beleragadó, gondolatokat a szövegtörzs szintjén hierarchikusan tagoló, elejétől-végéig olvasmányos esszé-ként. E személyes antológia műfaj nem újkeletű – mégis korunkra jellemző. A nagy építészettörténeti-építészetelméleti előzményektől itt válik el a munka: mai divatos fogalommal élve inkább gondolatfelhő, egy nagy „mind-map” tárul fel előttünk. Értékelhetnénk módszertannak is azt, ahogy a szerző a témák alapfonalát lefektetve, a kategóriákat egymásba gondosan fűzve jut el – szépség-hasznosság-tartósság gondolati hullámain példákat felsorakoztatva – egy ciklikus egységhez. De miközben csak sejtjük magunkban az átfogó kép ok-okozatai összefüggéseit, addig az építészet számára is egyik legfontosabb médium, az idő vonatkozásaitól el nem tekintve érezzük a heroikus, vagy pontosabban helyesebben vállalt aszketikus tudatosságot a példák válogatásában. Még ez utóbbi szó sem

kép, ahol a jók között egyenlőség létezik – és a többi nem fontos. A szerző szándéka nem a vadhajtások kritikája – bár ezt néha megteszi, helyére rakja az arányosság elvétől elhajló szálakat, mégsem veszteget rájuk sok időt. Hiszen egy ilyen átfogó értékszemlélet gazdag világában az idő igen fontos tényező: miközben közel 500 alkotás bemutatásán keresztül Földünk ember által épített világának értékeit tárja elénk, tudatában van, hogy e munkának befejezhetetlen. Így érthető az a gondos citáció, amely összeköt távol-keleti vernakuláris emlékeket európai kultúrkörből vett kortárs alkotásokkal vagy épp közép-amerikai kultikus létesítményekkel. Sem idő sem energia nem teheti áttekinthetővé e nagy munkát – és itt az alkotást nem emberi cselekedetként értékeljük. Bár a munka véghezvivője mégis az ember. Cságoly tehát nem veszteget időt, gondolatmenetét a legpontosabban illesztett példákon keresztül tárja elénk – és ennek végességét is tudatosan szem előtt tartva teremt teljes egyensúlyt az első könyv vitruviusi (többször is visszatérő) téma felvetésétől a harmadik könyv személyes lezárásáig. Mely ötszáz oldal után is továbbutazásra invitál –

A könyv olvasóiként egy nagy mátrix részei vagyunk. A szerző a felállított terminológiákhoz intuitíven válogat példákat – asszociációs gondolatort tár elénk, ahol egy épület több fogalom mentén is említésre kerülhetne. Mégis azt a következetes önmérsékletet és aszketikusnak felfogható önkorlátozást tapasztaljuk, ami nagy kedvencek újra és újra értékelésétől, a – sokszor nagy szerzőket is magával ragadó – elfogultságtól távol tartja

helyesen leíró, hiszen nem öncélúsággal igazoló válogatásról van szó, hanem építészeti-képzőművészeti alkotások vagy épp irodalmi idézetek finoman elhelyezett, metaforikus fogalom-magarázatairól.

Egy – a szerzőt ismerve – pontosan definiálható értékrend tárul fel végül, ahol a jó és nem jó építészet között egyértelmű határvonal húzódik. Cságoly határozottan állást foglal, építészeti értékítélete egy komplex világ-

az építészet egész gyönyörűsége világának megismerésére.

Az utazás e könyvek által kínált eleje Pietyerszer a magyarországi Órségben, (műfaji keretek közötti időleges) vége a németországi Mechernich település határában álló Bruder Klaus kápolnában van. Az anoním építészet és Peter Zumthor remekműve között számos tájat, műfaji területet és alkotást járunk be élményszerű bemutatások által. Hogy miként

kapcsolódnak össze az ausztrál őslakosok álomidő képei a tradicionális japán teaház kertjével és Rubljov Szentháromságával? Vagy Giorgio de Chirico, Schaár Erzsébet és Peter Zumthor? Talán könnyedén mozgunk mi is,

4

5

amikor az európai kultúrkörből a spanyol Oviedo Naranco templomát, az olasz Vicenza Villa Rotondáját és a francia Poissy Villa Savoye épületét egy lapra téve keressük és értjük meg az összefüggéseket. De miként jön össze Newgrange Kr.e. 3100 körüli tumulusza, Chichen Itza XI. századi Tollaskígyó piramisa és Toledo katedrálisának El Transparente barokk kori oltára? Ha utóbbinál Velemér középkori templomát is említjük, talán megint tisztul a kép. A szerző hatalmas ismeretanyagból válogat és megalapozott magabiztossággal illeszt egymáshoz mozaikokat, mely konstellációk a felvetett téma jól érthető magyarázatát adják változatos kultúrkörből citálva. Szinte minden összeáll, eggyé válik, egyről szól: az építészetről. Miközben ismerhető a szerző rajongó szeretete az építészet

íránt, a szöveg mindig kellően távolságtartó és felesleges pátoosz nélküli, egyenletes és nyugodt az értékelések sorozatában. „Klasszikus” építészeti osztályozást csak a második könyv Rendeltetések, épülettípusok fejezete ad – amely nem a mindent lefedő osztályozás, hanem a műre jellemző egyedi kiemelés és teljes beágyazás szándékával jön létre. A világképet illetően még egy megjegyzés ide kívánczik: a szerző tudatos távolságot tart a ma divatos misztifikáció, sejtetés, áltudományosság talmi varázsától – leírásai lényegretörőek és a címszóhoz kötődően célzatosak, az elemzések racionálisak és következetesek. Csakis az alkotói nagyság, a művészi invenció előtt hajol meg – ekként igazi humanista fel fogás jellemzi a szöveget, ami ugyanakkor nem nélkülözi a hit forrását sem.

A könyvek tagoltsága arányosan rendezett. A szépség kapcsán lépték, arány és ritmus fogalmairól alkot érthető képet az olvasó számára a szerző, majd a forma, a kompozíció és a fények (tudatos vagy intuitív) tervezőművészi használatába avat be. A hasznosság címszó alatt a tér funkcionális értékelését kapjuk a tértípusok, az alakítás és a kompozíciót érintő térrendszerek mentén – logikusan eljutva az imént felhozott „klasszikus” tipológiához, amelyet az építészet műfaji világába történő beavatásként élhet meg a nem szakmai olvasóközönség. A tartósság fogalma mentén az (anyag)többlet, a harmónia és szerkezet kerül középpontba, a racionalitást szellemi síkon meghaladó példákat ad segítőül a szerző. E harmadik, fekete borítójú kötet végén a vitruviusi hármas összetettségeit, mindig újra és újra feltárandó kapcsolatrendszerét hangsúlyozza a szerző, mégis bátran engedi el az elemzéseken és személyes értékeléseken végigvezetett „értő” olvasót – egy személyes továbbutazásra.

Miként Fra Angelico jut el Angyali üdvözlés festményeinek sorozatán közel 10 év alatt a leglényegibb ábrázolásához, – vagy talán helyesebben érzékeltetéséhez, – úgy jut el Cságoly három könyve is egyre absztraktabb értékeléséhez. Amíg a (forma)szépség fogalma általános érvényű és talán jobban (köz)érthető, addig a funkció és szerkezet már a mérnöki tudományok kategóriába veteti az olvasót. Mégis egyensúly létezik e vitruviusi hármasban (bármely sorrendben és

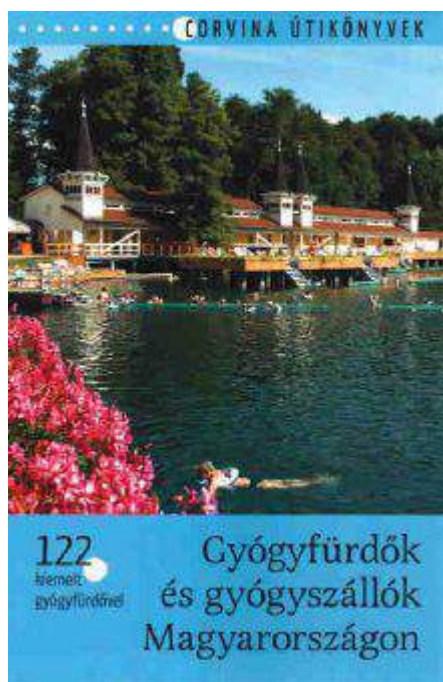
irányban) és a három könyv olvasmányossága és közérthetőségre törekvése nagy erény.

Sokáig tartogattam, talán mert a recenzióíró elfogultságát előtérbe helyező párhuzamnak tűnhetne Szentkirályi Zoltán alakját megidézni Cságoly Ferenc három könyve kapcsán. De nem lenne teljes a kezdő sorokban elindított névsor, ha éppen a 20. századi hazai építészettörténet-írás legmeghatározóbb személyiségét nem említenénk. Szentkirályi ismertsége és elismertsége, egyetemi katedrától kezdve mesteriskolán át a szélesebb építész-szakmai közegekben itt párhuzamba hozható – a két személyiség össze nem vetetőségét is elismerve. Szentkirályi kétkötetes Az építészet világtörténete című munkája kronologikus mű, de építészetelméleti munkásságával egyetemben az első sorok traktátus-íróhoz hasonlatos átfogó szándékkal íródott. Mégis mi köze Szentkirályi két és Cságoly háromkötetes művének egymáshoz? Az a nyugodt és jól tagolt tiszta gondolatiság, amivel íródott. Szentkirályi Detsch Mihállyal írt „rövid története” középiskolások által is forgatott könyvpár – Cságoly könyveinek bonyolult szakszavakat kerülő leírásmódja és élményszerű beszámolója a házakról ugyanazt a közönséget (is) célozzák. A művészet alkotófolymataiba bepillantani kívánó, az emberi tehetség és tenniakaras eredményeit felismerő és a kultúrák nagyságát elismerő értő közönségnek. Hogy közelebb kerüljünk és még inkább magunkénak érezzük saját kultúránk, mely egy összetett egész része. Egy egésznek, melynek minden elemi része arányosan lényegi.

Vukoszávljev Zorán

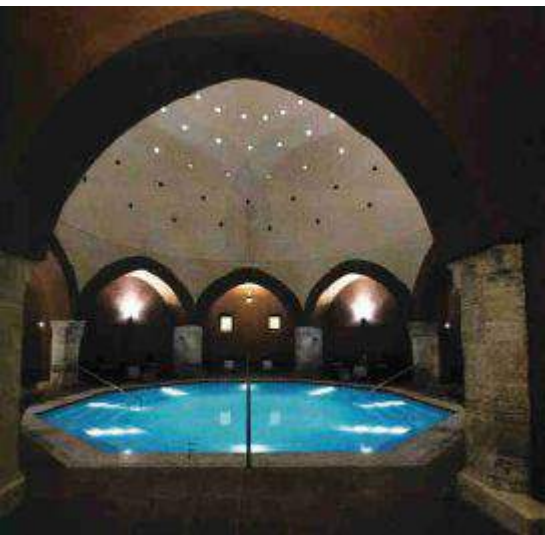
1. Newgrange, tumulusz, Kr.e. 3000-2500
2. Chichen Itza, Tollaskígyó piramistemploma, Kr.u. X sz.
3. Toledo, katedrális, „El transparente” barokk oltára, 1729-1732
4. Velemér, középkori templom, Kr.u. XIII. sz.
5. Mechernich-Wachendorf, Bruder Klaus kápolna, 2008

Bede Béla: Gyógyfürdők és gyógyszállók Magyarországon

1

A Corvina Kiadó népszerű útikönyvsorozatának 2012-es harmadik kötete a gyógyfürdőket veszi sorra, Bagyinszki Zoltán fotóival. Az első kötetet a *Metszet* 2012/4 számában ismertették Magyar szecessziós építészet 225 kiemelt épülettel címen.

2

Bevezetőként a könyvben szereplő szakkifejezéseket magyarázza a szerző. A három legfontosabb: ásványvíz az olyan víz, amelyben az összes oldott ásványianyag-tartalom meghaladja az 1000 mg/litert. A termálvíz hőmérséklete a felszínre jutáskor meghaladja a 30 °C-ot. Gyógyvíz minden olyan ásványvíz, amelynek gyógyhatását bizonyították. Ezután

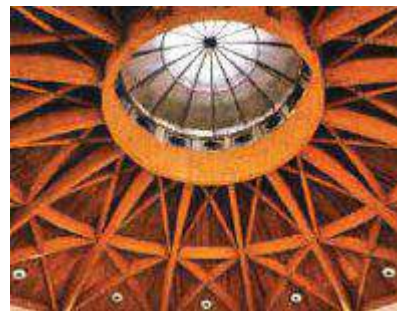
termálvizeink összetétel szerinti felsorolása következik. A gyógyfürdők feldolgozása országgrészek szerint történt: Budapest főváros, Dunántúl, Északi Középhegység, Duna-Tisza köze és Tiszántúl. Ez 122 gyógyfürdő. Az Országos Tisztiorvosi Hivatal (OTH) és az Országos Egészségbiztosítási Pénztár (OEP) által gyógyfürdőnek nem nyilvánított, de magas oldott ásványianyag-tartalmú termálvizek és fürdők listája 110 címet tartalmaz. A határon túli, a Trianon előtti Magyarország területén üzemelő gyógyfürdők jegyzéke 98-at sorol fel, vagyis a 320 oldalas könyvben mindösszesen 330 fürdő szerepel. Kijelenthetjük: Magyarország gyógyfürdőiben nagyhatalom! (Összehasonlításképpen megemlítem, hogy az Egyesült Királyságban mindössze 26, a szomszédos Ausztriában 60, míg Németországban 385 gyógyfürdő van.) A művet 470 színes fotó teszi szemléletessé, a tájékozódást az előzőklapon található térkép és GPS koordináták segítik.

A kötet felépítése logikus. Első a legrégebbi: az Irgalmasok Veli Bej Fürdője Budán, a török idők óta, azaz 438 éve működik. A jól sikerült restaurációt Virág Csaba (†) végezte 2006-ban. Az utolsó a legfiatalabb: Makovec Imre 2012-ben felavatott makói Hagymatikuma, amely valójában nem is fürdő, hanem egy túlméretezett szakrális fürdőtemplom – mondják bírálói. De hagymaformáinak tobzódásában fantasztikus wellness-élmény. Az útikönyv rendszere következetes. Minden létesítménynél a gyógyvíz és összetétele, javallatok, a medencék száma, mélysége, hőfoka, a szolgáltatások, majd a fürdő története és a környék érdekesebb látnivalói kerülnek terítékre. Címszavakban néhány gyógyfürdőről és látnivalóról: Jászapáti – 1260 km hosszú Csörszárka; Egerszalók – sódomb, hófehér mészkőképződmények, a törökországi Pamukkalehoz hasonló; Kaba – 2,6 kg-os meteorit 1857-ből, melynek két százaléka szén; Cserkeszőlő – Tisza-virágzás. A szerző rendkívül alaposan végiglátogatott minden fürdőt, óriási gyűjtőmunkát végzett. A fotók megnyerőek. A kötet képszerkesztése elismerésre méltóan szép. A dicsérő szavak mellett azonban mégis néhány nyomós észrevételt kell tennünk.

Szerző a tiszakécskei fürdőnél megemlíti, hogy 1984-ben ki vette bérbe. Ezzel szemben a magyar fürdőkultúra fejlesztése szempontjából

ból lényeges személyeket elmulasztja megnevezni. 1898-ban Balfot gróf dr. Wosinski István ezredorvos vette meg Sopron városától, és rövid idő alatt felvirágoztatta a fürdőt. Balfi fürdőiszapot például a gyógyszerárakban is lehetett kapni (ma már nincs iszapkezelés). Hiányzik az a megjegyzés is, hogy a 8–13 °C-os hideg karsztvizet a kazánházban gáz energiahordozóval hőcserélő rendszerben melegítik fel a 35 °C-os gyógymedencéhez. A 109. oldal jobb alsó sarkában lévő képen a balfi egykori kádfürdőház hosszú, jelentéktelen épületének középrésze látszik, amelyben most raktárak és egyik végén kis személyzeti öltöző található. E helyett szívesebben láttuk volna az 1773-ban épült, belül csodálatosan aranyozott, Szent Józsefnek szentelt barokk fürdőkápolnát, amelyet a Wosinski család le származottai 2013-ban gyönyörűen helyreállítottak a birtokbavétel centenáriuma.

Hévízen a Szent András Állami Reumakórházról egyetlen sor sem olvasható, csupán két kép szerepel a könyvben, egyik a Rákóczi házról, másik az „L” alakú gyógymedence terének enteriőrjéről. Itt érdemes lett volna az 1795-ben „feredőt” alapító gróf Tolnai Festetics György nevét kiemelni, aki a Keszthelyi Georgikont is létrehozta. A kórház pavilonjai több, mint száz évesek, de belül korszerűsítették az ápolási szobákat. A lebontott egykori kápolna helyén a téli fürdőt Kun Attila és

3

Legány Zoltán Ybl-díjas építészek tervezték (1968). A gyógymedencék helyét kívülről két jellegzetes, hegyes-csúcsos piramis hangsúlyozza. (Ez a motívum szimplán és kisebb méretben Balfon is megjelenik az azonos tervező – Kun Attila – okán, 1975.) A hévízi Tófürdő történetéhez hozzátartozik, hogy többször is – mindig más formában – átépítették. 1986. március 3-án tűzvész áldozata lett. A jelenlegi változat már a 21. században készült el. Az építmény rendkívüli szerkezeti megoldása,

hogy az iszapba levert fatörzsekre támaszkodnak a vasbeton oszlopok.

Hévízen a régi lebontott, tornyos kápolna helyett a kórház „K” épületének II. emeletén Szent Miklósról elnevezett öku­menikus kápolnát létesítettek, amelyet V. Majzik Mária szobrásznő modern felfogású kerámia falképei díszítenek. A régiek tudták, hogy a test gyógyulása mellett a lélek gyógyulására is szükség van. Ezért építettek a gyógyfürdők­höz mindig imahelyeket is. Mára ez az elv visszatért a gyakorlatban.

4

A szegedi Anna Fürdő melletti sarkon álló utcai kút Táncos lány szobrát alkotójával együtt megemlíti a szerző. Mennyivel lényegesebb lett volna a Hévízi Reumakórház névadójának, Szent Andrásnak a szobrát ismertetni, amely a Tófürdő legmélyebb pontja, a 38 méter mélyen fakadó hőforrások barlangja fölött áll. Az András-keresztre felfeszített apostol torzója V. Majzik Mária szobrászművész kifejező, megrázó bronz szobra.

A látnivalók bemutatása kissé egyenetlen: egyes helyeken megemlít egy-egy érdekességet a könyv (mint már hivatkoztunk rá), másutt a széles választékból semmit sem ajánl. A

Hévíz környéki látnivalók felsorolása is elmaradt, pedig megtekintést vagy részvételt érdemlők: Hévíz városházának harangjátéka, a Helytörténeti Múzeum, a Dotto városház kisvona­ta, a hőlégballonos utazás, Egregy Árpád-

5

kori temploma, a római katona sírja, a zalaszántói buddhista sztúpa, a cserszegtoma­ji Margit-domb faszerkezetű kilátója (tervező: Dulánszky Jenő), Keszthelyen a Festetics kastély, a Balaton Múzeum, a Babamúzeum, a Rezi vár, Balatonedericsen a szafari park és az Afrika Múzeum. Balf környéke látnivalókban még gazdagabb, mégsem értesülünk egy­ről sem. (Részletes felsorolásuktól eltekintünk, de 4+2 település nevét megemlítjük: Fertőrákos, Sopron, Nagycenk, Fertőd, Auszt­riában pedig Kismarton és Fraknó vára.)

További ellentmondás, hogy az újpesti Gyógyfürdő és uszoda tervezőit feltüntet­ti a könyv, bár a létesítmény zárva van. Ezzel szemben sok más jelentősebb gyógyfürdő és gyógyszálló alkotójának nevét nem tudhatjuk meg, például a debreceni Aquaticum építés­zét sem, aki pedig az impozáns, 66 méter átmérőjű kupola tervezője. Ő Kertai László (1943-2013) Ybl-díjas építész. Mazsolázás helyett il­lett volna mind a 122 objektum alkotó épít­szének nevét feltüntetni. A 12 régebbi fürdő megnevezett építésze mindössze az állomá­ny tíz százaléka. Építészeink nagyobb megbecs­ülést érdemelnének!

A szerző becsületére legyen mondva, hogy a magyar hévízkutatás atyjának, Pávai Vajna Ferenc geológusnak a munkásságát kellően méltatja. Az ő fúrásainak köszönhető Hajdú-

szoboszló, Berekfürdő, Szeged, Karcag, Szol­nok és Debrecen hévizei. (Emlékére Berekfür­dön szállót neveztek el.) Zsigmondy Vilmos mérnök a Margitszigeten és a Városligetben, a Széchenyi Fürdőhöz fúrt kutakat. Utóbbi nagy

vállalkozását nem említi a könyv. Az ország gyógyvizeit Kitaibel Pál vizsgálta, aki Hyd­rographia Hungariae címen 1829-ben posztu­musz megjelent latin nyelvű művében össze­gezte az eredményeket, megteremtve ezzel a hazai balneológia alapjait.

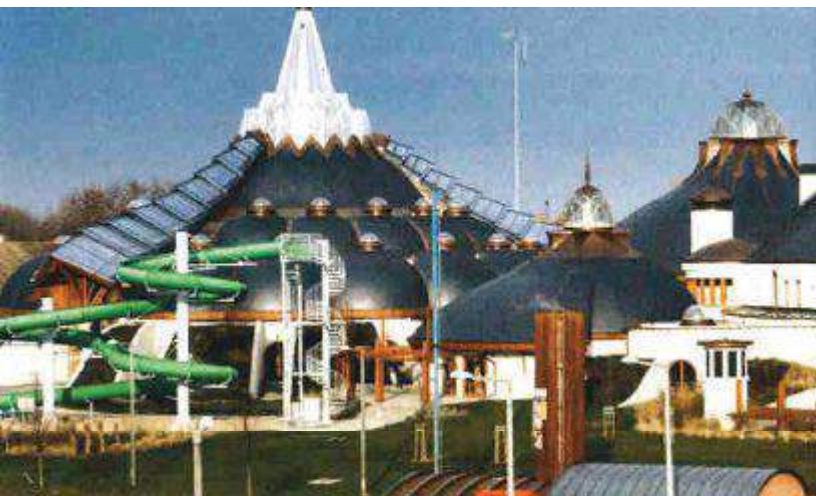
A debreceni termálfürdő 66 méter átmérőjű kupolája acélcső-szerkezetű. A közgazdasági szempontokra is tekintettel érdemes lett volna egy gondolatsort szentelni a fürdőcsarnokok lefedése témakörének. Mert a szerkezeteket nem csak megépíteni kell, hanem üzemeltetni és fenntartani is, azok anyagától függően eltérő mértékű, ismétlődő költségekkel. A vasbeton és acélszerkezetek a páras, meleg, sós le­vegőben erősen korrodálódnak, így például az acéltartókat sűrűn kell miniumos védőfesték­kel ellátni, aminek költségei tetemesre rúg­hatnak. Ezért az 1970-es években új szerkeze­tet vezettek be, a rétegelt, ragasztott fatartó­kat, amelyek akár 20-30 méteres fesztávokat kiválóan át tudnak hidalni, ugyanakkor me­leg, páras környezetben nem rozsdásodnak, sőt a páras levegő direkt hasznos a fának, mert nem szárad ki, így fenntartási költségük elenyésző, vagyis fürdők lefedésére a legmeg­felelőbb megoldást kínálják. Végig kell néz­nünk a képeket, hogy meggyőződhesünk ar­ról, a tervezők milyen sok helyen alkalmazták ezt a korszerű lefedési formát. Csak néhányat

sorolunk fel: Agárd, Pápa, Celldömölk, Bükfürdő, Balf, Szigetvár, Igal, Mezőkövesd, Kisvárd, Nyíregyháza-Sóstó, Hajdúszoboszló Árpád uszoda, Gyomaendrőd, Szarvas gyógyfürdő.

szállási Kumánia Gyógy- és Strandfürdőről írja a szerző: „Hét medencéjét kun nevekkel látták el: Tarján, Mirkó, Hattyas, Szejkő, Gyalpár, Turgony, Csivag.” A nevek magyar jelentését az útikalauz-író szándékosan nem

1. A könyv címlapja
2. Irgalmasok Veli Bej Fürdője, oktagonális nagymedence, restauráció: Virág Csaba, 2006
3. Tisza Szálló és Gyógyfürdő, kupolás gyógymedence, Szolnok. Hegedűs Ármin, 1888
4. Szigetvári gyógyfürdő, kupolás gyógymedence. Masszi Pál, 2007
5. Anna Gyógy- és Termálfürdő, Szeged. Steinhardt Antal, Lang Adolf, 1898
6. Aquaticum Termál- és Strandfürdő, Debrecen. 66 m átmérőjű kupolacsarnok. Kertai László, 2012
7. Hagymatikum, Makó. Makovecz Imre, 2012

6

7

A szerző a kötetben kritikát is mond: „A Tisza túl déli részén szinte egymást érik a gyógyfürdők, talán több is van a kelleténél. Európai és hazai pénzforrásokból igazi fürdőpalotákat emeltek, amelyekben – a Dunántúllal összehasonlítva – alig van vendég.”

Pár elírás szerepel a könyvben. A 147. oldalon Aba Novák Miklós helyesen Aba Novák Vilmos. A 212. oldalon Berbereki Kovács Zoltán helyesen Borbereki Kovács Zoltán. A 152. oldalon az olvasható, hogy Kéked megszűnt, ám a 316. oldalon Kéked Fürdő neve fel van tüntetve, tehát nem szűnt meg.

A remek kis könyv ismertetésének befejezésül idézzük a következő epizódot. A kisúj-

adta meg. „Tessék elmenni a fürdőbe! Minden medence mellett ki van írva.” – Mi is ezt kívánjuk: látogassák a gyógyfürdőket minél szorgalmasabban, és az ott kapott kezelések szolgáljanak egészségükre! E recenzió is egy fürdőben született.

Timon Kálmán

HSH architekti

Petr Hájek, Tomáš Hradečný és Jan Šépka építészallatgatóként nyerte el első tervpályázatát, az olmützi Felső tér rendezésére (1995–2001), majd nem sokkal ezután elnyerték a Szent György tér rendezésének tervezését a prágai városban. Ezután, 1998-ban alapították meg az irodát. Az Olmützi Érseki Múzeum pályázatának (1998–2006) elnyerésével kerültek véglegesen a cseh élvonalba. 2007-ben a Cseh Nemzeti Könyvtár nemzetközi pályázatán 3. díjat nyertek. 2004 óta Hájek és Šépka a Prágai Egyetemen oktat, 2009-ben önálló cégeket is létrehozottak.

Potzner Ferenc

Ybl díjas-építész, művészettörténész. 1986 óta a Köztiiben, főként műemléki helyreállításokkal, és műemléki dokumentációk készítésével foglalkozik. Két ízben – 2010, 2012 – elkészítette a budai várnegyed hosszú távú fejlesztési tanulmánytervét. Több publikációja jelent meg a Műemlékvédelemben, a Credo evangélikus folyóiratban, a Magyar Művészetben, az Ars Hungarica-ban. Medgyaszay Istvánról állított össze forrásgyűjteményt rövidebb tanulmányokkal. Több Medgyaszay István életművét bemutató kiállítás rendezett többek között az Ernst Múzeumban.

Bencze Zoltán

1977 és 1982 között elvégezte az ELTE BTK régészetszakát. 1984 októberétől a Budapesti Történeti Múzeum Középkori Osztályán dolgozik, 1991-től osztályvezetőként. A városi régészet szinte minden területén munkálkodott. Ásott honfoglalás kori temetőt, kolostori temetőrészletet, hódoltságkori és korai újkorai temetőket. Feltárt Árpád-kori falurészletet, középkori budai telkeket, közép- és török kori várfalakat. 1985-ben még Zolnay Lászlóval kezdett dolgozni a budaszentlőrinci pálos főkolostor régészeti munkáin, halála után pedig folytatta a terület kutatását. 1998 és 2000 között a Szent György tér nyugati oldalának feltárását, 2003-ban, majd 2008 és 2010 között pedig az M0 déli szektorának munkáit koordinálta.

Bethlenfalvy Gábor

1988-ban szerzett építőmérnöki diplomát a BME-n, 1994-ben szociológusi végzettséget az ELTE-n. 1990-től újságíróként, szerkesztőként dolgozik, több könyv szerzője. 1996-tól különböző szaklapok szerkesztője, 2010-től az *Építési Megoldások* főszerkesztője, az Artifex Kiadó társtulajdonosa.

Burián Gergő

2008-ban szerzett diplomát a BME Építésmérnöki karán. Tanulmányai során félévathallgatáson vett részt a Miami University-n (Oxford, Ohio, USA) és a Norwegian University of Science and Technology-n (Trondheim, Norvégia). 2008 óta a Mérték Építészeti Stúdió, Paulinyi-Reith műterem munkatársa, ahol több sikeres tervpályázat projektvezetője, majd 2013 óta műteremvezető. 2010 óta Breeam Nemetközi minősítő. 2013-ban mérnök-közgazdász diplomát szerzett a Budapesti Corvinus Egyetemen. 2014 óta a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem Építőművészet DLA képzés résztvevője.

Csanády Pál

1994-ben végzett a BME építészkarán, 1997-ben ugyanott a Rajzi és Formaismereti Tanszék PhD képzésén, Török Ferenc témavezetésével. 1997–2009 között az *Alaprajz* felelős szerkesztője, magántervező, 2010-től a *Metszet* és a *tervlap.hu* főszerkesztője.

Derék Géza

1971-ben érettségizett a Burg Kastl Magyar Gimnáziumban.

1972–73 között a Müncheni Egyetem Finn-Ugor tanszékén, 1974–80 között a Bécsi Egyetem Bölcsészkarán tanult, okleveles magyar-német-angol fordító. A 80-as évektől kezdve Bécsben műfordító-szakfordító (kortárs próza: pl. Kertész Imre, Tolnai Ottó, Bodor Ádám, Kukorely Endre etc. Szakfordítások az Országos Széchényi Könyvtár számára.) 1991-ben költözött vissza Magyarországra.

Farbaky Péter

Építész, művészettörténész. 1980-ban diplomázott a BME építészkarán, 1989-ben az ELTE Bölcsészettudományi Karán. 1980-tól a FIMÜV budapesti műemléki osztályán dolgozott, 1983-tól annak tudományos csoportjában. 1991-től a Hild-Ybl Alapítvány munkatársa, 2001–2013 között a Budapesti Történeti Múzeum Kiscelli Múzeumának igazgatója, jelenleg a BTM főigazgatója. 1991–97 között tagja a MTA Építészettörténeti és Elméleti Bizottságának; 1995-től tagja a vicenzai Palladio Központ társaságának; 2000 óta a MTA Művészettörténeti Bizottságának, amelynek 2002 óta a titkára. 1999-től az ELTE meghívott előadója.

Ritók Pál

Művészettörténész, az ELTE művészettörténet, történelem és lengyel szakán végzett. 1987 óta a Magyar Építészeti Múzeumban dolgozik. Számos tanulmány és katalógus szerzője, kiállításokat rendezett a 19. és 20. századi magyar építészetről. 2012 eleje óta a Magyar Építészeti Múzeum gyűjteményvezetője. 2015 augusztusa óta a Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ örökségvédelmi és hatóság elnökhelyettese.

Rostás Péter, Dr.

A Budapesti Történeti Múzeum főigazgató-helyettese, művészettörténész. 2001-ben végzett az ELTE Bölcsészettudományi Karán.

Timon Kálmán

Aranydiplomás építésmérnök, független kutató, építészeti szakíró. 1965-től számos publikáció és könyv szerzője. 1992–1998 között Budapest XVIII. kerületének főépítésze. 1998-tól 2002-ig a Magyar Építész Kamara kiadványainak szerkesztője. Az Amerikai Építettervezők Intézetének (AIBD) tagja.

Vukosavljev Zorán

1996-ban diplomázott a BME Építésmérnöki Karán a Középülettervezési Tanszéken. Diplomadíjas, MTA-OTDT Pro Scientia Aranyérmes, Magyar Állami Eötvös Ösztöndíjas, MTA Bolyai Ösztöndíjas. 2003-ban PhD-fokozatot szerzett. Egyetemi docens a BME Építészettörténeti és Műemléki Tanszéken. Számos magyar és nemzetközi konferencia előadója (Bangkok, Ourense, Washington, Kielce, Velence), építészeti szakíró. A „Kortárs holland építész” című könyv szerzője, az „Új evangélikus templomok” társszerkesztője, a „Kortárs portugál építész” társszerzője.

A b s t r a c t s

THE NATIONAL HAUSZMANN PLAN 4

INTERVIEW WITH STATE SECRETARY LÁSZLÓ L. SIMON

SPACES, WALLS, CONNECTIONS 8

INTERVIEW WITH FERENC POTZNER YBI PRIZE ARCHITECT

Discussion regarding the importance of projects based upon the Hauszmann Scheme for revitalisation of Budapest's Castle District, analysis of the importance of historical monuments, local identity, tourism and accessibility. Other issues are covered including the suitability of using the palace complex as a National Gallery, parks and formal gardens.

REBIRTH OF THE PAST 18

RECONSTRUCTION PROJECTS IN GERMANY BY GÉZA DERÉKY

As the debate for restoration of monuments in Hungary grows a parallel study has been made to examine the work undertaken in Germany, mainly in Berlin, Frankfurt and Dresden. Various projects consider the idea of national identity within the context of modern European values, diversity and uncertainty often leading to anguish. The key points being faithfulness to the past in terms of construction techniques, cultural identity and general public opinion.

CONTEMPORARY USE FROM AN HISTORICAL PERSPECTIVE 26

ARCHBISHOP'S MUSEUM, OLOMOUC, CZECH REPUBLIC

BY ARCHITECTS PETR HÁJEK, TOMÁŠ HRADEČNÝ and JAN ŠÉPKA

Restoration of historical buildings can incorporate the contemporary in terms of materials used and their physical relationship to the existing circumstance. The existing buildings are faithfully restored, whilst new functions are inserted as a form of free standing installations (mechanical engineering, bathrooms and passenger lifts).

CSIKÓS COURTYARD'S HISTORY, RUPTURED URBAN FABRIC 32

BY DR. PÉTER ROSTÁS

An in-depth study of the rampart walls, riding hall and palace complex at Budapest's Castle District. From inception of major development projects, towards destruction in the Second World War, onwards towards the current debate regarding reconstruction.

RIDING HALL, HIGH GUARD, STÖCKL STAIRWAY 38

PLANNED RECONSTRUCTION OF THE CSIKÓS COURTYARD, BUDAPEST, HUNGARY / DISCUSSION WITH FERENC POTZNER YBI PRIZE ARCHITECT

Plans to restore and reconstruct this important part of Budapest's Castle District have been made subject of a feasibility study to improve the existing situation, provide better facilities and implement accessibility for all visitors. A major part of the National Hauszmann Scheme for redevelopment of Hungarian historical monuments.

HÖBLING, PRATI, JADOT, PACASSI, HILLEBRANDT 42

ROYAL PALACE OF BUDA DURING THE 18th CENTURY BY DR. PÉTER FARBAKY

History of Budapest's Castle District and its main contributors during the 18th century. This is the period in history which set the foundations for the modern appearance of the Castle District.

15-METRE SECTION OF ANGEVIN CASTLE WALL

AT BUDA CASTLE 46

BY GÁBOR BETHLENFALVY

Archaeological surveys of Budapest's Castle District have revealed remains which need to be preserved for historical reasons. To undertake such works precautionary measures including the construction of reinforced concrete retaining walls have been necessitated to provide a safe working environment and preserve against erosion. This will hinder works regarding the National Hauszmann Scheme and to some extent increase the wealth of information gained in preserving cultural artefacts.

KAMMERHOF, MAHALLESZI, EMBASSY,

OLD ROYAL RESIDENCE. A BRIEF HISTORY 48

BY ZOLTÁN BENCZE

Thought to have been first developed under the reign of King Béla IV during the XIII century this complex of buildings found in Budapest's Castle District is closely linked to the history of Hungary. Originally a military installation later redeveloped as to be suitable for hosting royal guests, later occupied by the Turkish, reoccupied, damaged in the Second World War. Following which it was owned by the USA, finally handed back to the Hungarian state in 2014. The history as with the history of Hungary has been eventful creating inspiration for many research subjects.

TOTALLY NEW STANDARDS 56

INTERVIEW WITH ZSOLT FÜLEKY DEPUTY SECRETARY OF STATE FOR ARCHITECTURAL AND CONSTRUCTION AND MÁRTON DAUER HEAD OF CONSTRUCTION AND REGULATORY DEPARTMENT

On the 4th September 2015 an action plan to transform the bureaucratic process regarding residential development in Hungary came to light. This plan will have its greatest impact upon the various administrative districts of Budapest, developments below 160 sqm net useable floor area and restricting the powers of allied administrative agencies (fire officer, chimney sweeps and utility providers). The overall intention being to improve the quality of construction techniques and the visual environment.

Így neveld a váradat!

Örököltél egy várat? Dagobert bácsi meglepett egy barokk kastéllyal? Eleged van már a családi palota körüli gondokkal? Ne félj, nem vagy egyedül! Mi segítünk, megmondjuk, hogyan gondozd, hogyan tartsd karban! Öt lépés, hogy igazán trendi várad legyen!

Legyél Te is Furcsa Botcsal Gondnokod róla,
hogy mindenestől nőjenek gufók,
lehetőleg allergénre!

Ragasszkodj a modern technológiához! Bétra szerezd fel a
kötőidet, ahova tessék, mindenki lássa,
hogy Te igazán macsd vagy, aki
mer szerezni!

Hagyd
österelni az egészét, várd
meg amíg a faszerkesztetek romantikusan
megrohadnak, a geotextíliák kíváncsan kikandikálnak,
az árryökölők szeszélyesen árron-
deszólnak!

Lakd be a várad bátorai! Lehetőleg jöjts el
csúf kis bodegákat minden-
kor!

Végül pedig dobod fel az egészét néhány ötlettel! Néhány
kaotikus tálta, vagy váromedencébe szerelt
korymbus lefolyó teszi igazán
egyedül a vára-
dat.

S végül ne feledd: az én várom az én gázom!

www.archmaaik.com

arch.

KÉSZÍTEK EGY LEÍRÁST,
HOGYAN SÉTÁLJANAK
VÉGIG AZ EMBEREK
AZ ÉPÜLETEN...

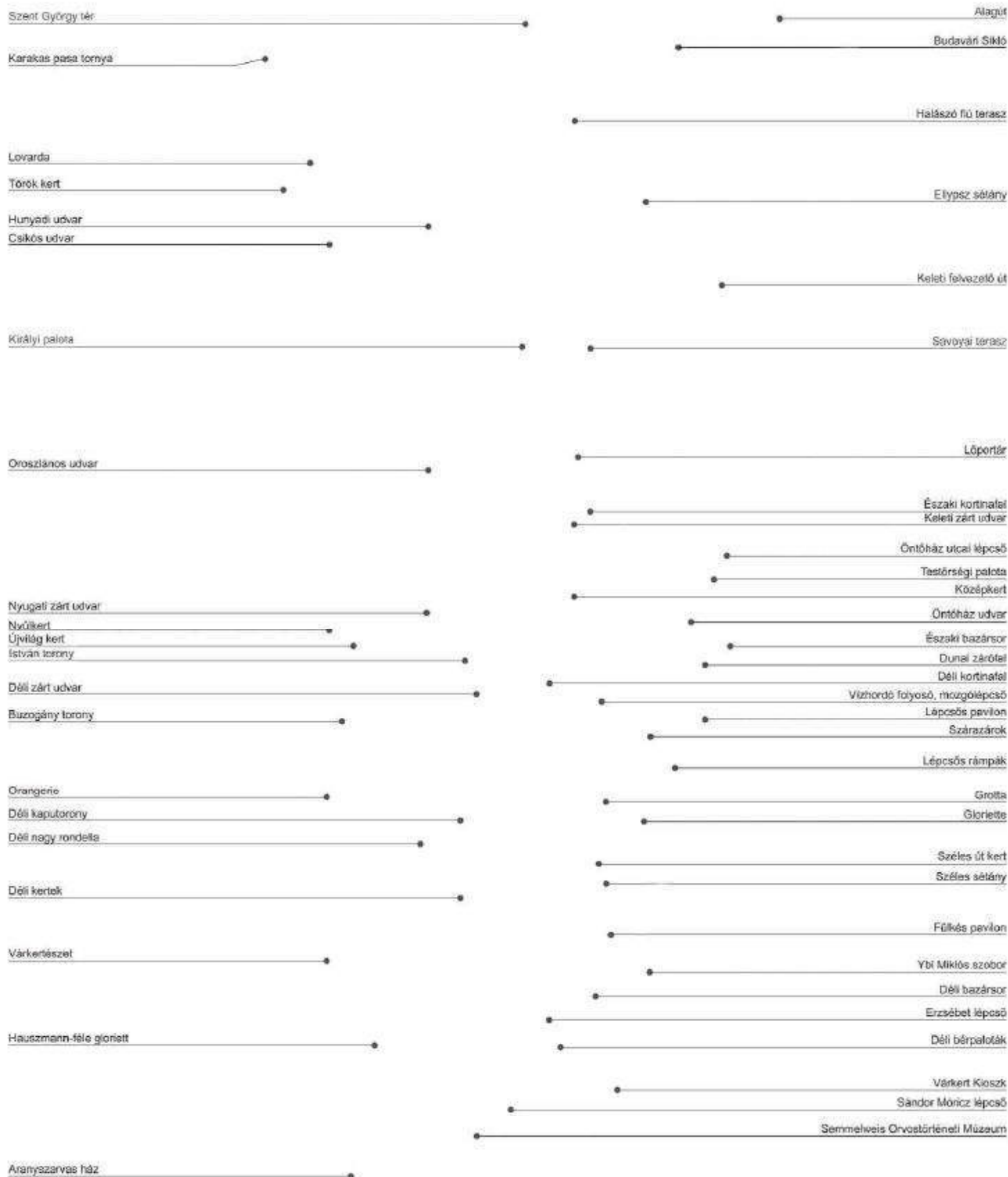
EZ MEGMONDJA, MERRE KELL
MENNI, HOVA KELL NÉZNI,
MILYEN TESTTARTÁST KELL
FELVENNI AZ EGYES
TERMEKBEN... VISSZAÉRTÉM
A PRÓBAÚTRÓL!

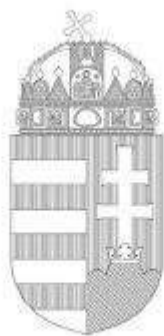

TALÁN EGY-KÉT HELYEN
MÓDOSÍTANOM KELL...

© MAIAIK - 2015 - WWW.ARCHMAIAIK.COM - 2015

MINISZTERELNÖKSÉG

E számunk a
Miniszterelnökség Parlamenti Államtitkárságával
együtműködésben készült.

FORSTER
KÖZPONT

VÁRGONDNOKSÁG

NONPROFIT KORLÁTOLT FELELŐSSÉGŰ TÁRSASÁG

BEMUTATJA:

CSONTVÁRY GÉNIUSZA

A MAGÁNYOS CÉDRUS THE LONELY CEDAR

2015. DECEMBER 31-IG

HÉTFŐN IS NYITVA!

Nagyszabású kiállítás a budai Várban Grand exhibition in the Buda Castle

Budapest, I. kerület, Dísz tér 17. ♦ Belépőjegyek | Tickets: www.jegymester.hu

A hét minden napján látogatható 10.00 és 18.00 óra között!

HÁZIGAZDA:
HOST: VARGONDNOKSÁG

FŐTÁMOGATÓ:
MAIN SPONSOR: mvm

TÁMOGATÓK:
SUPPORTED BY:

MFB
Magyar Fejlesztési Bank

Jegymester.hu

PARTNEREK:
PARTNERS:

HOBILKUN.T